

İradə Əlili, Vüqar Şahinoğlu

ZƏFƏR YOLU

Bakı - 2023

1

Ön söz müəllifi: ***Ceyhun Məmmədov***
Milli Məclisin deputatı,
İlahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru

Redaktor: ***Elnarə Dərziyeva***

Məsləhətçi: ***Azadə Novruzova,***
Ilkanə Yusifova

Korrektorlar: ***Səadət Tanrıverdiyeva,***
Ləman Bağırılı

Dizayner: ***Leyla Babazadə***

“Zəfər yolu”, Bakı, “Ləman”, 2023, 144 səh.

“Zəfər yolu” adlı bu kitab zəfərdən bəhs edir. 30 il torpaq həsrəti ilə yaşayan bütün azərbaycanlılar bu zəfəri, bu sevinci gözləyirdi. Bizim savaş haqq savaşı idi. Ali baş komandanımız, Prezidentimiz İlham Əliyevin apardığı uğurlu siyasət, Azərbaycanın müzəffər ordusunun şücaəti, cəsarəti sayəsində torpaqlarımız işğaldan azad olundu, 44 günlük mücadiləmiz qələbə ilə nəticələndi. Qalibiyyətimizin sevinci bu kitabda tərənnüm olunub.

ISBN: 978-9952-37-675-3

© İradə Əlili, Vüqar Şahinoğlu .

İrade Alili, Vügar Şahinoğlu

ZAFER YOLU

Bakü - 2023

Ön söz yazarı: **Dr.Ceyhun Memmedov**
Milletvekili

Editör: **Elnare Derziyeva**

Danışman: **Azade Nevruzova,**
İlkane Yusifova

Çevirmen: **Dr.Kemale Elekberova**

Tasarım: **Leyla Babazade**

Zafer Yolu, -Bakü, Leman. 2023, 144 s.

“Zafer Yolu” adlı bu kitap zafer tarihimizi anlatıyor. 30 yıl toprak hasretiyle yaşayan tüm Azerbaycanlılar bu zaferi, bu sevinci bekliyordu. Bizim savaş hak savaşıdır. Başkomutanımız, Cumhurbaşkanımız İlham Aliyev’in yaptığı başarılı politika, Azerbaycan’ın muzaffer ordusunun kahramanlığı, cesareti sayesinde topraklarımız işgalden kurtarıldı, 44 günlük mücadelemiz zaferle sonuçlandı. Zaferimizin sevinci de işte bu kitaba yansıtıldı.

ISBN: 978-9952-37-675-3

© İrade Alili, Vügar Şahinoğlu.

Ön söz

Bu gün Azərbaycan dövlət müstəqilliyi tarixinin ən qürurlu və şərəfli günlərindən birini yaşayır. Azərbaycan xalqı 30 ilə yaxın müddətdə səbirsizliklə qələbə gününü gözləyirdi. Bu zəfərlə Azərbaycan xalqı böyüklüyünü bir daha sübut etdi, bölgədə yeni reallıq yaratdı, erməni şovinizminə son qoydu.

30 illik işğal dövrü Azərbaycan xalqı üçün ağır və acılı oldu. O bölgədən olduğum və bu duyğuları yaşadığım üçün bu hisslər mənim üçün də doğma və tanışdır. Ancaq bütün məhrumiyyət və çətinliklərə baxmayaraq Azərbaycan xalqı heç zaman ruhdan düşmədi, sınımadı, haqqın-ədalətin öz yerini tapacağına, qələbəyə inamını itirmədi.

Qələbənin təmin olunmasında bir çox amillər xüsusi rol oynadı. Prezident İlham Əliyevin yüksək idarəçiliyi, güclü iradəsi, prinsiplial mövqeyi ilə yanaşı, Azərbaycan xalqının birlik və həmrəyliyi bu qələbəni təmin edən əsas amillərdən oldu. Hazırda qarşıda duran mühüm vəzifələrdən biri bu birlik və həmrəyliyi qorumaqdır. Düşməni ən çox qorxudan da bu birlik və həmrəylikdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, qələbədə qardaş Türkiyə və Pakistanın siyasi, hərbi və mənəvi dəstəyi də ciddi rol oynadı. Sona kimi hər iki dost və qardaş ölkə Azərbaycan xalqına dəstəyini davam etdirdi. Azərbaycan xalqı onun ağır günündə yanında olan bu xalqların qardaş dəstəyini heç zaman unutmayacaq. Bu əlaqələr tarixdə olduğu kimi hər zaman uğurla inkişaf etdiriləcək, gələcək nəsillərə nümunə olacaq. Bunun üçün daha çox çalışmalı, birlik və həmrəyliyimizi daha da gücləndirməliyik.

Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, Azərbaycan xalqı tarixdə ermənilərin onun başına gətirdiyi müsibət və faciələri heç zaman unutmayacaq. Ancaq Ermənistandan fərqli olaraq biz xalq olaraq gələcəyə baxmağı da bacarmalıyıq.

Bölgənin gələcəyi və inkişafı bilavasitə tez bir zamanda bölgədə sülhün və birgəyaşayışın təmin olunmasından asılıdır.

Hazırda ölkəmiz postmüharibə dövrünü yaşayır. Müharibə bitsə də mübarizəmiz, haqq davamız davam edir. Xalqımız hər zaman ermənilər tərəfindən həyata keçirilən amansız informasiya müharibəsinə hazır olmalı, təxribatların qarşısını vaxtında almalıdır.

Bu gün qarşıda duran mühüm vəzifələrdən biri də Vətən müharibəsində əldə etdiyimiz qələbəni təbliğ etmək və gələcək nəsillərə çatdırmaqdır. Bu mübarizədə xüsusi rola malik vasitələrdən biri də maarifləndirici kitabların, sanballı elmi əsərlərinin və tədqiqat işlərinin ərsəyə gətirilməsidir.

Hesab edirəm ki, müəlliflər tərəfindən ərsəyə gələn bu kitab bu işə öz ciddi töhfəsini verəcək. Bu kimi kitablar nə qədər çox yazılsa bir o qədər Azərbaycan həqiqətlərini dünyada yaya və təbliğ edə bilərik. Bunun üçün daha çox çalışmalıyıq.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu kimi materiallar təkcə ana dilimizdə deyil, xarici dillərdə də nəşr edilməlidir. Oxuculara təqdim olunan bu kitabın əhəmiyyətini artıran məsələlərdən biri də onun xarici dillərdə də nəşr edilməsidir. İnanıram ki, kitab Azərbaycan həqiqətlərinin dünyada təbliği işinə öz töhfəsini verəcək. Kitabın ərsəyə gəlməsində rolu olan hər kəsə təşəkkür edir, gələcək fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıram.

Ceyhun Məmmədov
Milli Məclisin deputatı,
ilahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru

Redaktordan

1991-ci il. Onda cəmi 11 yaşım vardı. Nə baş verdiyini anlamasam da yaxşı xatırlayıram. Hər kəs səksəkə içərisində idi. Bunu valideynlərimin bizdən gizli, xısn-xısn danışmalarından, narahat simalarından da görmək olurdu. “Ermənilərlə dava başlayıb. Bəlkə, uşaqları kəndə göndərək?”, “Yox, hələ biraz gözləyək görək nə olur”.. Günlər, aylar keçdikcə gərginlik daha da artırdı. İçimdə ermənilərə qarşı güclü nifrət hissi baş qaldırmışdı. Beynimdəki suallara cavab tapmağa çalışırdım. “Axı biz onlara nə etmişik? Bizdən nə istəyirlər?”. Cavab isə yox idi...

Bizim rayonumuz (Tovuz) ermənilərlə sərhəd idi. Gecə-gündüz atışma səslərindən qulaq tutulurdu. Atılan “qrad” tipli raketlər binamızın qarşısından görünən kəndlərə düşürdü. O qulaqbatırıcı, vahiməli vıyiltını və ardınca gələn, yeri-göyü sil-kələyən, dəhşətli guppultu səsini illər sonra da unuda bilmədim. Azğınlaşmış ermənilər şəhərin mərkəzini, dinc əhalini də topa tuturdular. Müharibə hər kəsin əsas mövzusuna çevrilmişdi. Məktəbdəki sinif yoldaşlarım, müəllimlərimiz hər kəs hər gün qonşuya düşən raketdən, evlərinin pəncərəsinin sınıb tökülməsindən, divarların qəlpədən dəlmə-deşik olmasından danışirdilər: “Bu gün Pakizə xalagilə “qrad” düşdü, darvazaları ikiyə qatlandı. Qadını xəstəxanaya aparıblar, vəziyyəti ağırdır...”

“Diqqət! Diqqət! Bütün sakinlərin nəzərinə! Zirzəmilərə düşün! Düşərkən özünüzlə lazım olan əşyaları götürməyi unutmayın!”. Hər gün atışma başlayanda yerli radiodan gələn bu səsdən aləm bir-birinə dəyirdi. Kimisi yemək, kimisi geyim, qab-qacaq dolu zəbillərini də götürüb zirzəmiyə enirdi. Bəzən günlərlə oradan bayıra çıxma bilmirdik. Son tikəmizi də qonşularımızla bölüşürdük. Evin kişiləri ailələri ərzaqla təmin edirdi. Bir sözlə desək, görmədiyimiz və heç kimə arzulama-

dığımız həyəcan və qorxu dolu günlər yaşayırdıq. 12 yaşlı balaca bir qız uşaqlığını yaşamadan böyüyürdü. Qoxurdumu? Çox qoxurdu... Ürəyinin döyütüsünü qulaqlarında eşidərək böyüyürdü. Hər gecə binanın 4-cü mərtəbəsindən arxa tərəfdəki dağlarda gedən atışmanın od, ölüm saçan qırmızı işıqlarını, silahların, topların ürək əsdirən səslərini eşidərək, görərək, qorxudan gözləri böyüyərək böyüyürdü...

“Xocalını qırıb-çatıblar, uşaq-qoca deməyib, hamısını qətlə yetiriblər, bu murdarlar! Adam qalmayıb. Ayaqyalın, başıaçıq qaçanları güllələyib, öldürüblər. Soyuqdan donanlar da olub”. 1992-ci ilin ilk aylarında, fevralın son günlərində ən dəhşətli xəbər Qarabağdan, Xocalıdan gəldi. Hamı gözüyaşlı idi. Mən, 12 yaşlı balaca bir qız artıq bu bir ildə sanki 10 yaş böyümüşdüm. Ermənilərin məkrli xislətini, bizimlə torpaq iddiasında olduğunu, işğalçılıq siyasətini davam etdirdiklərini anlayacaq yaşda olmasam da, artıq böyümüşdüm. Məni müharibə böyütmüşdü. Məni zirzəmilərdə yarıac-yarıtox günlərimiz, rayonlarımız işğal olunduqca valideynlərimizin axıtdığı göz yaşları böyütmüşdü. Mən böyümüşdüm. Atılan güllələrin, mərmilərin səsi məni böyütmüşdü. Aparıcı Şəmistan Əlizamanlının rayonun mərkəzinə quraşdırılmış səsucaldanla yayımlanan cəbhə xəbərlərinin sədası ilə böyümüşdüm. Şeir yazmağa başlamışdım. Müharibəyə aid yazdığım ilk şeir isə “Qarabağ bizimdir, bizim olacaq” adlı şeir idi.

“Qarabağ bizimdir, bizim olacaq”

Bizimdir həm Şuşa, həm də ki, Laçın

İstusu, Kəlbəcər bir də ki, Xaçın.

Mən, 12 yaşlı balaca bir qız artıq heç nədən qorxmurdum. Müharibə mənə qorxuları ilə yanaşı qorxmazlığı, cəsarəti də öyrətmişdi... Ürəyimdə isə bir arzum vardı. Daha da böyüyüb mənfur düşməndən qisasımızı almaq, torpaqlarımızı geri qaytarmaq... Düzdür, müharibə dayanmışdı. Atəşkəs elan olunmuşdu. Amma ağrı-acısı, göynərtisi qəlblərdə qalırdı. Müharibədən çıxan bir ölkə olaraq iqtisadi böhran yaşayırdıq. Mən, 14

yaşlı yeniyetmə bir qız növbədə durub talonlarla çörək alırdım. Ailədə 6 nəfər idik. Külfətimiz böyük idi. Verilən çörək bizə bəs eləməirdi. Yaxşı xatırlayıram: atamın bir dostu var idi - Novruz baba. Təxminən 60 yaşlı olardı. Övladı yox idi. Həyat yoldaşı ilə yaşayırdı. “Bizə bir çörək bəs edir”,- deyib digər çörək payını hər gün bizə verərdi. Mənim uşaq yaddaşımda Novruz baba həmişəlik yaxşı insan kimi qaldı. Və bu gün də belədir...

İllər keçdi... Ali məktəbə qəbul oldum. Paytaxta gəldim. Oxudum, işlədim. Jurnalist oldum. Hər dəfə torpaqlarımızın işğal olunduğu tarixdə məcburi köçkünlərdən götürdüyüm müsahibələr əsnasında yenidən uşaqlığımı yaşadım. Bu ağrın-acını bir də hadisələrin canlı şahidlərinin dilindən eşidib, ürək ağrısı, göz yaşları ilə qələmə aldım. Ermənilərə olan kinim, nifrətim bir an belə azalmadı. Əksinə daha da artdı. Məcburi köçkünlər yalnız torpaqlarını itirməmişdilər, onların arasında valideyinlərini, qardaşını, bacısını, bütün nəslini itirənlər də var idi. Erməni vandalizmi qarabağlıların ürək dağlayan, qan donduran həyat hekayələrində daha aydın əks olunurdu...

Və nəhayət, o möhtəşəm gün gəldi! 27 sentyabr 2020-ci il. Erməni silahlı birləşmələrinə qarşı əks-hücumla 2-ci Qarabağ savaşı başladı. Bu savaş haqq savaşı idi. Bu savaş dərddən yara bağlayan qəlblərin savaşı idi. Bu savaş 30 il torpaq həsrəti ilə yaşayan bütün azərbaycanlıların savaşı idi. Ali baş komandanımız, Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin apardığı uğurlu siyasəti, Azərbaycanın müzəffər ordusunun şücaəti, cəsarəti sayəsində 44 günlük mücadiləmiz qələbə ilə nəticələndi. Qarabağımız işğaldan azad olundu! Biz qalib gəldik! İllərin yurd həsrətinə son verildi! Biz özümüzə qayıtdıq, biz illərdir həsrətində olduğumuz, Azərbaycanın musiqi beşiyi, mədəniyyət ocağı Şuşaya qayıtdıq! 44 günlük Zəfər savaşı 11 yaşlı uşaqlığımın ağrı-acısını unutturdu. O balaca, 11 yaşlı qızın artıq üzü gülürdü. 41 yaşlı qadının timsalında o da bütün azərbaycanlılar kimi sevinirdi, qürur duyurdu, fəxr edirdi.

Bu günü yasadan Uca Tanrıya şükürlər olsun! Bu haqq yolunda canından keçən igidlərimizə Allahdan rəhmət diləyirəm! Bu 44 günlük savaşa hər zaman Azərbaycanın yanında olan qardaş Türkiyəyə, bu ölkənin başçısı cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğana xalqımız adından təşəkkür edirəm! Məhz bu ölkə Azərbaycana göstərdiyi mənəvi dəstəyi ilə sübut etdi ki, biz tək deyilik. Azərbaycanın özündən böyük qardaşı var. Və bu qardaş hər an onun yanındadır, arxasındadır. Qarabağ həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqda ölkəmizə dəstək olan Türkiyə: “Azərbaycan öz torpaqları uğrunda, haqq yolunda savaşıır”,-deyə hər kəsə bəyan etdi. Yaşasın Azərbaycan-Türkiyə dostluğu, qardaşlığı! Bu haqq yolunda Azərbaycanın yanında olan digər, Pakistan, İsrail, Ukrayna kimi nəhəng dövlətlərə də təşəkkür düşür. Azərbaycanı düşünən, sevən hər kəsə xalqımız adından minnətdaram!

Bu qələbə bir daha sübut etdi ki, haqq üzülər, amma qırılmaz. Qarabağ Azərbaycanın tarixi torpağıdır. Bu hər zaman belə olub və belə də qalacaq!

Belə bir kitabın ərsəyə gəlməsində mənim də bir redaktor kimi töhfəmin olması qürurvericidir. Bununçün qəlbi vətən, Qarabağ sevgisi ilə döyünən, bu nəşrin müəllifi, dəyərli, ziyalı xanım İradə Əliliyə və kitabın ərsəyə gəlməsində köməyi olan hər kəsə təşəkkür edirəm! Var olun!

**Elnarə Dərziyeva, Əməkdar
jurnalist, Azərbaycan
Jurnalistlər İttifaqının və
Beynəlxalq Jurnalislər
Federasiyasının üzvü**

Giriş

2020-ci ildə Azərbaycan xalqının ürəyində yara bağlamış Qarabağ dərdimiz sevinclə əvəz olundu. Prezidentimiz və Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə müzəffər ordumuzun şücaəti və xalqımızın birliyi sayəsində möhtəşəm qələbə qazandıq. Ötən il sentyabrın 27-də başlayan 44 günlük Vətən müharibəsi (II Qarabağ Müharibəsi - həmmüəlliflərdən) 2020-ci il noyabrın 8-də Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı, Qarabağın tacı olan qədim Şuşanın və digər işğalda olan torpaqlarımızın azad edilməsi ilə nəticələndi. Qələbənin qazanılması xalqımızın tarixində yeni bir parlaq səhifə yazdı. Noyabrın 10-da isə Rusiyanın vasitəçiliyi ilə Ermənistan biabırçı məğlubiyyətə bərabər üçtərəfli bəyannaməni imzaladı. Bununla da 30 ilə yaxın davam edən Qarabağ münaqişəsinə son qoyuldu.

Prezidentimizin bu tarixi qələbənin qazanılmasında nümayiş etdirdiyi qətiyyətli mövqe xalqımıza, o cümlədən hər birimizə böyük sevinc və qürur hissi yaşatdı. Azərbaycan Ordusunun qəhrəman əsgər, çavuş, gizir, zabit və generalların yüksək peşəkarlığı, qibtə olunacaq vətən sevgisi, cəsarəti, şücaəti ilə düşmənin işğal etdiyi torpaqlarımıza yenidən qovuşduq. Müzəffər Ordumuz üçrəngli bayrağımızı Cəbrayıl, Hadrut, Füzuli, Zəngilan, Şuşa, Ağdam, Kəlbəcər və Laçına sancaraq bu rayonları tarixi sahibləri olan Azərbaycan xalqına geri qaytardı. Və bununla da Qarabağın Azərbaycanın əzəli və əbədi torpaqları olduğunu dünyaya sübut etdik.

Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin açıqladığı rəsmi məlumatlara əsasən Azərbaycan Ordusunun sentyabrın 27-də Qarabağda başladığı uğurlu əks-hücum əməliyyatı nəticəsində noyabrın 9-dək 5 şəhər, 4 qəsəbə və 286 kənd işğaldan azad edilib.

Cəbrayıl şəhəri və rayonun 90 kəndi, Füzuli şəhəri və rayonunun 53 kəndi, Zəngilan şəhəri, rayonun Mincivan, Ağbənd, Bartaz qəsəbələri və 52 kəndi, Xocavənd rayonunun

Hadrut qəsəbəsi və 35 kəndi, Tərtər rayonunun 3 kəndi, Qubadlı şəhəri və rayonun 41 kəndi, Xocalı rayonunun 9 kəndi, Şuşa şəhəri, Laçın rayonunun 3 kəndi, həmçinin Ağdərə və Murovdağ istiqamətlərində bir neçə strateji yüksəkliyi, Zəngilanda isə Bartaz, Sığirt, Şükürataz yüksəkləri və daha 5 adsız yüksəklik azad olunub.

Noyabrın 10-da Azərbaycan Prezidenti, Ermənistanın baş naziri və Rusiya Prezidenti münaqişə zonasında atəşin və bütün hərbi əməliyyatların tam dayandırılması barədə bəyanat imzaladı. Bəyanatda 2020-ci il dekabrın 1-dək Kəlbəcər, Ağdam və Laçın rayonlarının Azərbaycana qaytarılması öz əksini tapırdı.

İmzalanan sənədə uyğun olaraq, noyabrın 20-də Ağdam rayonu Azərbaycana təhvil verilir. Bununla da rayonun işğal edilmiş 73% ərazisi, o cümlədən Ağdam şəhəri azad olunur.

Noyabrın 25-də Kəlbəcər rayonu Azərbaycana təhvil verilir. Kəlbəcər şəhəri də daxil olmaqla, 147 yaşayış məntəqəsi işğaldan azad edilir.

2020-ci il dekabrın 1-də isə bəyannaməyə əsasən Laçın rayonu Azərbaycana təhvil verilir. Bununla da üçtərəfli razılaşmaya uyğun olaraq Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonlarının sülh yolu ilə qaytarılması prosesi yekunlaşır.

Düşmən işğalından azad olunmuş şəhər, qəsəbə və kəndlərimizin siyahısı:

27 sentyabr 2020-ci il

- Füzuli rayonunun Qaraxanbəyli, Qərvənd, Kənd Horadiz, Yuxarı Əbdürrəhmanlı kəndləri
- Cəbrayıl rayonunun Böyük Mərcanlı, Nüzgar kəndləri
- Ağdərə və Murovdağ istiqamətlərindəki yüksəkliklər

3 oktyabr 2020-ci il

- Tərtər rayonunun Suqovuşan və Talış kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Mehdili, Çaxırlı, Aşağı Maralyan, Şəybəy, Quycaq kəndləri

•Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndi

4 oktyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl şəhəri və rayonun Karxulu, Şükürbəyli, Yuxarı Maralyan, Çərəkən, Daşkəsən, Horovlu, Decal, Mahmudlu, Cəfərabad kəndləri

5 oktyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl rayonunun Şıxəli Ağalı, Sarıcalı, Məzrə kəndləri

9 oktyabr 2020-ci il

•Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsi və Sur kəndi
•Cəbrayıl rayonunun Qaracallı, Süleymanlı, Əfəndilər və Qıışlaq kəndləri

•Füzuli rayonunun Yuxarı Güzlək, Gorazıllı kəndləri

•Tərtər rayonunun Çaylı kəndi

14 oktyabr 2020-ci il

•Füzuli rayonunun Qaradağlı, Xatunbulaq, Qarakollu kəndləri

•Xocavənd rayonunun Bulutan, Məlikcanlı, Kəmərtük, Təkə, Tağaser kəndləri

15 oktyabr 2020-ci il

•Xocavənd rayonunun Edişə, Düdükçü, Edilli, Çıraquz kəndləri

•Füzuli rayonunun Arış kəndi

•Cəbrayıl rayonunun Doşulu kəndi

16 oktyabr 2020-ci il

•Xocavənd rayonunun Xırmancıq, Ağbulaq, Axullu kəndləri

17 oktyabr 2020-ci il

•Füzuli rayonunun Qoçəhmədli, Çimən, Cuvarlı, Pirəhmədli, Musabəyli, İşıqlı, Dədəli kəndləri və Füzuli şəhəri

18 oktyabr 2020-ci il

•Xudafərin körpüsü üzərində Azərbaycan bayrağı qaldırıldı

19 oktyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl rayonunun Soltanlı, Əmirvarlı, Maşanlı, Həsənli, Əlikeyxanlı, Qumlaq, Hacılı, Göyərçinveysəlli, Niyazqulular, Keçəl Məmmədli, Şahvəlli, Hacı İsmayılı, İsaqlı kəndləri

20 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Havalı, Zərnəli, Məmmədbəyli, Həkəri, Şərifan, Muğanlı kəndləri və Zəngilan şəhəri

•Füzuli rayonunun Dördçinar, Kürdlər, Yuxarı Əbdürrəhmanlı, Qarğabazar, Aşağı Veysəlli, Yuxarı Aybasanlı kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Safarşa, Həsənqaydı, Fuğanlı, İmambağı, Daş Veysəlli, Ağtəpə, Yarəhmədli kəndləri

•Xocavənd rayonunun Ağcakənd, Mülküdərə, Daşbaşı, Günəşli (Noraşen), Çinarlı (Vəng) kəndləri

21 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Mincivan qəsəbəsi, Xurama, Xumarlı, Sarıl, Babaylı, Üçüncü Ağalı, Hacallı, Qırx Müşlan, Üdgün, Turabad, İçəri Müşlan, Məlikli, Cahangirbəyli, Baharlı kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Balyand, Papı, Tulus, Hacılı, Tinli kəndləri

•Füzuli rayonunun Gecəgözlü, Aşağı Seyidəhmədli, Zərgər kəndləri

22 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Kolluqışlaq, Malatkeşin, Kənd Zəngilan, Genlik, Vəliqulubəyli, Qaradərə, Çöpədərə, Tatar, Tiri, Əmirxanlı, Qarqulu, Bartaz, Dəlləkli kəndləri və Ağbənd qəsəbəsi

•Cəbrayıl rayonunun Sirik, Şıxlar, Məstalıbəyli, Dərzili kəndləri

•Füzuli rayonunun Mollavəli, Yuxarı Rəfədinli, Aşağı Rəfədinli kəndləri

23 oktyabr 2020-ci il

•Xocavənd rayonunun Dolanlar və Bünyadlı kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Dağ Tumas, Nüsüs, Xələfli, Minbaşılı və Veysəlli kəndləri

•Zəngilan rayonunun Vənədli və Mirzəhəsənli kəndləri

•Qubadlı rayonunun Zılanlı, Kürd Mahrızlı, Muğanlı və Alaqrşaq kəndləri

25-26 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Birinci Alıbəyli, İkinci Alıbəyli, Rəbənd, Yenikənd kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Qovşudlu, Sofulu, Dağ Maşanlı, Kürdlər, Hovuslu, Çələbilər kəndləri

•Qubadlı rayonunun Padar, Əfəndilər, Yusifbəyli, Çaytumas, Xanlıq, Sarıyataq, Mollabürhan kəndləri və Qubadlı şəhəri

28 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Birinci Ağalı, İkinci Ağalı, Üçüncü Ağalı, Zərnəli kəndləri

•Füzuli rayonunun Mandılı kəndi

•Cəbrayıl rayonunun Qazanzəmi, Xanağabulaq, Çullu, Quşçular, Qaraağac kəndləri

•Qubadlı rayonunun Qiyaslı, Əbilcə, Qılıcan kəndləri

30 oktyabr 2020-ci il

- Cəbrayıl rayonunun Xudaverdili, Qurbantəpə, Şahvələdli, Xubyarlı kəndləri
- Zəngilan rayonunun Aladin, Vejnəli kəndləri
- Qubadlı rayonunun Kavdadıq, Məmər, Mollalı kəndləri

2 noyabr 2020-ci il

- Cəbrayıl rayonunun Çaprand, Hacı İsaqlı, Qoşabulaq kəndləri
- Zəngilan rayonunun Dərə Gilətağ, Böyük Gilətağ kəndləri
- Qubadlı rayonunun İşıqlı, Muradxanlı, Milanlı kəndləri

4 noyabr 2020-ci il

- Cəbrayıl rayonunun Mirək, Kavdar kəndləri
- Zəngilan rayonunun Məşədiismayılı, Şəfibəyli kəndləri
- Qubadlı rayonunun Başarat, Qarakişilər, Qaracallı kəndləri

7 noyabr 2020-ci il

- Füzuli rayonunun Yuxarı Veysəlli, Yuxarı Seyidəhmədli, Qorqan, Üçüncü Mahmudlu, Qacar, Divanalılar kəndləri
- Cəbrayıl rayonunun Yuxarı Məzrə, Yanarhac kəndləri
- Qubadlı rayonunun Qəzryan, Balasoltanlı, Mərdanlı kəndləri
- Zəngilan rayonunun Beşdəli kəndi
- Xocalı rayonunun Qarabulaq, Moşxmaat kəndləri
- Xocavənd rayonunun Ataqt, Tsakuri kəndləri

8 noyabr 2020-ci il

- ŞUŞA şəhəri

9 noyabr 2020-ci il

•Füzuli rayonunun Qobu Dilağarda, Yal Pirəhmədli, Yuxarı Yağlıvənd, Dilağarda, Seyid Mahmudlu, Ələsgərli, Aşağı Güzdək, Qovşatlı, Mirzəcamallı, Şəkərcik, Mərdinli, Şıxlı, Qaraməmmədli, Dövlətyarlı, Hacılı, Hüseynbəyli, Saracıq kəndləri

•Xocalı rayonunun Dəmirçilər, Çanaqçı, Mədətkənd, Sığnaq, Şuşakənd, Muxtar, Daşaltı kəndləri

•Xocavənd rayonunun Susanlıq, Domi, Tuğ, Akaku, Azıx, Mets Tağlar, Salakətin, Zoğalbulaq, Aragül, Tağavard, Böyük Tağavard, Zərdanaşen kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Hüseynalılar, Söyüdlü, Aşağı Sirik, Qalacıq, Mollahəsənli, Əsgərhanlı, Yuxarı Nüsüs, Aşığı Məlikli, Niftalılar, Qərər, Çələbilər kəndləri

•Qubadlı rayonunun Yuxarı Mollu, Aşağı Mollu, Xocik, Qaramanlı, Xəndək, Həməzəli, Mahrızlı, Hal, Ballıqaya, Ulaşlı, Tinli, Xocahan, Boyunəkər, Qaraqoyunlu, Çərəli kəndləri

•Zəngilan rayonunun Keçikli, Ördəkli, Sobu, Qaragöz, İsgəndərbəyli kəndləri, Bartaz qəsəbəsi

•Laçın rayonunun Güləbürd, Səfiyan, Türklər kəndləri.

10 noyabr 2020-ci il

•Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ermənistan Respublikasının baş naziri və Rusiya Federasiyasının Prezidentinin bəyanatına əsasən Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zonasında atəşin və bütün hərbi əməliyyatların tam dayandırılması elan olunub.

•Bəyanata əsasən 2020-ci il noyabrın 15-dək Kəlbəcər rayonu, noyabrın 20-dək Ağdam rayonu, dekabrın 1-dək isə Laçın rayonu Azərbaycana qaytarılacaq.

20 noyabr 2020-ci il

•Noyabrın 10-da imzalanmış üçtərəfli bəyanata uyğun olaraq, Ağdam rayonu Azərbaycana təhvil verilib. Bununla da

rayonun işğal edilmiş 73 faiz ərazisi azad olunub. Xatırladaq ki, Ağdam işğal edilmiş rayonlarımızın arasında əhalinin sayına görə ən böyük rayondur. Rayonda 138 yaşayış məntəqəsi var.

25 noyabr 2020-ci il

•Üçtərəfli bəyanata əsasən, Kəlbəcər rayonu da Azərbaycana təhvil verilib. Qeyd edək ki, Kəlbəcər ərazi baxımından respublikamızın ən böyük rayonlarından biridir. 2020-ci il yanvarın 1-nə olan məlumata görə, əhalisi 77 min nəfərdən çoxdur. İşğaldan əvvəl rayonda 147 yaşayış məntəqəsi olub.

1 dekabr

•Üçtərəfli bəyanata uyğun olaraq, Ermənistan silahlı birləşmələri Laçın rayonundan çıxıblar. Rayon Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə təhvil verilib. Əlavə məlumat üçün qeyd edək ki, ərazisi 1800 kvadratkilometr olan Laçın rayonunda bir şəhər, bir qəsəbə və 125 kənd olmaqla, ümumlikdə 127 yaşayış məntəqəsi var.

Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin rəsmi açıqladığı rəqəmlərə əsasən 44 günlük müharibə dövründə 3000-ə qədər igidimiz şəhidlik məqamına ucalıb. Dövlət, xalq və vətən uğrunda gözlərini qırpmadan canlarını fəda ediblər. Yüzlərlə hərbiçimiz şiddətli döyüşlərdə müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alıblar. Biz xalq olaraq heç zaman şəhidlərimizi və qazilərimizi, həmçinin vətən uğrunda döyüşən igidlərimizi unutmamışıq və unutmarıq.

Vətən müharibəsində qazandığımız möhtəşəm qələbə Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin yüksək və məğlubedilməz sərkərdəlik qabiliyyətinin, ordumuzun, xalqımızın qırılmaz gücünün, möhkəm iradəsinin, vəhdətinin çox parlaq bir nümunəsidir. Müharibə dövründə dost və qardaş ölkələrin də mənəvi dəstəyini öz üzərimizdə hiss etdik. Bu da bizi bir dövlət olaraq qürurlandırdı. Haqq yolunda olduğumuzu bir daha anlatdı.

Ancaq bununla belə düşmən Ermənistanı dolayısı ilə dəstəkləyən ölkələr də var idi. Ümumilikdə bütün dünyanın diqqət mərkəzində olan Qarabağ savaşı dönmündə xarici dövlətlərin bəzi mətbuat nümayəndələrinin təxribat xarakterli suallarına Cənab Prezident çox məharətlə cavab verirdi. Heç şübhəsiz, bu şanlı tarixi qələbənin böyük əhəmiyyəti və əvəzolunmaz yeri qədərbilən xalqımız tərəfindən həmişə yüksək qiymətləndiriləcək və heç vaxt unudulmayacaq.

Bu qələbənin qazanılmasında şanlı və qəhrəman Azərbaycan əsgər və zabitlərinin əvəzsiz rolu danılmazdır. Ona görə də bütün Azərbaycan xalqı Vətənin xilaskarı olan bu insanları və vətən uğrunda həlak olmuş bütün şəhidlərimizi həmişə minnətdarlıq hissi ilə xatırlayacaq. Bütün bunlarla yanaşı qalib dövlət olaraq Azərbaycanın qarşısında yeni hədəflər dayanır. Ölkəmiz bu hədəflərə çatmaq üçün Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə inamlı addımlar atır və bundan sonra da atacaq.

Vətən müharibəsində Azərbaycan işğalçı Ermənistanı tam kapitulyasiyaya məcbur edərək tarixi ədaləti və ərazi bütövlüyünü təmin etdi. 44 günlük müharibədə qazanılan şanlı qələbə sayəsində regionda yeni reallıqlar yarandı. Prezident İlham Əliyev fevralın 26-da yerli və xarici media nümayəndələri üçün keçirdiyi mətbuat konfransında jurnalistlərin çoxsaylı suallarını cavablandıraraq respublikamızın Vətən müharibəsində şanlı qələbəsini şərtləndirən amillərə və bu qələbə sayəsində regionda yaranan yeni reallıqlara xüsusi diqqət çəkib, ölkəmizin işğaldan azad olunan ərazilərdə həyata keçirəcəyi bərpa planından ətraflı bəhs etdi.

Hazırda qarşıda dayanan əsas vəzifəmiz azad olunmuş ərazilərimizdə quruculuq-bərpa işlərini gerçəkləşdirməkdir. Bu baxımdan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin işğaldan azad olunmuş rayonlara mütəmadi səfərləri xalqımız tərəfindən böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılanır. Azad olunmuş ərazilərdə böyük irəliləyiş, inkişaf gedir. Məqsəd yalnız ölkə səviyyəsində deyil, həm də uğurlu inteqrasiyaya nail olmaqla, regional və

beynəlxalq müstəvidə inkişafı təmin etməkdir. 30 ilə yaxın erməni vandalizminə məruz qalan torpaqlarımızda artıq canlanmanın iqtisadi inkişafın şahidi oluruq.

Azad edilməklə gün işığına çıxan torpaqlarımıza Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin tarixi səfərləri və bu səfərlər zamanı həmin ərazilərdə aparılan quruculuq işləri çərçivəsində inşa edilən yeni strateji obyekt və müəssisələrin təməlinin dövlətimizin başçısı tərəfindən qoyulması həm siyasi, həm iqtisadi, həm də mənəvi cəhətdən müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Prezident İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın işğaldan azad edilmiş rayonlara səfərləri cəmiyyətdə də böyük maraq və ruh yüksəkliyi ilə qarşılanır. Maraqlıdır ki, bu düşmən auditoriyasında da diqqətlə izlənilir.

Dövlət başçımız Füzuli, Zəngilan, Laçın və Cəbrayıl rayonlarında olarkən yeni layihələrin həyata keçirildiyini hər kəs gördü. İşğaldan azad edilmiş bütün şəhər və rayonların baş planlarının hazırlanması ilə bağlı Prezidentin tapşırığı yubanmadan icra olunur. Dövlət başçısı bütün çıxışlarında, müsahibələrində dəfələrlə vurğulayıb ki, azad edilmiş torpaqlarda bərpa işləri ən yüksək səviyyədə icra olunur. Səfərlər zamanı Ali Baş Komandan bir daha mənfur düşməyə mesaj göndərərək bildirdi ki, onların dağıtdıqlarını, viran qoyduqlarını yenidən bərpa edəcəyik: “Mən demişdim ki, azad edilmiş torpaqlarda bütün bərpa işləri ən yüksək səviyyədə təşkil olunacaq. Dağılmış bütün bu kəndləri biz bərpa edəcəyik. Baxın, mənfur düşmən bizim bütün yaşayış məntəqələrimizi nə günə salıb. Vandallar, barbarlar işğal dövründə bütün binaları söküblər, talayıblar, daşları oğurlayıblar. Hamısını bərpa edəcəyik”.

İşğaldan azad edilən ərazilərimizdə erməni vandallarının illərlə törətdikləri vəhşi əməllər hər addımda nəzərə çarpır. Viran qoyulan şəhər və kəndlərimiz, dağıdılan, təhqir edilən məscidlərimiz, Yer üzündən silinən tarixi mədəniyyət abidələrimiz düşmənin nə qədər barbar, vəhşi olduğunu göstərir. Əlbəttə, düşmən bütün dağıntıları məqsədli şəkildə edib. İşğalçı

Ermənistan Qarabağın dağlıq ərazisində və ətraf rayonlarda tarixi mirasları viran qoymaqla, milli izləri silməklə azərbaycanlıların bu torpaqlardakı mədəni kimliyini itirmək məqsədi güdüb. Təkcə Azərbaycan xalqına yox, ümumən bəşəriyyətə təhlükə yaradan erməni faşizminin ifşası üçün yerinə yetirilməli vəzifələrə diqqəti yönəldən Prezident İlham Əliyev deyib: “Biz təkcə öz ərazi bütövlüyümüzü bərpa etməmişik, biz erməni faşizmini məhv etmişik. Biz bölgəmizi faşist ideologiyasından tam xilas etməsək də, onun böyük hissəsini məhv etmişik. Buna görə bizim şanlı Qələbəmiz bölgə üçün, dünya üçün çox böyük əhəmiyyət daşıyır... Erməni faşizmi ən qəddar, ən təhlükəli, ən mənfur, ən çirkin ideologiyadır və biz bu ideologiyanı məhv etdik. Hesab edirəm ki, illər keçdikcə bizim bu tarixi xidmətlər dünya tərəfindən daha da dolğun şəkildə dərk ediləcək”.

Azərbaycandakı diplomatik korpusun nümayəndələri, beynəlxalq təşkilatların ölkəmizdəki nümayəndəliklərinin rəhbərləri Ermənistanın işğalından azad olunmuş ərazilərimizə tez-tez səfərlər edirlər. Səfərin məqsədi diplomatları Ermənistan silahlı qüvvələrinin törətdiyi vəhşiliklər, cinayətlərlə tanış etməkdir. Diplomatları Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi - Prezident Administrasiyasının xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyev və digər rəsmi şəxslər müşayiət edirlər. Diplomatlar burada ermənilərin 27 il ərzində törətdikləri vandalizmi öz gözləri ilə görürlər. Ancaq Azərbaycan öz quruculuq siyasəti ilə bütün ərazilərimizi yenidən dirçəldəcək, cənnətə çevirəcək. Azərbaycan buradakı bütün abidələri yenidən bərpa edəcək, onlara qayğı göstərəcək.

Bu gün dövlətimiz Vətən müharibəsində şəhid olmuş döyüşçülərimizin ailə üzvlərinə, qazi və hərbiçilərimizə dərin ehtiram, diqqət və qayğı göstərir. Prezident İlham Əliyev şəhid ailələri və müharibə əlillərinin sosial təminatının daha da gücləndirilməsini sosial siyasətin əsas prioritetlərindən biri kimi müəyyənləşdirib. Şəhid ailələri və müharibə əlillərinə dövlət

qayğısının daha da artırılması dövlətimizin başçısının və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın daim diqqət mərkəzindədir.

“Azərbaycan güclü sosial siyasət aparmaqla həm öz dövlət siyasətini, öz niyyətini göstərir, həm də insanların həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması üçün böyük işlər görür. Biz gələcəkdə bu siyasəti davam etdirəcəyik və ehtiyacı olan, növbədə dayanan hər bir insanın məişət problemlərinin həlli üçün çalışacağıq... Azərbaycan dövlətinin iqtisadi imkanları böyüyür, möhkəmlənir...”, - deyən Prezident İlham Əliyevin sosial siyasətinin əsas gücünü ünvanlılıq, ədalətlik və bərabərlik təşkil edir. Məhz bu siyasətin nəticəsidir ki, cəmiyyətdə məhz bu prinsiplərə əsaslanan güclü sosial baza yaradılıb.

Torpaqlarımızın azadlığı uğrunda vuruşan Qarabağ müharibəsi qaziləri, veteranları və şəhid ailələrinə göstərilən qayğı xüsusi qeyd olunmalıdır. Azərbaycan dövləti ardıcıl olaraq bu kateqoriyalı insanların sosial müdafiəsinin daha da gücləndirilməsi istiqamətində sistemli tədbirlər həyata keçirir. Bu məqsədlə yaradılan “Yaşat” fondunun keçəkləşdirdiyi layihələr də dövlət siyasətinin tərkib hissəsidir.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda bu istiqamətdə görülən tədbirlər sistemində ünvanlılıq prinsipi əsas götürülür, aztəminatlı, ailə başçılarını itirən, eləcə də, şəhid və qazi ailələri, xüsusi qayğıya ehtiyacı olanlar dövlətin daim diqqətindədirlər. Başqa sözlə, dövlətimiz tərəfindən xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanların sosial müdafiəsi yüksək səviyyədə təşkil edilir.

Ümumiyyətlə, inkişaf edən ölkəmizdə sosial siyasət həyatımızın bütün sahələrinə öz müsbət təsirini göstərməkdədir. Həyata keçirilmiş və yaxın gələcəkdə yerinə yetiriləcək tədbirlər respublikada əhalinin sosial vəziyyətinin getdikcə yaxşılaşması üçün əsaslı zəmin yaradır. Azərbaycanın modern dövlət quruculuğunda sosial siyasətin önəmli istiqamətlərindən biri də şəhid ailələrinin, Qarabağ müharibəsi veteranları və əlillərinin

sosial müdafiəsidir. Ümumilikdə, mütərəqqi sosial siyasət həyata keçirilən Azərbaycanda vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir.

İnsana qayğı, onun maddi, mənəvi tələbatlarının ödənilməsi üçün zəruri şəraitin yaradılması Azərbaycan dövlətinin apardığı siyasətin mühüm prinsiplərindəndir. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasi kurs çərçivəsində sosial məsələlərin həlli, vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi hər zaman diqqət mərkəzindədir. Eyni zamanda, insanların yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılması, əmək haqlarının, pensiyaların artırılması, yeni sosial obyektlərin tikintisi dövlətimizin sosial siyasətinin prioritet istiqamətlərindəndir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Bakının Ramana qəsəbəsindəki yaşayış kompleksində şəhid ailələri və müharibə əlillərinə mənzillərin təqdim olunması mərasimində iştirak edərkən, şəhid ailələrinin üzvləri və müharibə əlilləri ilə görüşündə: “Müharibədən cəmi üç ay yarım keçib, ancaq şəhid ailələri və müharibə əlilləri üçün artıq belə gözəl yaşayış kompleksi, şəhərcik inşa olunub, təqdim edilib.” – deyərək onları mənzillə təmin olunmaları münasibətilə təbrik edib. Şağan qəsəbəsində də reabilitasiya mərkəzinin əsaslı təmirdən sonra açılışı olduğunu bildirən dövlət başçısı orada minlərlə qazinin hər il müalicə alacağını, reabilitasiyadan keçəcəyini, öz sağlamlığını bərpa edəcəyini qeyd edib.

2021-ci ilin dövlət büdcəsindən işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası üçün ilkin mərhələdə 2,2 milyard manat vəsait ayrılıb. Əlbəttə ki, ərazilərin bərpa edilməsi üçün ilk növbədə mülki idarəetmə formasını yaratmaq zəruri idi. Hüquq-mühafizə orqanlarının strukturları artıq işğaldan azad edilmiş ərazilərdə fəaliyyətə göstərir. Hazırda Azərbaycanın “Böyük Qayıdış” kimi bir planı var və bu, artıq sürətlə icra olunmaqdadır.

30 ilə yaxın müddətdə yurd həsrəti, torpaq sevdası ilə yaşayan xalqımız üçün bundan böyük xoşbəxtlik ola bilməz. Artıq çağdaş dünya tarixinə ən mükəmməl hərbi əməliyyatlar

dövrü kimi düşən 44 günlük İkinci Qarabağ savaşında qazandığımız möhtəşəm Qələbə sayəsində 30 ilin torpaq həsrətinə, nisgilinə son qoyuldu, ərazi bütövlüyümüz bərpa olundu, dünya bir daha Azərbaycanın hansı imkanlara malik olduğuna şahidlik etdi. Müqəddəs Vətən müharibəsində Azərbaycan xalqı yenilməz, məğrur xalq olduğunu nümayiş etdirdi. Mənfur düşməndən təmizlənmiş cənnət Qarabağımızda artıq yeni həyat başlayıb. 30 ilə yaxın torpaq həsrəti ilə yaşayan soydaşlarımız “Böyük Qayıdış”ı gözləyir. Dövlətimizin başçısı, Müzəffər Ali Baş Komandan, qalib ölkənin qalib lideri, Prezident İlham Əliyev işğaldan azad edilmiş ərazilərimizə davamlı səfərləri ilə bu torpağın sahibinin Azərbaycan xalqı olduğunu bir daha təsdiqləyir. Torpaqlarımız şəhidlərimizin qanı-canı bahasına işğaldan azad edildi. Şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əyir, qazilərimizə Allahdan şəfa diləyirik. Azərbaycanın igid oğulları: “Ömürdən pay olar, Vətəndən pay olmaz!”- deyib “Dəmir yumruq” əməliyyatını uğurla başa çatdıraraq tarixi torpaqlarımızda üçrəngli bayrağımızın dalğalanmasını, Qarabağın döyünən ürəyi Şuşamızın özümüzə qayıtmasını, Cıdır düzündə 28 ildən sonra Novruz tonqallarının alovlanmasını, “Xarıbülbul” musiqi festivalının keçirilməsini, bu məkandan muğamlarımızın səslənməsini, Şuşa və digər məscidlərimizdə azan səsinin eşidilməsini, bir sözlə, illərdir səbirsizliklə gözlədiyimiz, sıralandıqca bitib-tükənməyən arzularımızı gerçəkliyə çevirdilər. Azərbaycanı daim irəliyə aparan milli ruh, vətənpərvərlik hissi torpaq, vətən sevgisi 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsində qələbəmizi şərtləndirən başlıca amil oldu.

Cənab İlham Əliyev zəfərimizin baş memarı və əsas hərə-kətverici qüvvəsi olmaqla Azərbaycan tarixinə adını qalib sərkərdə kimi qızıl hərfələrlə yazdı. Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyeva şəhid ailələrin daim yanında olaraq mənəvi dəstək nümayiş etdirir. Cıdır düzündə təşkil edilən “Xarıbülbul” festivalında ürəkdən sevinməsi və fərəhlə iştirak etməsi buna bariz nümunə idi.

Eyni zamanda, müharibə şəraitində yaşayan ölkə olaraq ordu quruculuğu prioritetliyini qorudu. Torpaqlarımızı işğaldan azad etmək gücünə, qüdrətinə malik, dünyanın ən güclü 50 ordusu sırasında qərarlaşan Azərbaycan Ordusu 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsində qəhrəmanlığı, şücaəti ilə dünyanın ən yenilməz, məğrur ordularından biri olduğunu təsdiqlədi. Bu gün qürurvericidir ki, Azərbaycanın “Dəmir yumruq” əməliyyatı, müharibə təcrübəsi dünya dövlətləri tərəfindən öyrənilir.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev artıq Qarabağ münəqişəsinin tarixə qovuşduğunu, regionun inkişafında yeni səhifənin açıldığını, ölkəmizin gələcəyi ilə bağlı aydın baxışların olduğunu bildirir. Vətən müharibəsinin yaratdığı yeni reallıqlar ilk növbədə regionda sabitlik və təhlükəsizliyin möhkəmlənməsi üçün yeni əməkdaşlıq formatlarının yaradılmasını bir zərurətə çevirir. Artıq işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə bərpa və quruculuq işlərinə start verilib. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” təsdiqlənib. İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə təkmil idarəçilik sistemi formalaşdırılır ki, bu da öz növbəsində hədəflərə qısa zamanda nail olmağa əsas yaradır.

Bu gün yeganə problem Ermənistanın minalanmış sahələrin xəritəsini Azərbaycana vermək istəməməsi, Böyük Qayıdışın gerçəkləşməsinə mane olmaq istəyi idi. Bu maneə də dövlətimizin başçısı, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin düşünülmüş və məqsədyönlü siyasəti nəticəsində aradan qaldırılır. Belə ki, iyunun 12-də dövlətimizin başçısı növbəti uğura imza atdı. Ağdam rayonu üzrə minalanmış ərazilərin xəritələrinin Ermənistan tərəfindən Azərbaycana təhvil verilməsi möhtərəm Prezidentimizin və Azərbaycan diplomatiyasının növbəti qələbəsidir. Cənab İlham Əliyev bütün beynəlxalq platformalarda Azərbaycan torpaqlarının minalanması məsələsini qaldıraraq, beynəlxalq birliklərə bu xəritələrin Ermənistandan alınması üçün çağırışlar edib, işğalçı dövlətin onları saxlamasına heç bir hüquqi əsasının olmadığını

bəyan edib. ABŞ Dövlət Departamentinin, Avropa İttifaqının və Gürcüstan Respublikasının bu məsələdə fəal iştirakı və Ermənistanın minalanmış ərazilərin xəritələrini vermək məcburiyyətində qalması bütün münaqişəli məsələlərin həllində beynəlxalq hüquqa əsaslanan Azərbaycanın növbəti böyük nailiyyətidir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizə hər səfərində sanki havanın da torpaqlarımızın tarixi sahibinə qayıtması sevincini yaşadığını xüsusi qeyd edən Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü, Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə “Xarıbülbul” musiqi festivalının Cıdır düzündə 28 ildən sonra yenidən keçirilməsi, bu möhtəşəm mədəniyyət tədbirində müxtəlif xalqların musiqi yaradıcılığının harmoniyasının yaradılması Azərbaycanın tolerant, multikultural dəyərlərə bağlılığının təsdiqi, gələcək perspektivlərin təqdimatı oldu. Bu gün qalib Azərbaycan məğlub Ermənistana sülh razılaşmasını təklif etməklə regionun inkişafında yeni səhifənin açılması istəyini nümayiş etdirir. Azərbaycan bu humanist, tərəqqipərvər addımı ilə Ermənistana keçmişlə deyil, gələcəklə yaşamağa çağırış edir.

Bu kitabı hazırlamaqda məqsədimiz 44 günlük Zəfər tarixinə biz müəlliflərdən kiçik bir töhfə verməkdir. Qarabağlıların yaşadıkları ağrı-acının qazanılan qələbə ilə necə yox olduğunu, arzu və istəklərinin onların dilindən qələmə almaqla ictimaiyyətə çatdırmaqdır. Məcburi köçkün statusundan azad olmağın hiss-həyəcanını yaşayan bu insanların sevincli anlarını xəyali də olsa göz önünə gətirərək canlandırmadıqdır. Bu məqsədlə də uşaqlıq və yeniyetməlik çağları Qarabağda keçən ziyalılarla həmsöhbət olduq, onların keçmişdə yaşadıkları acılışirinli xatirələrini bölüştük.

**Azərbaycan Respublikasında Zəfər Gününün
təsis edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

XX əsrin 80-ci illərinin sonları, 90-cı illərinin əvvəllərində Ermənistan Azərbaycanın tarixi torpaqlarına açıq formada ərazi iddiaları ilə çıxış etmiş və ölkəmizə qarşı hərbi təcavüzə başlamışdır. Həmin dövrdə Azərbaycanda hökm sürən hərəmərclikdən istifadə edən Ermənistan torpaqlarımızın 20%-ni işğal etmiş, Ermənistanın həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz doğma yurd-yuvasından didərgin düşmüşdür.

Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzün nəticələrinin aradan qaldırılması və BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələrinin həyata keçirilməsi üzrə 30 ilə yaxın davam edən danışıqlar prosesi Ermənistanın destruktiv mövqeyinə görə nəticə verməmişdir.

2019-cu ildən etibarən isə Ermənistan hərbi-siyasi rəhbərliyinin bir-birinin ardınca verdiyi təxribatçı bəyanatlar və atdığı addımlar danışıqlar prosesini məqsədyönlü şəkildə tamamilə pozmuşdur. Bununla Ermənistan bir daha özünün əsl məqsədinin mövcud status-kvonu möhkəmləndirməkdən və Azərbaycan ərazilərini ilhaq etməkdən ibarət olduğunu nümayiş etdirmişdir.

Ermənistanın qəbul etdiyi təcavüzkar və hücum xarakterli milli təhlükəsizlik strategiyası və hərbi doktrina, işğal edilmiş ərazilərdə qeyri-qanuni məskunlaşdırma siyasətini genişləndirməsi, “yeni ərazilər uğrunda yeni müharibə” çağırışı, mülki şəxslərdən ibarət “kөнüllü dəstələri” yaratmaq qərarı, 2020-ci il iyulun 12-də Ermənistan–Azərbaycan dövlət sərhədinin Tovuz istiqamətində təxribat törətməsi, eyni zamanda, bütövlükdə qoşunların təmas xəttində gərginliyi artırması, cəbhə xəttinə yaxın ərazilərdə qoşunlarını cəmləşdirməsi,

böyük həcmdə silah-sursat toplaması Ermənistanın genişmiqyaslı hücumu hazırladığını göstərirdi.

Azərbaycan dəfələrlə bəyan etmişdi ki, Ermənistan qoşunlarının işğal olunmuş ərazilərdə qanunsuz mövcudluğu regionda sülh və təhlükəsizlik üçün əsas təhdiddir. Bu hər zaman vəziyyətin gərginləşməsinə səbəb ola bilər.

Ermənistanın təxribatına və növbəti hərbi təcavüzünə cavab olaraq, Azərbaycan xalqı torpaqlarımızın işğaldan qurtarılması, Ermənistanın sülhə məcbur edilməsi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum qətnamələrinin tələblərinin yerinə yetirilməsi, məcburi köçkünlərin öz doğma torpaqlarına qayıtması və ədalətin bərpası üçün Vətən müharibəsinə başladı. Bu müqəddəs amal uğrunda bütün Azərbaycan xalqı səfərbər və həmrəy oldu.

44 gün sürən hərbi əməliyyatlar nəticəsində müzəffər Azərbaycan Ordusu Cəbrayıl, Füzuli, Zəngilan, Qubadlı şəhərlərini, Azərbaycan xalqının tarixində, mədəniyyətində və qəlbində xüsusi yeri olan, Qarabağın tacı sayılan Şuşa şəhərini, Zəngilan rayonunun Mincivan, Ağbənd, Bartaz qəsəbələrini, Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsini və bir çox kəndlərini, Tərtər rayonunun Suqovuşan kəndi, Xocalı və Laçın rayonlarının bir neçə kəndləri daxil olmaqla, ümumilikdə, 300-dən çox yaşayış məntəqəsini, həmçinin Ağdərə, Murovdağ və Zəngilan istiqamətlərində mühüm strateji yüksəklikləri işğaldan azad etdi.

Rəşadətli Azərbaycan əsgər və zabidləri addım-addım irəliləyərək, Ermənistanın uzun illər ərzində qurduğu mühəndis-istehkam sistemlərini yarıb keçdilər, torpaqlarımız qəhrəman əsgər və zabidlərimizin, şəhidlərimizin qanı və canı bahasına azad edildi. Azərbaycanın hərbi sahədə qazandığı qələbələr, xüsusilə Şuşanın düşmən əsarətindən qurtarılması müharibənin taleyində həlledici rol oynadı, Ermənistanın öz məğlubiyyətini etiraf etməsi və kapitulyasiyası ilə nəticələndi. Ermənistan

Kəlbəcər, Ağdam və Laçın rayonlarını Azərbaycana qaytarmağa məcbur oldu.

Azərbaycan xalqının əzmi və iradəsi, iqtisadi gücü, müasir ordu quruculuğu və xalq-iqtidar birliyi ölkəmizin qələbəsini təmin edən mühüm amillər oldu. Ulu əcdadlarımızın zəngin dövlətçilik və hərbi tarixindən ilhamlanan Azərbaycan xalqı daha bir şanlı qəhrəmanlıq salnaməsi yazaraq, özünün qalib xalq olduğunu bütün dünyaya sübut etdi və düşmən üzərində tarixi zəfər çaldı.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, xalqımızın qüdrətinin və milli qürurumuzun təntənəsinə çevrilən, dövlətimizin nüfuzu və gələcək inkişafı baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edən bu misilsiz qələbənin əbədləşdirilməsi məqsədilə qərara alıram:

1. Hər il noyabrın 8-i Azərbaycan Respublikasında Zəfər Günü kimi təntənəli şəkildə qeyd edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 3 dekabr 2020-ci il
//Azərbaycan. - 2020.-3 dekabr.- S.1.

Prezident İlham Əliyevin çıxışından sitatlar

“Azərbaycan xalqının əzmi və iradəsi, iqtisadi gücü, müasir ordu quruculuğu və xalq-iqtidar birliyi ölkəmizin qələbəsinə təmin edən mühüm amillər oldu. Ulu əcdadlarımızın zəngin dövlətçilik və hərbi tarixindən ilhamlanan Azərbaycan xalqı daha bir şanlı qəhrəmanlıq salnaməsi yazaraq, özünün qalib xalq olduğunu bütün dünyaya sübut etdi və düşmən üzərində tarixi zəfər çaldı”.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

“Bu torpaqları düşməndən azad edən Müzəffər Ordunun Ali Baş Komandanı kimi Azərbaycan bayrağını qaldırmışam və bu bayrağın altında Azərbaycan xalqına doğma Laçın diyarından müraciət edirəm. Bizim Qələbəmiz tarixi Qələbədir. Biz tarixi ədaləti bərpa etdik. Biz öz haqlarımızı bərpa etdik, biz şəhidlərimizin qanını aldıq, biz düşməndən qisas aldıq və qayıtmışıq. İndi isə bərpa işləri gedir və gedəcək. Mən demişəm, biz bu bölgəni - Qarabağı cənnətə çevirəcəyik. Azərbaycanda böyük qayıdış, böyük inkişaf prosesi başlayır”.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

“Müharibə Ermənistanın yadından çıxmasın, unutmasınlar ki, dəmir yumruq yerindədir”:

Prezident İlham Əliyev //Azərbaycan.-2021.
- 8 yanvar.- S.1-5

“Ərazi bütövlüyümüzü bərpa etmişik, işğalçıları işğal edilmiş torpaqlardan qovmuşuq, ikinci erməni dövlətinin yarıdılmasına imkan verməmişik, heç bir status haqqında söhbət gedə bilməz. Vahid Azərbaycan dövləti var. Çoxmillətli,

çoxkonfessiyalı, mütərəqqi Azərbaycan dövləti var. Bütün Azərbaycan vətəndaşları, bütün xalqların, dinlərin nümayəndələri normal yaşayırlar, mehribanlıq, sülh şəraitində yaşayırlar. Erməni xalqı da belə yaşayacaq. Bizim erməni xalqı ilə işimiz yoxdur. Mən bu 44 gün ərzində çoxsaylı müsahibələrimdə demişəm, onlar bizim vətəndaşlarımızdır və onlar görəcəklər ki, Azərbaycan rəhbərliyi altında onlar yaxşı yaşayacaqlar, onlar kriminal, qorxaq xunta rejimindən öz yaxasını qurtarmalıdır”.
*Prezident İlham Əliyev //Azərbaycan.- 2020.-
18 noyabr.- S.1-10.*

“Biz gücümüzü səfərbər edərək bax, bu tarixi günləri yaşayırıq. Bu, həqiqətən də, tarixi günlərdir. Bəlkə də çoxəsrlik Azərbaycan tarixində buna bənzər şərəfli və qürurlu günlər olmayıb. Biz bunu birliyimiz sayəsində qazanmışıq, gücümüz sayəsində qazanmışıq”.

*İlham Əliyev yeni tarix yazır //Azərbaycan.-2020.- 31
dekabr.- S.1;4.*

“Şəhidlərimizin qanı nahaq yerə tökülmədi- biz tarixi ədaləti bərpa etdik, müqəddəs Qələbə qazandıq. Bu Qələbə xalqımızın tarixinə əbədi həkk olundu! Hər birimiz bu Zəfərin nəyin bahasına qazanıldığını yadda saxlamağa borcluyuq!”

“Biz Vətən müharibəsi şəhidlərini heç vaxt unutmayacağıq”

*Mehriban Əliyeva
Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti
//Azərbaycan. 2020.- 5 dekabr. -S.1.*

“Heç kim bizi bundan sonra bu torpaqlardan tərpedə bilməz”.

*Ali Baş Komandan İLHAM ƏLİYEV //Azərbaycan.-
2021.- 16 fevral.- S. 1-8.*

Xarıbülbül musiqi Festivalı Şuşa , Azərbaycan 2021

“Arzu edirəm ki, sizinlə birlikdə gedək Şuşaya. Gedəcəyik! İnanın ki, gedəcəyik. Şuşa Azərbaycanın gözüdür! Hər bir Azərbaycanlı üçün bu iftixar nöqtəsidir. Şuşa bizim mədəniyyətimizin, tariximizin rəmzidir! Şuşa hamı üçün əzizdir amma tək??? Ağdam kimi gözəl bir şəhər, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Kəlbəcərin o bulaqları, Kəlbəcərin o İsti suyu... Biz onlarsız yaşaya bilmərik! Təsəvvür edə bilmərik!”

Ulu Öndər Heydər Əliyev

“Xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim, Şuşanı azad etdim. Bu böyük qələbədir və şəhidlərimizin ulu öndərin ruhu şaddır bu gün! Gözün aydın olsun, Azərbaycan! Gözün aydın olsun, Dünya azərbaycanlıları! Əziz Şuşa, sən azadsan! Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq! Əziz Şuşa, biz səni dirçəldəcəyik. Şuşa bizimdir! Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!”

Azərbaycan Respublikasının Prezident İlham Əliyev

“Bizim mövqeyimiz beynəlxalq hüquqa və ədalətə əsaslanır. Biz öz torpağımızda vuruşuruq. Bu gün Azərbaycan ordusu Azərbaycan torpaqlarında düşməne sarsıdıcı zərbələr endirir. Bu gün Azərbayaya Ordusu öz torpağında Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruyur, müdafiə edir. Erməni əsgərinin bizim torpağımızda nə işi var?! Ermənistan ordusunun bizim torpağımızda nə işi var?! Heç kəs üçün sirr deyil ki, “Dağlıq Qarabağ ordusu”nun tərkibində olan şəxsi heyətin 90 faizi Ermənistan vətəndaşlarından ibarətdir. Ermənistan işğalçı dövlətdir, bu işğala son qoyulmalıdır və son qoyulacaqdır. Biz haqq yolundayıq. Bizim işimiz haqq işidir. Biz zəfər çalacağıq! Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!”

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin
sentyabrın 27-də xalqa müraciətindən.**

**//Azərbaycan müəllimi, 2 oktyabr 2020-ci il nömrə 32
(8896)**

“Bu gün işğaldan azad edilmiş torpaqlarda Azərbaycan bayrağı dalğalanır”.

***İlham Əliyev, Ali Baş komandan
//Azərbaycan müəllimi
23 oktyabr 2020-ci il nömrə 35 (8899).***

“Biz Şuşamızı qaytardıq! Bu əlamətdar tarixi hadisə münasibəti ilə hamınızı təbrik edirəm.”

Şuşa şəhərinin işğaldan azad edilməsi münasibəti ilə Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva rəsmi “instaqram” səhifəsində tarixi qələbə ilə bağlı paylaşımından

“Bu anlarda bütün xalqımız təsvirəgəlməz qürur və sevinc hissləri keçirir! Şuşa işğaldan azad edilib! Bu münasibətlə bütün həmvətənlərimizə səmimi təbriklərimi çatdırıram! İllər boyu davam etmiş kədər, həsrət, faciəli hadisələrdən sonra tarixi ədalət bərpa olunur! Vətənimizi müdafiə edən və əzəli Azərbaycan torpaqlarını işğaldan azad edən qəhrəmanlar nəslinin bugünkü igidliləri Azərbaycan tarixinə əbədi daxil olacaq və hər birimizin yaddaşında həmişəlik qalacaq!

Azərbaycan torpaqlarının hər qarışının azad edilməsi bizim rəşadətli əsgərlərimizin qəhrəmanlığı və igidliyi, dözümlülüyü və qələbə əzmi sayəsində mümkün olur! Vətən naminə canlarından keçmiş şəhidlərimizə Allah rəhmət eləsin!

Əziz qardaşlar və bacılar!

Biz Şuşamıza qatıtdıq! Bu əlamətdar tarixi hadisə münasibətilə hamınızı bir daha təbrik edirəm. Qoy bizim bütün

uğurlarımızın və nailiyyətlərimizin, bütün qələbələrimizin qarantı olan xalq- Prezident birliyi günbəgün möhkəmlənsin!

Bu gün məhz bu birlik Azərbaycanın öz gücünü nümayiş etdirməsinə imkan yaradır!

Milli həmrəylik, xalqın etimadı, inamı və dəstəyi sayəsində bizim Prezidentimiz bütün mürəkkəb məsələlərin öhdəsindən uğurla gəlməyi bacarır! Qoy Uca Tanrı ordumuzu, xalqımızı, Vətənimizi və Prezidentimizi qorusun! Şuşa bizimdir!

Qarabağ Azərbaycandır!”

Şuşa şəhərinin işğaldan azad edilməsi münasibəti ilə Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva rəsmi “instaqram” səhifəsində tarixi qələbə ilə bağlı paylaşımından.
//Azərbaycan .2020.- 11 noyabr .-s.8

“Azərbaycan xalqının igid oğulları Zəfər naminə, Azərbaycanın gələcəyi naminə canlarından keçib. Bu gün mən şəhidlərimizin ailələri ilə birlikdə kədərlənir, Vətən naminə canından keçməyə hazır olan oğullar tərbiyə etmiş valideynlərin qarşısında baş əyirəm! Şəhidlərimizin qanı nahaq tökülmədi-biz tarixi ədaləti bərpa etdik, müqəddəs Qələbə qazandıq. Bu Qələbə xalqımızın tarixinə əbədi həkk olundu!

Hər birimiz bu Zəfərin nəyin bahasına qazanıldığını yadda saxlamağa borcluyuq! Biz Vətən müharibəsi şəhidlərini heç vaxt unutmayacağıq. Onlar qəlbimizdə daim yaşayacaq!

*Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti
Mehriban Əliyeva*

//Azərbaycan.- 2020.-5 dekabr.-S.1.

“Qarabağ Azərbaycandır və nida” ifadəsi artıq bizim qələbəmizin rəmzinə çevrildi. Bir il bundan əvvəl mən bunu demişəm. Mən fəxr edirəm ki, mənim dediyim ifadə artıq bir

milli şüara çevrildi. Bu gün böyük qürür hissi ilə deyə bilərik ki, Füzuli bizimdir, Cəbrayıl bizimdir, Zəngilan bizimdir, Qubadlı bizimdir, Ağdam bizimdir, Laçın bizimdir, Kəlbəcər bizimdir, Şuşa bizimdir, Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycanıdır! Eşq olsun Azərbaycan xalqına! Yaşasın Azərbaycan!

**Noyabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti İlham Əliyev xalqa müraciətindən.**

//Azərbaycan. -2020.- 11 noyabr 16 oktyabr. –S.1; 5. 4

“Qələbə sevincim”

Əzmlı, qüdrətli Azərbaycanımın dilbər guşəsi olan Qarabağımız Müzəffər Ali Baş komandan, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müdrik və uzaqgörən siyasəti və şanlı ordumuzun rəşadəti nəticəsində, şəhidlərimizin qanı, canı bahasına 30 ildən sonra azadlığına qovuşdu.

Prezident İlham Əliyevin 3.10.2019 tarixində Rusiya Federasiyasının Soçidə təşkil olunan “Valday” Beynəlxalq Diskussiya Klubunun iclasının plenar sessiyasında çıxışında qətiyyətli söylədiyi “Qarabağ Azərbaycandır və nida” ifadəsi bütün dünyanı silkələdi. Cənab Ali Baş Komandanın yumruğu ətrafında sıx birləşən insanlarımızın inamı, xalqımızın həmrəyliyi və Azərbaycan ordusunun məğlubedilməzliyi sayəsində bu nidanın hökmünü bütün dünya gördü.

Ali baş komandanımız dəmir yumruğu ilə tarixi və ilahi ədaləti bərpa edən xalqımızın sərkərdəsi əsrlərə, nəsillərə örnək və dastan olacaq qətiyyəti və hünəri ilə Azərbaycan tarixinin keçmişinə və gələcəyinə adını qızıl hərflərlə həkk etdirdi.

Ermənistan ordusunun müzəffər Azərbaycan ordusunun qarşısında aciz qalaraq məğlubiyyətə düçar olması bölgənin həqiqi və real güc sahibini təsbit etmiş oldu. Qüdrətli Azərbaycan öz şərtlərini Ermənistana qeyd-şərtsiz qəbul etdirdi. 44 gün ərzində Azərbaycan Ermənistana öz gücünü göstərdi.

Qələbə sevincini qalib dövlətin vətəndaşları olaraq biz xaricdə yaşayan azərbaycanlılar böyük coşqu ilə qarşıladıq. 44 günlük vətən müharibəsi ərəfəsində biz xaricdə yaşayan azərbaycanlılar da dəmir yumruq ətrafında sıx birləşərək öz vətəndaşlıq borcumuzu yerinə yetirməyə çalışırıdıq.

Noyabrın 8-də Ali Baş Komandan İlham Əliyevin “Şəhidlər xiyabanı”nda “Şuşa sən azadsan!” “Əziz Şuşa, biz qayıtdıq!”sözlərini sevinc göz yaşları ilə dinləyirdim. Mən öz hisslərimi sözlə ifadə edə bilmirdim.

Qarabağ mənim ürəyimdədir. Mən əslən qarabağlı olduğum üçün (anam tərəf Şuşa, atam tərəf Ağdam) 30 ildə böyük bir Qarabağ dərini ürəyimdə daşıyırdım. Əzizlərimin məzarlarını ziyarət edə bilməməklə yanaşı, uşaqlıq çağlarımın ən gözəl anlarını keçirdiyim Qarabağımın dilbər guşələri sayılan Şuşaya, Ağdama 30 il idi ki, həsrət qalmışdım.

Ağdamda törədilən vəşiliklərin ailəmlə birlikdə canlı şahidi olan bir qarabağlı xanım kimi illərdir bu anın bir gün gələcəyinə, Qələbə sevincini yaşayacağıma inanırdım, ümidimi əsla itirmirdim.

Belə bir tarixi günü yaşadığıma görə çox sevinirəm. Şükürlər olsun ki, ən böyük arzumuz gerçək oldu. Bizim üçün Azərbaycanın hər yeri Vətəndir, lakin doğma yurdumuza qayıtmaq bizim üçün əvəzsiz bir hədiyyədir. Bu sevinc hissələrini bizə bəxş etdiyinə görə şanlı Azərbaycan Ordusuna və müzəffər Ali Baş Komandanımıza təşəkkür edirik.

***Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə
xalqlar arasında dostluğun möhkəmləndirilməsi və
Azərbaycan diasporunun
inkişafı sahəsindəki xidmətlərinə görə
“Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuş,
Avropa Azərbaycanlıları Konqresinin baş katibi,
Finlandiya Azərbaycanlıları Assosiasiyasının sədri,
Avropa Azərbaycanlıları Konqresinin
baş katibi Arzu Oqtay***

”Biz qələbə çaldıq”

Mən Əliyev Xəyal Ələkbər oğlu 1981-ci ildə Qubadlı rayonunun İşıqlı kəndində anadan olmuşam. Ailəmiz 7 nəfərdən ibarət idi: nənəm, atam, anam, qardaşım və iki bacım. Çox xoşbəxt və mehriban ailədə böyüyürdüm. Heç ağılıma gəlməzdi ki, bu xoşbəxtlik 11 yaşına qədər davam edəcək. Həmin illərdə erməni faşistləri torpaqlarımıza hücum etmişdi. Kəlbəcər, Şuşa, Laçın uğrunda döyüşlər gedirdi. Atam Ələkbər Əliyev də haqsızlığa dözməyərək döyüşlərə qatıldı. Öz ətrafına igid oğulları toplayaraq müharibəyə yollandı. Dəfələrlə düşmənə sarsıdıcı zərbələr endirilir və düşmən tərəf ağır itkilərə məruz qalırdı. Döyüşlərdə atam bir neçə dəfə yaralansa da, yenə də müharibə zonasına qayıdırdı. Laçın rayonunun Suarası kəndində ağır ölüm-dirim döyüşləri gedirdi. Atam 7 avqust 1992-ci il tarixində öz dəstəsi ilə həmin kəndə köməyə yollanır. Burada mühasirəyə düşürlər. Atam öz əsgərlərini xilas etmək üçün əlbəyaxa döyüşə girir. Neçə-neçə erməni quldurunu məhv edir. Atam 9 güllə yarası alır. Düşmən tərəfə əsir düşməmək üçün sonunçu gülləsini öz gicgahına tuşlayaraq şəhidlik zirvəsinə ucalır. Ölümündən sonra Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı fəxri adına layiq görülür.

Atamın ölümü və torpaqlarımızın düşmən əlinə keçdiyinə görə biz 1993-çü ildə Bakı şəhərinə gəldik. Çətin olsa da, burada həyatımızı davam etdirdik. 27 il vətən həsrəti ilə yaşadım. Nəhayət ki, 2020-ci il sentiyabrın 27-də Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin əmri ilə 2-ci Qarabağ müharibəsi başlandı. Müzəffər ordumuz 44 gün ərzində bütün torpaqlarımızı işğaldan azad etdi. Biz qələbə çaldıq. Bu tarixi hadisəni yaşadığım üçün sevincimin həddi-hüdudu yoxdur. 44 günlük Vətən müharibəsində əsgərlərin yanında, döyüş bölgələrində olmaq, onlara qayğı göstərmək, ruh yüksəkliyi vermək mənim ən şərəfli borcum idi. Çünki uşaqlığımın ən acı xatirəsini unuda bilmirdim. Mən həm atamı, həm də torpaqlarımızı itirmişdim.

27 il idi ki, qisas hissi mənə boğurdu. Çox şükür olsun ki, biz qələbə çaldıq. 19 fevral 2021-ci il də Prezidentimizin göstərişi ilə mən və qardaşım Ruhin öz doğma vətənim Qubadlıya getdik. Bu hissi sözlə ifadə etmək çətin olsa da qeyd edim ki, həmin an mən bir anlıq hər şeyi untdum. Qəhər mənə boğdu, göz yaşlarıma hakim ola bilmədim. Kəndimizə, evimizə gedəndə atdığım hər addım mənə uşaqlığımı, atamla olan gözəl xatirələri xatırlatdı. Ən çox da ona görə sevinirəm ki, indi atamın və bütün şəhidlərimizin ruhu şaddır. Qisasları alındı. Tökülən qanları yerdə qalmadı. Evimizi ziyarət edəndə Allahıma şükürlər etdim ki, bu sevinci mənə yaşatdı. Doğulub boya-başa çatdığı və uğrunda şəhid olduğu torpaqdan bir ovuc götürüb atamın məzarına gətirdik. ”Ruhun şad olsun, ata!”– deyərək qəbrinin üzərinə tökdük.

Bu şanlı qələbə üçün bütün şəhidlərimizin qarşısında baş əyirəm. Qazilərimizə Allahdan tezliklə şəfa diləyirəm. Prezidentimiz Ali Baş Komandan İlham Əliyev cənablarına öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Bizi qalib xalq olaraq qürurlandırdı. Xarici siyasəti və məntiqli qərarları ilə bizə bu qələbə günlərini yaşatdı.

Xəyal Əliyev
Azərbaycan Respublikası
FHN TTND
S.Ə. Dadaşov adına
ETLKİM institutunun elmi işçisi

“Hər gün Şuşamı düşünürdüm”

Şuşa. Vətənimiz. Gözəlliklər, möcüzələr diyarı. Cənnət-məkan olan Şuşa, təbiətinin əsrarəngizliyi ilə ruhumuz, mənəviyyat ocağımız. Mən on yaşımadək bu nağıllar diyarında yaşamışam. Çox gözəl, qayğısız uşaqlığım olub. Həyatımızda gözəl bir harmoniya var idi. Amma taleyimizdə nələr varmış, nələr... Nə acı, kədərli, faciəli günlər bizi gözləyirmiş. Sən demə, bu gözəlliklər içində, qoynumuzda erməni adlı ilan bəsləyirmişik. Bu zəhərli ilan Qarabağımıza, Şuşamıza göz dikib, zəhərini tökməyə münasib şərait gözləyirmiş. O gündən mənim uşaqlığım yarımçıq qaldı və nağıl bitdi... Yaşamaq uğrunda mübarizə başladı. Atışmalar, top-tüfəng səsləri yuxumuzu ərşə çəkdi. Hər atışma vaxtı zirzəmiyə qaçardıq, artıq öyrəşmişdik. Soyuqdan əsə-əsə anama sığınardım, balaca əllərimi açıb, Allaha dua edərdim:”Allahım, top bura düşməsin, atam salamat gəlsin”. Dua edə-edə yuxu aparardı məni... Hər səhərimizi kiminsə şəhid olması, ”Alazan” tipli raketin kiminsə evinə düşməsi xəbəri ilə açırdıq. 1992-ci ilin 26 fevralında ermənilər Xocalıda camaata divan tutdu. Bütün Şuşa ağlayırdı. Bu hadisədən sonra Şuşada atışma daha da intensivləşdi və yaşamaq çox təhlükəli olduğu üçün atam bizi Füzuliyə yola saldı. Mən Vətənimdən, Şuşamdan, uşaqlığımdan, məktəbindən, dostlarımdan ayrı düşdüm. Həyatımız parçalandı... Şuşa işğal olundu və biz şuşalılar mənən məhv olduq. 28 ildə ancaq cismimiz yaşadı. Məcburi köçkün kimi ağır damğanı alnımızda daşıdıq. Böyüdüm. Hər gün Şuşamı düşünürdüm. Ermənilərin sosial şəbəkədə paylaşıqları Şuşanı görəndə qəlbim parça-parça olurdu. Onlar bizim torpağımızda kef edərkən, biz burada Şuşa həsrətli əzizlərimizi itirirdik. Ancaq itirirdik... Gözümüz yolda qulağımız səsdə idi. Günlər keçir, həyat davam edirdi.

Nəhayət... Nəhayət ki, o gün - Ali Baş Komandanın xalqa müraciəti. Yuxusuz gecələr, həyəcan dolu günlər, xalqın, dövlətin, elin, millətin birlik manifesti. Və Şuşa!!! ”Şuşa azaddır”

kəlməsi. Ümid yerimiz, fəxrimiz, Vətənimizin böyük oğlu İlham Əliyevin bu sözləri təkə bizə yox, bütün Azərbaycana, dünyaya səs saldı. Qələbə! Qələbə! Qələbə! Bu hissi hər birimiz ruhu, canı, nəfəsi ilə duydu. İtirdiklərimiz, yaşadığımız bizi bir daha silkələdi. Yanımızda görmədiyimiz doğmalarımız! Çoxları küçə və meydanlara axışdı. Əksəriyyətimiz isə qərrib yatan əzizlərimizə tələsdik. Bölüşmək, çatdırmaq üçün...

İndi isə daha gözəl duyğularla yaşayırıq. Şəxsən mən elə bil yenidən doğulmuşam. Bu günə sükürlər olsun! Allah ŞƏHİDLƏRİMİZƏ rəhmət eləsin. Qazilərimizə şəfa versin. Şuşa bizi gözləyir!!!

Nərmən Qasımova
Şuşa Humanitar Kollecinin müəllimi

“O günləri xatırlamaq çox çətindir.”

Qarabağ, işğal olunmuş digər torpaqlarımız bizə, biz torpaqlarımıza qovuşuruq. Əsgərinə, ordusuna güvənən xalqımız ərazi bütövlüyünün bərpasına doğru müqəddəs və şərəfli yol gedir. Azərbaycan və azərbaycanlılar öz tarixlərinin qürur dolu anlarını yaşayırlar. Bu yaşantıdan nəсібini alanlardan biri də odur - jurnalist həmkarımız Seymur Verdizadə. 19 oktyabr 2020-ci il. Bu gün onun günüdür. Axı Azərbaycan Prezidentinin Cəbrayıl rayonunun işğaldan azad edildiyini açıqladığı kəndlərinin sırasında doğulub boya-başa çatdığı Soltanlının da adı var. Azərbaycana professorlar bəxş etmiş ziyalılar kəndi - Soltanlı. O Soltanlı ki, onun və ümumən Cəbrayılın Ermənistan tərəfindən işğal olunduğu xəbərini Seymur Türkiyədə, təhsil aldığı Ankarada eşitmişdi.

"Qardaş Türkiyənin nüfuzlu Qazi Universitetinin tarix fakültəsində təhsil alırdım. Bu ağır xəbər məni çox sarsıtdı, həyatdan küsdüm. Xatirimdədir ki, tələbə yoldaşlarım məni ovundurmağa çalışırdılar. O vaxt Yaxın Şərq ölkələrindən Türkiyəyə çoxlu qaçqın pənah gətirmişdi. Mənə də eyni nəzərlərlə baxırdılar. Hiss edirdim ki, tələbə yoldaşlarımdan mənə yazığı gəlir." - deyən müsahibimiz o dövrü xatırlayır.

S.Verdizadə tələbə yoldaşlarının ona yazıq nəzərlərlə baxışlarına düz 5 il dözməli olduğunu, bu hissənin ağırlığı ilə yaşamaq, təhsil almaq məcburiyyətində qaldığını vurğulayır. "Üzərindən illər keçdikdən sonra o günlərə qayıtmaq məni sıxır. Gənc yaşında qəddim əyilmişdi. Hər gün düşünürdüm. Yəni mən Soltanlı bulağından su içə bilməyəcəm? O torpağın havasını içimə çəkməyəcəm? Axı necə ola bilər ki, evimizə gedə bilməyim? Özümə verdiyim suallar çox idi. Doğmaları, əzizlərim, dostları nə edirlər, harada yaşayırlar? Onlar nə yeyirlər, nə içirlər? Cavabsız suallarım həddən artıq çox idi. Təhsilimi yarımçıq qoyub Vətənə dönmək istədim. Valideynlərim qəti şəkildə etiraz etdilər. Təhsilimi başa vurub qayıtdım.

Həyatın ağırlığını özüm də yaşadım. Nə deyim, nə danışım, çox çətindi o günləri xatırlamaq..."- deyən həmkarımız ani olaraq söhbətə ara verir...

S.Verdizadə 19 oktyabr 2020-ci il tarixinin yaddaşına əbədi yazıldığını əminliklə söyləyir və sözünə tam fərqli ovqatda davam edir: "Azərbaycanda qələbə ab-havası hökm sürür. Prezident İlham Əliyev düşmən tapdağından qurtulmuş yurd-yuvalarımızın adlarını açıqlayır. Bir qayda olaraq dövlət başçısı bunu günorta və axşam saatlarında edir. Ancaq xoş müjdələri günün istənilən saatlarında gözləyirik. Soltanlım isə, obrazlı desəm, səhər gəldi. Günəş kimi doğdu. Sanki qəddim dikəldi. Mən artıq köçkün deyiləm. Mənim də doğulduğum kənd var. İndi bizim də dağımız, bağımız, yaylağımız var. 19 oktyabr tarixi soltanlılıqların ömrünə qızıl hərflərlə yazıldı. Daha yayda 3-5 gün dincəlməyə ucuz ev axtarmayacağıq. Çünki öz evimiz olacaq. Biz təkcə torpağımıza deyil, həm də evimizə qovuşmuşuq. Yanıb külə dönsə də, biz o evləri yenidən tikəcəyik. Alnımızın təri, gözümüzün nuru ilə ilan mələyən çölləri abadlaşdıracağıq. Alnımızdan süzülən hər damla tər bir fidana qol-qanad verəcək. Yalnız Soltanlı və Cəbrayıl deyil, ümumilikdə Qarabağ cənnətə çevriləcək. Və biz bu dünyadakı cənnətdə yaşayacağıq".

*Seymur Verdizadə,
jurnalist*

“Bütün yaralar sağalacaq... Biz özümüzə dönürük”.

Daha onu Xirosimaya bənzətməyəcəklər. Daha o ruhlar şəhəri də deyil... 2008-ci ildə “Lonely Planet” jurnalı, Şotlandiyanın nüfuzlu “The Press and Journal” nəşri Ağdamı həmin Xirosimaya bənzətmişdi. 2010-cu ildə Əl-Cəzirənin internet nəşri Ağdamı “ruhlar şəhəri” adlandırmışdı. Ağdam bizə qayıtdı... Bu qayıdışın yolları hamar olsun deyə, minlərlə can qurban oldu... Düz 27 il hər il şəhidlər verdik... Mücadilə etdik, hirsimizi içimizə boğduq... Həmişə alınmadı... Ramil Səfərov bayrağımıza kəm baxan marqaryanları cəhənnəmə vasil elədi... Mübariz İbrahimov səbirsizləndi, səngəri aşıb tək başına düşməne qan uddurdu, ər kişiliyin nə olduğunu sübut elədi... 2016-cı ildə aprel döyüşlərində ərənlərimiz düşməne Azərbaycanın gücünü göstərdilər... Ağdam bizə qayıtdı... O qayıdışı yaşamaq üçün Füzulidə sinə hər bə meydan oldu, Cəbrayıl da hüququndan keçən əsgər, hərə bir qəhrəman oldu, namusunu hifz etmək üçün Zəngilanı bağrımıza basdıq, BAYRAĞINI yüksəltmək üçün Qubadlıdan geçdik... ŞUŞADA ucaltdıq bayrağımızı! Ağdam bizə qayıtdı... Gözəl şəhərim, sən qayıdana qədər, sənə yoxluğunda tək cə səni yox, üç doğmamı da itirdim... Atamı, anamı, qardaşımı... Bilirəm ki, indi onların ruhları şaddır! Kabusa artıq son qoyuldu! Dəyişdi hər şey! “Kabuslar şəhəri” Ali Baş Komandanın diplomatiya cəbhəsində və döyüş meydanındakı hünəriylə, rəşadətli ordumuzun qüdrəti ilə düşməni tapdağından azad edildi. Ağdam bizə qayıtdı... Bütün yaralar sağalacaq... Hər şey özünə dönür, dönür hər şey... Ağdam da üzü dönüklərdən deyil, heç kim bilməsə də o bilirdi ki, onun yollarının qansız-qadasız etmək üçün nə qədər qan tökülüb... Nə qədər insan qanını qaşığa qoyub dünyanın hər yerində küçələrə, meydanlara çıxıb “AZƏRBAYCAN, QARABAĞ, AĞDAM” deyib... Hər şey bərpa olunacaq, hər şey: çox dəyərlə tarixi-etnoqrafik abidə olan İmarət, Muğam-Poeziya Teatrı, Qarabağda yeganə açıq məbəd olan Ağdam

məscidi, dünyada ikinci olan Ağdam çörək muzeyi, məşhur Muğam mərkəzi, məşhur Kəhrizlərimiz, məşhur Ağdam bazarı, məşhur Çay Evi, qızıl balıq təsərrüfatları... “Qarabağ bülbülləri”nin səsi yenə göylərə ucalacaq! “Natəvan qızlar bayramı” yenə dünyaya səs salacaq!

Daha Ağdama “tini, küçəsi olmayan şəhər” deyilməyəcək. Daha Ruhlar şəhəri olmayacaq! Xirosima ilə də müqayisə edilməyəcək! Ağdam elə yenə də doğma, isti, qonaqlı-qaralı, qürurlu, varlı-hallı, güvənəcəyimiz AĞDAM olacaq. Həm ötkəm, həm səxavətli, həm qonaqpərvər, həm də mərd Ağdam... Ağdam bizə qayıtdı və... Sən olasan gülüstan, sənə hər an can qurban, AZƏRBAYCAN!

*Mətanət Ağamirli,
Əməkdar jurnalist*

“44 gün...ömrümüzə yazılan 1056 saat...”

44 gün...ömrümüzə yazılan 1056 saat... O hissləri sözlə ifadə etməyə çətinlik çəkirəm. Günləri deyil, dəqiqələri, anları gözləyirdik. “Ali baş komandan bu gün hansı şəhərin, kəndin işğaldan azad olunması xəbərini verəcək?” - deyə gözümlər cənab prezidentin səhifəsində qalırdı. Nə xoş halıma ki, həmin dövrdə Lider televiziyasında "Çıxış Yolu" proqramının canlı yayımları davam edirdi və hər qələbə müjdəsini efirdən tamaşaçılara vermək şansım var idi. Efirdə ağlamağı heç sevmirəm, amma hər dəfə bu müjdəni efirdən söyləyəndə gözümdən sevinc yaşı axdı, əllərimin titrəyişi, səsimin hıçqırığı, ürəyimin çırpıntısı... Təkrar olunmaz, heç vaxt yaşamadığım və bundan sonra da heç vaxt yaşamayacağım hisslər idi. Mənə elə gəlirdi ki, o anda 30 ilin həsrətinə dözə bilməyib dünyadan köçən qarabağlıların və 1-ci Qarabağ Müharibəsi şəhidlərinin ruhu studiyada dolaşır. Nəhayət ki, ürəklə onlara:“Ruhunuz şad oldu!” - deyə bildim. Bu əvəz olunmaz anları bizə yaşadan, canı bahasına Ana vətəni düşmənlər tapdığından qurtaran, boynubükük xarıbülbulü əsirlikdən xilas edən, torpağı da, milləti də, dövləti də illərin həsrətindən qurtaran şəhidlərimiz oldu. Qələbə xəbərləri gəldikcə, cəbhədə savaş böyüdükcə şəhidlərin də sayı artırdı. Bir gözümlər sevinib, bir gözümlər ağladı. O anda söz verdim! Adı ilə tarix yazan, Qarabağı bizə qaytaran şəhidlərin əziz xatirəsini yaşatmaq üçün bundan sonrakı jurnalistika fəaliyyətimdə əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm. Və tarixi Şuşa qələbəmizdən sonra çəkiliş qrupumuzla bərabər yola çıxdıq; şəhidlərin məzarını və ailələrini ziyarət etməyə, onların qəhrəmanlığını təbliğ etməyə. Artıq neçə aydır bu missiyanı davam etdirirəm. Şəhid atası ilə danışmaq, şəhid anasının gözünlərinə içinə baxmaq, oğlundan danışib yarasının qaysağını qoparmaq adamdan ürək istəyir. Mən hər şəhid ocağında ürəyimin bir parçasını qoyuram. Onu da deyim ki, şəhid analarının gözüne baxa bilmirəm...Mən anlayıram, onlar

qəhrəmanlar dünyaya gətirmiş qadınlardır, onların adı ilə millət, dövlət fəxr edir, amma bütün bunlarla yanaşı, onlar övlad itirən valideynlərdir....İki oğlunu şəhid verən Ziba ananın gözünə necə baxım mən axı...? Sentyabrın 27-də, Vətən Müharibəsi başlayan gün mən çəkiliş qrupu ilə Masallıda, Aprel şəhidi XTQ-nin hərbiçisi Nurlan Əsgərlinin evində, Ziba ananın qonağı idim və elə o qapıya çatar-çatmaz Vətən Müharibəsinin başlanması xəbərini aldım. Ziba ana sevinirdi, ikinci oğlu, XTQ-nin hərbiçisi İntiqam qardaşının qisasını alacaqdı! Həmin gün Ziba ana şəhid oğlu Nurlanın bir dəst hərbi geyimini mənə verib dedi ki: "Al, bu formanı geyinib efirə çıxarsan, Nurlanımdan danışarsan, qoy balamın ruhu şad olsun, bilirəm, bu müharibədə Qələbə bizimdir, bu formanı geyinib Şuşaya gedərsən!"

Mən Ziba ananın arzusunu yerinə yetirdim, şəhid Nurlanın hərbi formasını geyinib efirə çıxdım, amma nə biləydik ki, qələbəni gözləyən Ziba ananın ikinci oğlu İntiqam da şəhadətə yüksələcək....

Mən, Ziba anaya verdiyim sözü hələ tutmamışam, şəhid Nurlanın hərbi formasını geyinib Şuşaya getmək, şəhidlərə sarılan bayrağı öpmək, qəhrəmanların uyuduğu torpağa diz çökmək var hələ öndə...

*Nuranə Gülər, jurnalist,
"Çıxış Yolu" sosial
televiziya layihəsinin rəhbəri*

“Könül vətən soracağında...”

Dolanbac yollar, sıldırımli qayalar, vahiməli dağlar, yamyaşıl meşələr, Tərtər çayı, billur kimi bumbuz bulaqlar və uşaqlığım... Mən Kəlbəcəri məhz bu cür xatırlayıram. Sonuncu dəfə 15 yaşında gördüyüm Kəlbəcər mənim hər il yay tətillərimin keçdiyi məkan olub. Atam əslən Kəlbəcərdən idi. 16 yaşında-məktəbi bitirdikdən sonra Kəlbəcərdən çıxsa da, doğma yurduna çox bağlı adam idi. Elə bir il olmazdı ki, bizi Kəlbəcəre aparmasın. Sonuncu dəfə Kəlbəcəri 1991-ci ildə görmüşəm. Təəssüf ki, 1993-cü ildə Kəlbəcər düşmənlə əlinə keçdi. Amma bu illər ərzində biz Kəlbəcəri heç vaxt unutmadıq. Elə bir gün yox idi ki, atam oranı xatırlamasın. Danışanda kövrəlir, gözləri dolurdu. “Görəsən, nə vaxtsa Kəlbəcəri bir də görə biləcəm?”- deyirdi.

Çox inanırdı ki, bir gün mütləq Kəlbəcər geri qayıdacaq. Kəlbəcər qayıtdı, amma atam artıq yox idi... 2020-ci il sentyabrın 27-də Vətən müharibəsi başlayanda hər kəs kimi mən də böyük həyəcan keçirdim. Doğrudanmı, Qarabağımız bizə qayıdırdı? Həmin günlər bunun yaratdığı təəssüratları sözlə ifadə etmək mümkün deyil. Hər gün kəndlərimiz, şəhərlərimiz azad olunduqca yaşadığım sevinci izah etmək çox çətindir. Prezident Ali Baş Komandan İlham Əliyevin xalqa hər müraciətini səbirsizliklə gözləyir, onun çıxışını diqqətlə dinləyirdim və dövlət başçısının dedikləri hər kəs kimi mənə də əminlik yaradırdı ki, qələbə çox yaxındadır. Həmin günlərdə İctimai Televiziyada aparıcısı olduğum “Diqqət mərkəzi” və “Diqqət Mərkəzi Yekun” verilişləri hər gün efirə çıxırdı. Və mən hər dəfə efirə girəndə :“Görəsən, bu gün Kəlbəcərin işğaldan azad olunması xəbəri gələcək?”- deyə düşünürdüm. Çünki o xəbərin qürurunu məhz efirdə yaşamaq istəyirdim. Allaha şükürlər olsun ki, bu sevinci mənə yaşatdı. Ümumiyyətlə, xoşbəxt aparıcıyam ki, Qarabağın azad olunması günlərində şərəfli işi yerinə yetirmişəm, o xəbərlərin yaratdığı sevinci, təəssüratları

verilişimdə qonaq olanlarla birlikdə tamaşaçılara ötürmüşəm. Xüsusilə noyabrın 8-də, Prezident İlham Əliyev xalqa müraciət edərək Şuşanın işğaldan azad olunmasını elan etdikdən dərhal sonra efirə çıxaraq bu xəbəri hərbi ekspert Üzeyir Cəfərov və Anar Şuşalı ilə şərh etməyimizi, o möhtəşəm hissələri yaşadığım günü heç vaxt unutmayacam. Bir də, təbii ki, noyabrın 25-ni - Kəlbəcərin geri qaytarıldığı günü. Əslində, Kəlbəcərin geri qayıtması sevincini noyabrın 10-da imzalanan üçtərəfli bəyannatdan sonra yaşamağa başladım. Hələ müharibə getdiyi günlərdə düşünmüşdüm və bunu efirdə də səsləndirmişdim ki, Kəlbəcər azad olunan gün atamın məzarına gedərək ona bu xəbəri çatdıracam və bir gün mütləq Kəlbəcərdən onun məzarı üçün bir ovuc torpaq gətirəcəm. Noyabrın 10-da isə bu arzum artıq gerçək olurdu. Və nəhayət, noyabrın 25-də doğma Kəlbəcər düşməndən azad edildi. Hər kəs yazır, zəng edir, təbriklərini çatdırırdı. Həmçinin media qurumları da təəssüratlarımı öyrənirdi. Amma mən özümdən daha çox bu günü görə bilməyən, amma ruhunun dinclik tapdığına inandığım atam üçün sevinirdim. Atamın məzarına getdim, ona bu xəbəri çatdırdım. Bilirəm ki, onun kimi illərlə torpaq həsrəti ilə yaşayan, amma yurdlarının azad olunmasını görə bilməyən insanlar olub. Bu qələbə onların da qələbəsidir. Vətəninə canından çox sevən, dünyanın ən gözəl yerini belə, doğma yurduna dəyişməyən, öz torpağının qoxusu ilə yaşayan insanların.

Mən Kəlbəcəərə gedəcəm. Mütləq gedəcəm. Uşaqlığımı xatırlamaq, o xoşbəxt illərə bir anlıq geri dönmək, atamın ruhunun dolaşdığı o yerləri bir də görmək, oranın havasını udmaq, suyunu içmək, Qələbənin qürurunu yaşamaq, atamın məzarına bir ovuc torpaq gətirmək və “Salam, Kəlbəcər, mən yenə gəlmişəm”- demək üçün...

Nigar Sabirqızı, teleaparıcı

**“İnsan harada yaşayırsa-yaşasın,
cənnət onun Vətənidir!”**

Biz cənnətimizdən 30 ilə yaxın didərgin düşdük. İnsanları yuvasından didərgin salmaq böyük günahdır. Uşaq vaxtı yadımdadır, quş yuvasına yaxın getməyi belə bizə qadağa etmişdilər. Nənə-babalarımız həmişə deyirdilər ki, yuvaya əl uzatmaq və onu uçurtmaq ən böyük günahdır. Bu günahı edən, bu ədalətsiz torpaq iddiasını, müharibəni, qırğını salan, evlərimizi darmadağın edib, yer üzündən silən, dünyada misli görünməyən, içimizdə yaşayıb, suyumuzu-çörəyimizi yeyib harınlamış mənfur düşmənimiz ermənilərdir.

1993-cü ildə 23 avqust tarixində Füzuli rayonu Ermənistan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğal edildi. Həmin illəri çox yaxşı xatırlayıram.... Ali məktəbi bitirib rayonumuza qayıtdım, ailə qurdum, ev qurdum, övlad sahibi oldum. Çox xoşbəxt idim. Xoşbəxtliyin ilk addımlarını atmağa başlamışdım ki, dünya başımıza uçdu. Müharibə başladı. Yuvalarımız dağıldı, ocaqlarımız söndü, evlərimiz xarabaya döndü və biz didərgin düşdük, köçkünlük həyatına başladım. Biz və bütün qohumlar əvvəl rayonun bizdə olan kəndlərinə gəldik. Elə bilirdik ki, bir neçə günə evimizə, ocağımıza qayıdacağıq. Ona görə də elə əynimizdəki paltarlarımızla çıxmışdım. Haradan bilirdik ki, biz uzun illər o yuvamıza qayıtmayacağıq. Mən ailəmlə birlikdə müxtəlif ünvanlarda kirayələrdə, yataqxanalarda şəraitəz yerlərdə yaşamağa başladım. Əlbəttə, iş tapana kimi çox çətin günlərimiz oldu. 1998-ci ildən Vətəndaş cəmiyyətində QHT sektorunda çalışmağa başladım. Çalışdım-vuruşduq və çətin günləri geridə qoymaq, övladlara təhsil vermək və onların sağlam həyat tərzi keçirməsi üçün daha böyük layihələrdə fəaliyyətlərimizi davam etdirdik. Şükürlər olsun, övladlara Ali təhsil verdik. Hazırda müxtəlif peşələrə yiyələniblər. 28 il bir igidin ömrüdür. Bizim övladlarımız o torpaqlarda doğuldular, lakin başqa yerlərdə böyüdülər. Valideynlərimiz hər gün

eşitdiyimiz vətən həsrəti, doğma torpaqlar haqqında, o torpaqların iqlimi, təbiəti, havası, suyu, buz-bulaqları, dağları-dərələri, çayları-gölləri və xüsusilə də, mehriban, səmimi, qonaqpərvər camaatı haqqında danışıb, o günləri tez-tez xatırladıqca, sən demə, övladlarımız bu yanğını, bu hissləri, bu həsrətin nə demək olduğunu bizlərə hiss etdirmədən daxillərində bir guşədə saxlayıblarmış. Bəzən bizə laqeyd görünən bu gənclərimiz içlərində saxladıkları böyüklerin vəsiyyətlərini, biz valideynlərin hisslərini duyub döyüşə getdilər və 44 günlük müharibədə qanları-canları bahasına həsrətə son qoydular.

1988-ci ildən başlayan Ermənistan təcavüzünə qarşı mübarizədə minlərlə füzulili döyüşmüş, yüzlərlə füzulili şəhid olmuş, yaralanmış, itkin düşmüşdür. Füzulinin 1.100-dən çox şəhid və itkini, 113 girovu, 1450 nəfərdən çox müxtəlif dərəcəli əlili var. Füzuliyə erməni təcavüzü nəticəsində 36.361 nəfər uşaq zərər çəkmiş, onlardan 155 nəfəri valideynsiz qalmışdır. Füzulidə hər bir ailə həmin zərərçəkmiş ailələrdən oldu. Bizim ailəmizdə də şəhidlərimiz, ağır itkilərimiz oldu: Cənab Prezident tərəfindən Azərbaycan Respublikası Milli Qəhrəmanı adına layiq görülən Elxan Zülfüqarov (əminmoğlu), Azərbaycan Respublikasının “Vətən Uğrunda” medalı ilə təltif edilmiş Elman Quliyev (xalam oğlu), şəhid Süleyman Səfərov (xalam nəvəsi), Qazi - Cənab Prezidentin sərəncamı ilə II-ci Qarabağ müharibəsində Cəsur döyüşçü, Füzuli, Xocavəndin azad olunmasına görə medalı ilə təltif olunan Govşad rotasının komandiri Adil Quliyev (əminmoğlu), qeyd edirəm ki, o həm də I-ci Qarabağ müharibəsi veteranıdır. Və digər yaxın qohumlar. Əlbəttə, bütün şəhidlər bizim övladlarımız, qardaşlarımızdır. Allah cəmi şəhidlərimizə rəhmət eləsin, qazilərimizə can sağlığı versin. Bütün şəhid ailələri qarşısında baş əyirəm, onlara səbr diləyirəm və hər birinin Qarabağda bir evi olduğunu qeyd edirəm. Bu illər ərzində çox təəssüflər olsun ki, ata-anamı da itirdim və onlara doğma ocaqlarını görmək qismət olmadı. Biz doğma torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasını səbirsizliklə

gözləyirdik. İstəyirdik ki, o torpaqlara qayıdıb oranın havasını udaq, saf bulaqlarından su içək, doğma torpaqda əkin-biçin edək. Bəli, vaxt yetişdi, bu gün biz doğma yurda qayıtmağa hazırlaşırıq. Ali Baş Komandanımız Cənab İlham Əliyev və Şanlı Ordumuz bizim həsrətimizə son qoydu, yurdumuzu düşmən tapdağından azad etdi. Biz məcburi köçkünlər bu gün həmin xoşbəxt anları yaşayırıq. Heç bir çətinlik bizi qorxutmur. Bilirik ki, şəhər və kəndlərimiz az bir zaman içərisində bərpa ediləcək, əvvəlkindən də yaxşı şərait yaradılacaq. Mən cənab Prezidentin bir çıxışını unutmuram. O qeyd etdi ki: “Bu gün bizim televiziya kanallarımız, internet saytlarımız uzun illər məcburi köçkün həyatı yaşamış insanları, onların duyğularını, onların sözlərini ictimaiyyətə təqdim edəndə onların ən çox sevdiyi və dediyi ifadəni mən bildirmək istəyirəm. Deyir ki:” Artıq mən qaçqın deyiləm.” Bilirsiniz, bu nə deməkdir? Bu, bəlkə də, ən xoşbəxt anların təzahürüdür, həm bu insanların həyatında, həm bizim hamımızın həyatında və mənim həyatımda. Deyir ki:” Mən artıq köçkün, qaçqın deyiləm.” Onlar mənfur düşmən tərəfindən bizə yapışdırılmış ifadədən öz canlarını qurtarmaq istəyirdilər və bu gün gəldi.”

Bəli, bu gün gəldi və biz artıq məcburi köçkün deyilik, öz doğma yurdumuzun sakinləriyik. Bu böyük qələbəni bizlərə yaşadan Ali Baş Komandanımıza, Müzəffər ordumuza təşəkkür edir, şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləyirəm.

Zəminə Səfərova
sosioloq, ictimai xadim,
BMT-in Miqrant Qaçqın Qadın və Gənclər
Mərkəzinin sabiq sədri,
Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunda
Proqram Departamentinin sosioloqu,
“İnkışaf və Rifah Naminə” İctimai Birliyin sədri

“Ruhların sevindiği gün...”

*Bu yazımı Vətən, torpaq həsrətilə dünyadan köçən
atam Yusif həkimə - Ağayev Yusif Qaraş oğluna ithaf edirəm.*

27 il... 1993-cü ilin iyun ayı idi. Vəziyyət get-gedə pisləşirdi. Yaxın keçmişimizdə baş verən Xocalı faciəsi, alınmaz qala Şuşanın, Laçının, Kəlbəcərin işğalı, ön cəbhədən gündəlik aldığımız xəbərlər hamını həyəcan, təşviş içərinə saxlayırdı. Atılan topların, raketlərin, mərmilərin səsi, başımızın üstündən keçən qırıcı təyyarələrin qulaqbatıran uğultusu müharibənin bütün dəhşətlərini uşaq yaddaşıma ömürlük həkk elədi. Heç vaxt yadımdan çıxmaz, məktəbə gedərkən yanımızda saxlayıb, maşının pəncərəsindən: “Bir Xocalı faciəsini də siz yaşamaq istəyirsiniz? Valideynləriniz sizi niyə burda saxlayır?”- deyən oğlanların səsi. Biz də beş bacı. Hamının əli-qolu işdən-gücdən soyumuşdu. Hamı bir gün o gözəl torpaqların da yağlı düşmənin tapdağı altına düşəcəyinə inanmağa başlamışdı...

14 yaşım vardı kəndimizdən çıxanda. 8-ci sinfi bitirmişdim. Kəndimizdə, evimizdə keçirdiyim o son gecəni heç bir zaman unutmadım. Elə bil ürəyimə dammışdı ki, mən evimizdən həmişəlik çıxıram. Bu mənim o evdə son gecəm idi. Tülkülərin, çaqqalların səsi bütün kəndi bürümüşdü. Necə vahiməli ulaşırdılar. Çox qorxurdum. Yatmağa da qorxurdum, yatmağa da. Gözüm qapıda qalmışdı ki, indicə ermənilər evimizə girəcək...

Doğulduğum Cəbrayıl rayonunun Böyük Mərcanlı kəndi Arazboyu kəndlərdən biridir. Yaşadığımız evi Araz çayından ayıran Maralyan kəndinin üzüm sahələri idi. O vaxt ön cəbhədə bir hadisə baş vermişdi. Eyni gündə kəndimizə neçə evə şəhid cənazəsi gətirildi. Düşmən gecəyarısı posta hücum edib, əsgərlərimizin hamısını yatdığı yerdə küt alətlərlə, işgəncə ilə öldürmüşdülər. Döyüşdə olan qonşularımız danışdı ki, hiyləgər düşmən gecə vaxtı tülkü-çaqqal kimi ulaşıb postda olan əsgər-

lərimizi aldatmışdı. Arazqırağı meşələrdə də tülkü, çaqqal çox olurdu. Hər gecə səs-səsə verib ulaşırdılar. O hadisədən sonra nə vaxt o səsi eşitsəm ağılıma tülkü, çaqqal xislətli erməni gəlirdi, elə indi də.

Nə vaxt yuxuya getdiyimi bilmirəm səsə oyandım: “Dur, hazırlaş, gedirik!”. Bakıda yaşayan xalamın həyat yoldaşı ana nənəmi, dayımın yoldaşını və körpə uşaqlarını, bir də biz qızları kənddən aparmağa gəlmişdi. Atam-anam, balaca bacım qalırdı. Fikirləşirdik ki, məktəb açılana kimi qalıb qayıdırıq. O vaxta qədər də vəziyyət düzələr. Bir yandan da o evə, o kəndə bir də qayıtmayacağımı hiss etmiş kimi hər şeyi gözlərimə yığmağa çalışırdım. Və hisslərimdə yanılmadım... O həsrət düz 27 il çəkdi.

Biz çıxandan sonra vəziyyət daha da pisləşmişdi. Bir həftə sonra ana babam anamı və balaca bacımı da Bakıya gətirdi. Artıq kənddən qadınlar demək olar ki, çıxarılmışdı, cəbhə bölgəsindən kənarda qohum-əqrəbalarının yanında məskunlaşmışdılar. Kişilər isə sona qədər kənddə qalıb, mübarizə aparmaq əzmindəydilər. O dövrdə atam Böyük Mərcanlı kənd xəstəxanasının baş həkimi işləyirdi. Avqust ayının 23-də Cəbrayıl rayonu da işğal olunandan sonra mərkəzi xəstəxana da bizim kəndə köçürülmüşdü və qospital kimi fəaliyyət göstərirdi. Bu ərəfdə Arazqırağı kəndlərin işğal olmayacağı xəbəri bu kəndlərin sakinlərində ruh yüksəkliyi, inam yaratmışdı. Araz çayı şimali cənubdan ayıran sərhəd olduğu üçün İran İslam Respublikasının ərazisinə həmsərhəd 17 km-lik ərazini də toxunulmaz edirdi. Bizim kəndimiz də həmin əraziyə düşürdü. Oktyabr ayının 2-də atam Bakıya gəlib balaca bacımın 2 yaşını qeyd edib, səhəri günü anamı və bacılarımı da götürüb kəndə qayıtdı. Hətta qayıdarkən evimizdən çıxartdığımız əşyaları da qaytardılar ki, 17 km-ə qədər sərhəddə ermənilər girə bilməzlər. Bakı-Naxçıvanı birləşdirən dəmir yolu xətti bizim kəndin ərazisindən keçirdi. Kənddə guya camaatın köçürülməsinə kömək məqsədilə evlərin əşyalarını vaqonlarla daşıyaqədilər. O

qədər insanların əşyaları vaqonlarda qaldı. Yəqin ki, o da bir təxribat idi. Sonra bildik ki, o vaqonlar elə dolu, hazır şəkildə aparıldı..

Atamgilin kəndə qayıtması cəmi 20 gün çəkdi. Oktyabr ayının 23-ü günü atam işə gedəndə kəndin girəcəyində əmim oğlu qarşısına çıxıb: “Əmi, getmə, ermənilər kəndə girdilər”- deyib, yoldan qaytarmışdı. Atam sonuncu dəfə evə gəlib əsgər şineli varmış onu (deyirdilər ki, kimin evində döyüşçü paltarı var ermənilər birinci o evi dağıdırmışlar), dərman qutusunu və bir də radiosu vardı onu götürüb, Arazın qırağına - anamgilin yanına gəlmişdi.

Bu ərəfələrdə də Füzuli, Horadiz tərəfdən yollar bağlandıği üçün yeganə pənah yeri Araz çayı qalırdı. Soyuq oktyabr ayı, buz kimi soyuq Arazın suyu Cəbrayıl, Zəngilan camaatının xilaskarı oldu. Orda yaşadıklarını – Arazı keçərkən burulğana doğru getmələrini, bacımın əlindən çıxmasını, bir ata üçün “ ya ikimiz də axmalıyıq, ya da uşağı buraxmalıyam” qorxusunu, həyəcanını, anamın o gecəni çayın kənarında keçirməsini kaş ki, atam özü yazmış olardı. Həmişə o hadisələri təkrar-təkrar yaşayırmış kimi həyəcanla danışırdı, biz də eyni həyəcanla dinləyirdik.

Bizim həyatımızdan baxanda Cənubi Azərbaycanın dağıtəyi kəndləri, kasıb komaları görsənirdi. Əkin-biçinlə, heyvandarlıqla məşğul olurdular. Ən maraqlı isə Novruz bayramını çox təmtəraqla qeyd edirdilər. Ora keçəndən sonra atam bacımla dağın başına çıxıb ordan evimizə baxmışdı. Həmişə danışırdı ki, min bir əziyyətlə tikib, sonra da qoyub gəldiyim evimə baxdım, ətrafıma baxanda o qədər əzab-əziyyətdən, o boyda ev-eşikdən əlimdə qalan yalnız əlimdən tutan 2 yaşlı Ayselini (balaca bacım) əlini görəndə özümə söz verdim ki, nə qədər ömrüm var, imkanım çatacaq yalnız uşaqların elmi, təhsili üçün çalışacağam. Ömrünün sonuna qədər elə də elədi...

Sonra müharibədən də betər məcburi köçkünlük dövrü başladı. 1993-cü ilin noyabr, dekabr ayı olardı. İndiki Şirvan (o

vaxtkı Əli Bayramlı) şəhərində məskunlaşdıq. Bütün idarə, müəssisə rəhbərlərinə qaçqınların məskunlaşdırılması ilə bağlı tapşırıq verilmişdi. Atamın qrup yoldaşı Rahib həkim (Allah rəhmət eləsin) bizi Şirvana çağırırdı. Bütün qohum-əqrəbadan uzaq düşsək də, atamın əsas istəyi bizim təhsil almağımızla bağlı olduğu üçün məskunlaşdığımız yer də Şirvan şəhəri 1 saylı orta məktəbə yaxın yerləşirdi. Yanvar ayında, o vaxt 3-cü yarımildən dörd bacı məktəbə başladıq. Kəndimizdə olduğumuz müddətdə Yusif həkimin, Nazilə müəllimənin övladları, bir məktəbin sevimliləri birdən-birə “qaçqın uşaqlar” olmuşdular... O sözün yaşatdığı ağır psixoloji zərbəni heç bir sözlə ifadə etmək mümkün deyil. Ancaq yaşayan bilər. Ailəlikcə çox çətin günlər yaşadığımız. Atam işləmirdi. O boyda xəstəxananın baş həkimi işsiz qalmışdı. Özü də ancaq bir şeyi fikirləşirdi ki, mütləq tezliklə torpaqlarımız qaytarılacaq, yenə öz ev-əşiyimizə qayıdacağıq. Bu illər ərzində valideynlərimizin tək təsəllisi bizim tələbə adını qazanmağımız idi. Bir-birimizin ardınca beşimiz də ali məktəbə qəbul olduq. Bacılarımın ikisi Tibb Universitetini bitirdi, ikimiz Pedaqoji Universitetin tələbəsi olduq, balaca bacım kimya texnologiyası sahəsində ali təhsil aldı. Valideynlərimizin istəyinə uyğun ailə qurduq. Həyat davam edirdi. Amma harda olmağımızdan asılı olmayaraq, xoş, qayğısız uşaqlığımızı, gözəl günlərimizi qoyub gəldiyimiz doğma torpağımızın canımıza hopmuş həsrəti, nisgili həmişə bizimləydi. Hər yaz gələndə atamla Araz çayının kənarında yediyimiz yemliyin, qanqalın dadı, ətri gəlirdi burnumuza. Hər qar yağanda: “Oranın qışı, qarı da bir başqaydı”- deyirdik. Hələ buz bulaqlarını, təmiz havasını, müqəddəs daşını, bərəkətli torpağını demirəm..

Ali məktəbi bitirəndən sonra təyinat üzrə Cəbrayıl rayonunun ilk Milli Qəhrəmanlarından olan Vüqar Hüseynovun adını daşıyan Daşkəsən kənd tam orta məktəbində pedaqoji fəaliyyətə başladım. Kiçik bir Cəbrayıl idi ora mənimçün... “Qaçqın” sözünün üzümüzə vurulmadığı bir yerdi. Pedaqoji heyətinin 80-90 faizi cəbrayılılar olan bir kollektivdə hər gün

sözümüz-söhbətimiz o yerlərlə bağlı olurdu. “Qaçqın məktəbləri kimə, nəyə lazımdı?”- deyənlərə, o məktəblərin saxlanması bəlkə də dövlətimizin ən uğurlu siyasətlərindən biri idi, deyərdim, o torpaqları unutmamaq adına... Dəfələrlə Bakı şəhər məktəbinə yerdəyişmə etmək imkanım olsa da, hər gün ora gedib-gəlmək Cəbrayıl da olmaq kimi idi mənim üçün. Bilirdik, nankor ermənilərin o cənnət diyarımızı dağıtdığını, daşı daş üstündə qoymadığını, Ağdamın, Cəbrayılın, Füzulinin yerlə yeksan olduğunu... Hərdən ermənilərin çəkdiyi kadrlarda Şuşanı, Laçını, Kəlbəcəri görəndə göz yaşını saxlamaq qeyri-mümkün idi. Biz 27 il xatirələrimizdə yaşatdıq o cənnət məkanları.

2016-cı il ailəmiz üçün çox ağır bir il oldu. Bir gün o yerlərə mütləq qayıdacağımız ümidi ilə yaşayan atam vətən, torpaq həsrətilə dünyadan köçdü. Atamın acısını yaşadığımız bir vaxtda məlum aprel döyüşləri baş verdi. İllərdən sonra 4-5 günlük də olsa içimizdə böyük bir ümid yarandı. Müharibə uşaq yaddaşımıza təsəvvür olunmayacaq qədər böyük zərbələr vurdu. Müharibə çox dəhşətli bir şeydir. Amma biz müharibəni istəyirdik. Biz itirilmiş torpaqlarımızı, itirilmiş qürurumuzu, yarımçıq qalan uşaqlığımızı, xoşbəxt günlərimizi geri istəyirdik. Və inanırıq... Hansı yolla olur-olsun bir gün o torpaqlara qayıdacağımıza... Sentyabr ayının əvvəlləri idi. Ailəvi Göygölə getmişdik. Göygölə qalxan yolun üstündə “Kəlbəcər 80 km” yazılmış bir lövhə vurulmuşdu. Göz yaşları ilə baxmışdım o lövhəyə. Və o 80 km mənə o qədər uzaq görünmüşdü ki...

Sentyabr ayının 27-si səhər-səhər xəbərlərə baxırdım, yenə cəbhə bölgəsində atəşkəsin pozulması xəbərini oxuyanda, əvvəlki “atəşkəs pozulmalarından” biri sanmışdım. Amma son vaxtlarda cəbhəyanı ərazilərdə müharibə ilə bağlı hazırlıq işləri bizi həm ümidləndirirdi, həm də qorxudurdu. Elə həmin günü günorta xəbərlərdə ordumuzun əks-hücumu keçdiyini və doğulduğum Böyük Mərcanlı kəndi ilə bərabər bir neçə kəndin işğaldan azad olunması xəbərini eşidəndə yaşadığımız hissləri

sözlərə sığışdırma bilmirəm. Hamı sevincindən ağlayırdı. 27 ildən sonra o torpaqlara bu gün qürur hissi ilə rəşadətli, müzəffər, qalib dediyimiz ordumuzun, əsgərlərimizin ayağı dəymişdi. 27 ilin həsrəti, nisgili gözlərimizdən sel olub axırdı. Həmin gün azad olan tək-cə torpaqlarımız deyildi, o torpaqların insanları çiyinlərində yük kimi gəzdirdiyi, ürəklərini məngənə kimi sıxan, kiminin acıyırmış kimi, kiminin lağ, təhqir kimi üzlərinə vurduğu “qaçqın” sözünün əsarətindən qutarmışdı. Hamı sevirdi.

30 illik yolu 44 günə keçdi müzəffər ordumuz. Hər şey o qədər gözəl təşkil olunmuşdu ki, biz yalnız qələbəyə köklənmişdik. Hər gün bir ayrı sevinc, hər gün bir ayrı həyəcan... Ali baş Komandanımızın qələbə xəbərlərini, çıxışlarını, müsahibələrini necə həyəcanla gözləyirdik. 44 gün bizə bir ömrə sığacaq qədər böyük həyəcanlar yaşatdı. Uşaqdan böyüyə hər kəsin ürəyi Vətən üçün döyünürdü. Biz əsl birliyin, bərabərliyin, həmrəyliyin gücünü gördük. Biz əsl qələbəni gördük. Gül-gülə ölümə meydan oxuyan oğullarımızı, hər iki gözünü, əlini-ayağını Vətən üçün fəda edən qazilərimizi, oğullarını, ərlərini çiyinlərində cənnətə yola salan mərd analarımızı, bacılarımızı, qız-gəlinlərimizi gördük. Biz Azərbaycan əsgərini, Azərbaycan bayrağını görəndə hönkür-hönkür ağlayan cənublu qardaşlarımızı gördük. Uşaqdan böyüyə hər kəs Vətən oldu, Qarabağ oldu, qarabağlı oldu! Qarabağ Azərbaycan oldu! Burada birdə ən böyük qələbə millətin özünə, soy-kökünə qayıdışı oldu. Bu gün artıq soy-kökü ilə qürur duyan, milliyyətini, dilini, dinini, bayrağını, torpağını tanıyan, sevən bir nəsil var.

Yaşadığım bu qədər sevinclə bərabər içimdə bir nisgil var-kaş bu günləri bir gün bu günlərin olacağına hamıdan çox inanan atam da görərdi. Həmişə Orxana - böyük nəvəsinə: “Mən inanıram ki, bir gün torpaqlarımız işğaldan azad olacaq. Həmin günü mən görməsəm də, qəbrimə gəlib, “baba, torpaqlarımız azad oldu, ruhun sevin” – deyərsən.”- deyirdi. Dediğini elədik.

Bu gün müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi və rəşadətli oğullarımızın əzmi, iradəsi sayəsində Cəbrayılıımız, Füzulimiz, Zəngilanımız, Qubadlıımız, Ağdamımız, Laçınımız, Kəlbəcərimiz, Şuşamız – Qarabağımız azaddır! Bu gün Qarabağ müharibəsi başlayan gündən torpaqlarımızın azadlığı uğrunda canını fəda etmiş bütün şəhidlərimizin, Vətən həsrəti, torpaq nisgili ilə dünyadan köçən bütün ata-analarımızın ruhu sevinir, şaddır! 28 il məzarları əsirlikdə, düşmən tapdağında nigaran qalan ruhlar sevinir bu gün!

Biz ölənə qədər bu gözəl günü bizə yaşadan hər kəsə - əsl qardaşlıq nümunəsi olan Türkiyə, Pakistan Respublikalarına, xüsusilə də, bu QƏLƏBƏnin səbəbkarları şəhidlərimizə və qazilərimizə borcluyuq!

*Günay Yusifqızı
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi
Heydər Əliyev adına liseyin
təşkilati işlər üzrə direktor müavini*

“Biz Laçına qayıdırıq”

Bir neçə il bundan əvvəl bir qrup jurnalistlə Cocuq Mərcanlıya gedirdik. Horadiz şəhərini keçəndən sonra mənə qəribə hisslər bürüdü. Sanki bu yol yarıda bitməyəcək, düz Laçına kimi uzanacaqdı. Əslində 2016-cı ilin aprel zəfərinin rəmzi əhəmiyyəti də elə bundan ibarət idi. Bu, düşməyə də, dünyaya da bir mesaj idi ki, biz gəlirik.

Həmkarlarım və Allah şahididir. Dedim ki, əminəm, bu yol bizi Laçına aparacaq. Jurnalistikamızın ağsaqqalı Cahangir Məmmədli sözlərimdən təsirləndi, professorun gözləri doldu. Səfərdən dönən kimi “Bu yol bizi Laçına aparacaq” sərlövhəli məqalə yazacağını dedi.

Və budur, artıq biz Laçına qayıdırıq! Yenə qarışıq hisslər keçirirəm. Sevinirəm, kövrəlirəm, beynimdə xatirələr canlanır, qayğısız uşaqlığıma qayıdıram. Qələbənin ilk günlərində bir az da nigaranlıq var idi. Cavabsız suallar rahatlıq vermirdi. Görəsən, Hacısamlıdakı ata evimiz salamatdır mı? Qəbirlərimizi vandallar dağıtmayıb ki? Xaçınyalında Seyid Məmməd Ağanın türbəsi yerindədir mi? Paşa bəyin tut bağını doğramayıblar ki? Bir də özümə təsəlli verirəm. Əşi, bizim kəndlər döyüş gedən yerlərdən uzaqda idi. O qədər erməni nə gəzirdi gedib oralara çıxsın. Sonra yenə yadıma düşür ki, bizim ata evimizi o vaxt öz əsgərlərimiz hospital kimi istifadə edirdi. Deməli, düşmən də oralara kimi gedib çıxmışdı. Niyə getməsin? Axı ermənilər həmişə ölkəmizin ən gözəl, ən səfalı yerlərinə göz dikib. Ancaq şükür ki, artıq bunlar keçmişdədir. Şükür ki, babamın məzarı da, Seyid Məmməd Ağanın məqbərəsi də vandalların əlindən salamat qurtarıb. Müzəffər əsgərlərimiz ziyarət yerlərimizin şəkillərinin çəkib göndəriblər. İnşallah qayıdanda ilk işimiz onların ruhları qarşısında baş əymək olacaq.

Doğrusu, heç Laçınla necə görüşəcəyimi, ona nə deyəcəyimi təsəvvür edə bilmirəm. Bilmirəm, “Biz qayıtdıq!”- deyə hayqıracam, yoxsa hönkürüb o daşlara, ağaclara sarılacam.

Hərdən mənə elə gəlir ki, sevincdən elə yoldaca ürəyim partlayacaq. Amma gedib çıxıb bilsəm, yəqin Laçından üzr istəyərdəm. 30 ilə yaxın düşmən tapdığı altında qoyub gəldiyimizə görə. Bağışlasa, dinləmək istəsə, bu illər ərzində başımıza gələnləri danışaram ona. Deyərəm, əmilərim həsrətinə dözmədi, Məhəbbət Kazımov “Laçınım mənəm”, “Bu il yenə gedəmmədim bizim dağlara” deyə-deyə getdi bu dünyadan. Amma indi onların ruhu şaddı, çünki sən yenə bizimsən. Deyərəm, kəndiçimiz Heydər kişinin nadinc nəvəsi Ehtiram var idi ha, yadına gəlir? İndi o, əməkdar artistdir. Muğam ifaçısı Ehtiram Hüseynov. Avazı bürüyəcək “Üst taxta”nı, “Zeynalın şamı”nı, Muncuqlu körpüsünə kimi gedib çıxacaq səsi. Yenə elimizdə çal-çağır olacaq, tonqallar qalanacaq. Qələbə tonqalları, bayram tonqalları. Tüstüsü düşmənin gözün tökəcək.

Bir sözlə, ürəyim doludur. Doğma ocaqlarımızı görmək üçün səbrsizlənirəm, günləri sayıram. Elə bil bu 28 ili ürəyimizə daş bağlayıb dözən biz deyildik. Ancaq biz unutmadıq, unutturmadıq. Laçın bizim xatirələrimizdə, şeirlərimizdə, mahnılarımızda yaşadı. Biz bütün Qarabağı əməllərimizdə yaşatdıq, ona doğru irəlilədik. Çox şükür ki, biz düşməni Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, “iti qovan kimi” qovduq. Bu yolda canlarını fəda etmiş şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əyirəm, sağlamlığından keçmiş qazilərimizə sonsuz təşəkkürümü bildirirəm. Biz onlara və bütün əsgərlərimizə ömrümüzün sonuna kimi borcluyuq.

Namiq Mayilov
“Region Plus”
Analitik jurnalının redaktoru

“Əhd etmişəm ki, torpağını öpəcəm”

Mən, Vəliyev Vüsal Ehram oğlu 1986-ci ildə Cəbrayıl rayonu Balyand kəndində anadan olmuşam, uşaqlığım orada keçib və xoş xatirələrlə yadımda qalıb. Erməni işğalçılarının digər ərazilərimizlə yanaşı Cəbrayıl rayonunu da işğal etdikdən sonra Bakı şəhərinə köçdük. Bizim rayonda əhali əsasən üzümçülük, taxılçılıq və heyvandarlıqla məşğul idi. Gözəl yerlər idi. Oradan çıxarkən mənim 6 yaşım vardı. Bir sabah səhər yeməyində oyandıq ki, insanlar təşviş içində qışqıra-qışqıra qaçırlar və məlum oldu ki, ermənilər artıq kəndin bir neçə kilometrliyindədirlər. Eyni zamanda, kənd yüksəkliklərdən atəşə tutulurdu. Həmin o qarışıqlıqda özümüzü (uşaqlı-böyükü 11 nəfər) əmimin məşinimin içində gördük və çox çətinliklə oradan uzaqlaşdıq. Bir neçə kənddə qohum evlərində gecələməklə Bakıya gəldik. Adam bir neçə gün gedib qonaq qalanda evi üçün darıxır, siz təsəvvür edin ki, təxminən 10 dəqiqənin içində illərlə yaşadığın yeri tərk edirsən və özünə ancaq xatirələri gətirirsən. Təbii ki, yaşlı insanlar üçün qaçqınlıq dövrü daha da çətin keçirdi. O zamanlar biz uşaq idik, çox şeyi başa düşmürdük, ancaq vəziyyət, həqiqətən də, çox acınacaqlı idi. Zamanla həyat öz axarına qayıdıb, normallaşırdı, amma Ana Vətən həsrəti bitmirdi. Və nə yaxşı ki, artıq bunlar geridə qaldı.

Bildiyimiz kimi, sülh danışıqları bizim xeyrimizə getmirdi. İllər keçdikcə daha yaxşı anlayırdıq ki, torpaqlarımızın qaytarılması ancaq döyüş yolu ilə mümkündür. Və o gün gəldi. Şanlı ordumuz torpaqlarımızı düşmən işğalından azad etdi. Gözüm hər gün xəbərlərdə, qulağım səsdə idi ki, azad olunmuş kəndlər sırasında bizim kəndimizin də adı çəkiləcək. Və əhd etmişdim ki, kəndə ayaq basanda torpağından öpəcəm. İnşallah minalardan təmizlənsin və dövlətimiz icazə versin, o torpaqlara qayıdaq, əhdim həyata keçsin. O gün çox da uzaqda deyil.

Bu qələbə həm də xalqımıza bizim necə bir cəsur xalq olduğumuzu xatırlatdı, özgüvənimizi qaytardı. Zaman keçdikcə

bu qələbənin anlamı daha da böyük olacaq. Mənim artıq 35 yaşım var. Bakıda işim, evimiz var. Həyatım burada qurulub, ancaq hər şey qaydasına düşəndən sonra, öz rayonumuzda kiçik biznes qurub, orada yaşamağı düşünürəm.

*Vüsal Vəliyev, Cəbrayıl rayonu Balyand kənd sakini
“ATEF” Şirkətlər qrupunun əməkdaşı*

“Səbrsizliklə gözləyirəm!”

Mən Qubadlı rayonunun Məlikəhmədli kəndində anadan olmuşam. Məlikəhmədli Qubadlının füsunkar təbiətli kəndlərindən biridir. Mənim 5 yaşım olanda böyük bacı-qardaşım instituta daxil olduqları üçün valideynlərim onlara görə Bakı şəhərində ev aldı və biz paytaxta köçdük. Amma buna baxmayaraq, bizim gözəl kəndimizlə əlaqəmiz heç vaxt kəsilmədi. Orada bizim ikimərtəbəli evimiz, gözəl bağ-bağatımız var idi. Hər tətildə kəndimizə, doğmalarımızın yanına gedərdik. Kəndimizin özü qədər insanları da gözəl idi, çox istiqanlı, mehriban... Məlikəhmədlinin girəcəyində bir böyük qaya var idi, adına “Papaqlı qaya” deyərdilər. O qayaya biz eyni zamanda “Xınalı qaya” da deyirdik, onun üstünə çıxıb, bir balaca su ilə yaşlayıb, daşla sürtüb xına əmələ gətirirdik və dırnaqlarımıza, əllərimizə sürtüb saxlayırdıq. Yuduqdan sonra xına kimi qıpqırmızı olardı. Atamın nənəsinin adı Nabat idi. Biz ona Nabat qoca deyərdik. Axşamlar yığışardıq Nabat qocamın başına, o da keçmişdən bizə maraqlı əhvalatlar danışardı. Özü də çox vaxt şeirlə, bayatılarla danışardı. O, şeirləri, bayatıları da özü qoşardı.

Nabat qocamdan hər zaman ətir iyi gəlirdi. Soruşardıq ki, ay qoca, bu nə ətirdi vurmusan? O, yaxasına içəridən sancaqladığı kiçik torbaları göstərib deyərdi ki, bu təbiətin bəxş etdiyi ətirdir. Sonradan aqlım kəsəndə öyrəndim ki, nənəmin qurudaraq kiçik torbalarda yaxasında saxladığı çiçəyin adı “boy çiçəyidir”. O, bizim kənddə “çadır dərəsi” deyilən yamaclarda bitir. Balaca, yumru, sarı çiçəklərdir. Onu səhər, üstünə şəh düşməmiş yığıb qurudanda ondan il boyu ətir iyi gəlir. Ona görə də adına “boy çiçəyi” deyirdilər.

Şəhərdə yaşasaq da, Qubadlı ilə bağlı xatirələrim çoxdur. Orada keçirdiyim Novruz bayramını heç vaxt unutmaram. Kəndimizi ortadan ayıran bir arx var idi. Bayrama bir gün qalmış kəndin cavanları o tay-bu tay məhəllə yığışıb həmin arxın ətrafında kəndirlə bir-birilərini dartardılar. Hansı məhəllə qalib gələrdisə, uduzan məhəllə onlara bayram aşısı bişirərdi. Hamı

yığışib yeyərdi. Evlərə papaq, torba atardıq. Torbamıza da ən çox qovurulmuş buğda, soğan qabığı, xına daşı ilə boyadılmış yumurtalar və birdə iris konfetlər qoyardılar. Axşam tonqallar yanardı, hamımız onun üstündən atlanıb gülərdik, şənlənərdik.

Kəndimizin yuxarı başında bumbuz suyu olan bir bulaq var idi. Adına “Dərə bulağı” deyərdilər. Ordan evimizə səhənglə su daşıyardıq. Mənim də balaca bir səhəngim var idi. Gənclər ən çox bulaq başına toplaşardılar. “Dərə bulağı” çox gənclərin eşq etiraflarının şahidi olub.

Kənddə nehrə çalxalamağımız, sacda yuxa, kətə bişirməyimiz, buğda qovurmağımız, güllərdən çəlləng düzəltməyimiz heç yadımdan çıxmır.

Qubadlıda toylar da yadda qalan xüsusiyyətləri ilə seçilərdi. Toy evində iki gün əvvəldən çoxlu yuxa bişirildikdən sonra fəsəli yayardılar. O, fəsəlinin dadı hələ də damağımdan getməyib. Toy bizim kənddə 3 gün, 3 gecə olardı, toyun qızgın yerində ceyran bəzəyib gətirərdilər. Hamımız maraqla gözləyərdik ki, ceyran libasının altından kənd caamatından kim çıxacaq. Çox gülməli səhnələr olardı.

Mənfur düşmənlrimiz torpaqlarımızı işğal etdikdən sonra 28 il mən uşaqlıq və gənclik illərimin bu gözəl günlərini göz yaşları ilə xatırladım, amma içimdə bir ümid var idi ki, biz cənnət məkanımıza qayıdacağıq. Mən hər il 31 avqust- Qubadlının işğal günü ilə bağlı öz facebook səhifəmdə paylaşım edəndə yazardım: ”Gözlə bizi, Qubadlım, biz mütləq qayıdacağıq!” İndi şükürlər olsun ki, Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi ilə Müzəffər Ordumuz torpaqlarımızı vəhşi düşməndən azad edib. Artıq hər şeyi sevinclə xatırlayıram və nəvələrimlə birgə ora gedəcəyim günü səbrsizliklə gözləyirəm.

*Gülayə Səfərova,
Qubadlı rayonunun Məlikəhmədli kənd sakini,
Ailə Dünyası Ailələrə Hüquqi Yardım İctimai
Birliyinin sədri*

**“Laçın sadəcə doğulub böyüdüyüm Vətən deyil.
Laçın sevdiyimdir..”**

Laçın şəhərində doğulub böyümüşəm. Uşaqlığım, yeniyetməliyim Laçında və atamın kəndi olan Qovuşuqda keçib. Laçın haqqında laçınlı şairlərimiz çox yazıblar, vəsf ediblər, ağırlarını, acılarını ədəbi dillə təsvir ediblər. Hər kəs onu necə görür, xatırlayırsa, o cür də yazıb. Mənim vəsvim bir başqadır. İndinin özündə də xəyalımda yaşayıram Laçını, “dal küçə”sini, “şəhərin başı”nı, “şəhərin ayağı”nı axtarıram, “Dağdağan bulağı”ndan axan suyu ovuclamışam, “köhnə hamam” məhləsindən keçib kəndimizə gedən avtobus dayanacağına qaçmışam...

Aradan az vaxt keçmədi, 28 il eyni təkrarçılıqdan başqa heç bir yenilik, irəliləyiş olmurdu. Utanırdım Şəhidlər Xiyabanını ziyarət etməkdən. Sanki şəhidlər dil açıb, hansı üzlə hüzzurlarına getdiyimi soruşacaqdılar.

Çox deyil, bir neçə şeirimdə, bir az küncə çəkilib ağ vərəqlərə köçürdüyüm düşüncələrimdə təsvir etmişəm Laçını... Pis, ya yaxşı haldır bilmirəm, amma Laçın və uşaqlığımın keçdiyi kəndimiz olan Qovuşuq mənim gözlərimdə, baxışlarımda, xəyallarımdadır. Daha Laçını təsvir etməyə də qorxuram. Sanki Laçını o qədər vəsf etdik ki, hər kəsin tamahı keçdi. Qonşu ölkələrin gözü düşdü və əlimizdən aldılar.

Amma bu gün o gözəlliklər Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi, müzəffər ordumuz və xalqımızın birliyi ilə geri qaytarıldı.

Laçın mənim üçün dərd deyildi, həsrət qaldığım uşaqlığım, yaşaya bilmədiyim gəncliyim idi. Laçın mənim üçün, sadəcə doğulub böyüdüyüm vətən deyil. Laçın sevdiyimdir. “Laçın” sözünün özünü belə sevirəm. Laçın mənim qanımdır, canımdır. O mənim damarlarımda, baxışımda, yerləşməlidir. Bu yaranın adı- əsir qalan vətən, dərmanı isə- Azadlıqdır. Şükür ki, o dərmana – Azadlığa qovuşduq.

Nənələrim, atam, əmim, əmim oğlanları Laçına həsrət köçdülər bu dünyadan. Haradasa onların ölümünə həsəd də çəkirdim. Çünki özləri gedə bilməsələr də, yəqin ki, ruhları Laçını, Qovuşuğu gəzir...

Torpağının, evinin yağı düşmən əlində olduğunu bilə-bilə yaşamaq, ölümdür. Amma bu gün hələ də ayaqdayıqsa, varıqsa, demək bizi yaşadan o ümiddir. Laçını azad etmək, ora yenidən dönmək ümidi...

30 il əvvəl filmlərdə uzun illərdən sonra, nəhayət, vətəninə dönə bilən insanların ayaqları vətən torpağına dəyən kimi necə diz çöküb onu öpdüklərini görəndə o yaşanan hisslər mənə çatmırdı. Fikirləşirdim filmdir də... Amma indi... Hətta xəyalımda Laçına getdiyimi canlandıranda belə, gözlərim yaşarır, özümü diz çöküb hönkürən görürəm.

...1991-ci il idi, orta məktəbin sonuncu sinfini bitirirdik, son zəng öncəsi uşaqlarla 1941-1945 abidəsini ziyarət etdik, orda vədələşdik ki, 5 ildən sonra məktəblilərin son zəngi günü burada görüşərik... O vəziyyətdə yenə də ümid edirdik ki, hər şey yoluna düşəcək. Amma məktəblərdən hərbi hazırlıq dərsləri üçün əyani vəsait olaraq istifadə edilən silahlar da həmin ərəfələrdə Laçına yerləşdirilən sovet əsgərləri tərəfindən yığılanda vəziyyətin ürəkaçan olmayacağı hiss olunurdu. Haradan biləydik ki, ermənilər tarixi düşmənliklərini növbəti dəfə həyata keçirməyə başlayıblar...

Ermənilər üç saatdan bir Laçını atəşə tuturdular. Atışma başlayan kimi hamı təlaşla, çığırtıyla yaxınlıqdakı kəndə tərəf qaçırdı...

Bizim evin bir qapısı “o tay” dediyimiz dağlara baxırdı. Hər axşam pilləkəndə oturub evlərin işıqlarını sayırdım... Hər gün işıqlar bir az azalırdı. Bu məni ağladırı. Hiss edirdim ki, daha Laçını görməyəcəyik...

Laçında son Novruz bayramı da yadımdadır. Böyük atəşfəşanlıq, təmtəraqlı şənliklər... Sanki Laçında sonuncu yazı qarşılayırıdık...

Bir epizod da məni çox kövrəldir xatırlayanda... Laçından çıxırdıq artıq. Alt evə düşüb anamın taxçalara səliqə ilə düzdüyü mürəbbə, kompot bankalarına baxdım, qapını örtüb çıxdım. Sonra toyuq-cücənin saxlandığı qapını açdım, torbadakı dənləri yerə səpdim, digər kisəni isə aşırıb yarısını dağıtdım ki, bizdən sonra ac qalmasınlar. Qapılarını da açıq qoydum ki, dən qurtarsa çıxıb çöl-bayırda dənlənsinlər...

Laçının son günlərini sonralar atamın dilindən eşitdik. Atam mayın 10-da bizi Bərdəyə dayısıgilə yola saldı. Dedi kişilər toplaşib döyüşəcəyik. Camaatdan silahlar götürülmüşdü, tək-tük adam silahını gizlədə bilmişdi. Silah da nə silah olacaqdı – təklülə, qoşalülə, ən yaxşı halda beşatılan. Atam mayın 16-da gəlib çıxdı. Ovurdları batmış, gözləri böyümüşdü... Əslində mən o simaya baxanda əlimi Laçından tamam üzmüşdüm...

"Niyə Laçını qoruya bilmədik?" sualını verərkən, özüm-dən aldığım cavab bu olur: Ermənilər müharibə qanunları ilə döyüşmürdülər. Onlar ümumiyyətlə müharibə etmirdilər, sadəcə məhv edirdilər. Məhv etmək, yox etmək idi ermənlərin missiyası. Bu, tarixən belə olub və belə də davam edir... Məhz müharibə etmədikləri üçün qoruya bilmədik Laçını...

Fakt budur ki, özümüzü qoruduq. Və özümüzü qorumağımız əbəs olmadı. Artdıq, çoxaldıq, yüksək biliklərə yiyələndik, döyüş taktikalarına sahib olduq, tariximizi daha yaxşı öyrəndik və bir çox üstünlüklərə, keyfiyyətlərə sahibləndik. Hansı ki, bunlardan yararlanaraq bu gün o torpaqlarımızı geri qaytara bildik...

İkinci Qarabağ müharibəsi başlayandan bitənədək Prezident İlham Əliyevin "twit"lərini izlədik. Hər xəbər bizi bir addım daha yaxınlaşdırırdı yurdumuza. Nəhayət, dünyanın ən möhtəşəm ZƏFƏR XƏBƏRİ – Şuşanın işğaldan azad edildiyi xəbəri gəldi. Sevinc göz yaşları ilə:" LAÇINA ÇATIRIQ!"- dedim.

İndi qalır o yerlərə qayıdışımız, oraları gözəlləşdirməyimiz, bir daha düşmənin əlinə keçməməsi üçün orada möhkəmlənməyimiz...

...Sevinirəm. Sevinirəm ki, Laçına qayıdanda yolboyu: “Bu yerlərə bir də gəldim, duman, salam olsun, dağ, salam olsun!” – deyəcəm. 28 illik göz yaşımın nöqtəsini Laçında hönkürtü ilə ağlamaqla qoyacam. Bu hönkürtü mənim uşaqlığımı qaytaracaq, sağlamlığımı qaytaracaq, qürurumu qaytaracaq, özümü qaytaracaq. Əslində, dekabrın 1-də laçınlılar özlərinə qayıtdılar, özlərini tapdılar.

Mən Laçında evimizə gedəcəm, sonra məktəbimizə. Sonra Qovuşuq kəndimizə gedəcəm, Qızılqayanı görmək üçün...

*Arzu Zeynalli,
“Versus.az” İnformasiya Agentliyində
baş redaktor müavini*

“Qarabağım güləcək...”

Şuşalı Kərbəlayi Qara Məşhədi Süleyman oğlu Əliyevin nəvəsi, qarabağlı xanım, bəstəkar Yeganə xanım İmanova zəfər sevincini bizimlə belə bölüşdü:

– Şuşanı çox sevirəm, dədə babalarımızın doğulduğu məkandır. Uşağlığım Şuşada keçməyə də, ilin müxtəlif fəsillərində – ən çox yay fəslində Şuşada olurduq. Ən sevimli günlərim Şuşada olub. Sovet dövründə babama məxsus evlərimiz müsadirə olunduğu üçün biz Şuşada ev kirayə tutub qalardıq. Cıdır düzü, İsa bulağı, Yuxarı Daşaltı, Aşağı Daşaltı, Qırx pilləkən, Xanbulağı, Meydan bulağı, Gövhərağa məscidi bunları - bu gözəl yerləri, məkanları hər zaman xatırlayıram. Heç Şuşanı xatırlamamaq olarmı? Yuxularımda da bəzən o yerləri gəzirəm...

Çox qübar var idi ürəyimdə, Qarabağsız, Şuşasız yaşamaq hər kəsə çətin olduğu kimi mənə də çətin idi, ağır idi. Allaha şükür olsun, torpaqlarımız yağı nəfəsindən, tapdağından qurtarıldı, azad edildi. Televizorda sevimli Prezidentimin Şuşanın azad olunması nitqini eşidən zaman hönkürtü ilə ağladım və Qarabağa həsr etdiyim "Qarabağım güləcək" mahnıma dəfələrlə qulaq asdım, sevinc göz yaşlarımı saxlaya bilmədim. Eldar Sadıqın sözlərinə bəstələdiyim bu mahnımı 1992-ci ildə yazmışam və o vaxt inanırdım ki, biz Qarabağımızı azad edəcəyik. Biz Vətən sevən xalqıq, torpağımızı yağı tapdağında qoy-mazdıq. Ata-babalarımızın ruhu bizi səs-ləyirdi. Nəhayət, torpağlarımız azaddır. Onu da qeyd edim ki, bir bəstəkar olaraq hərbi marşlar, qələbə əzmlili mahnılar bəstələmişəm. "Döyüşə gedirəm, ana", "Azəri Türk əsgəri", "Gedək irəli" marşı və neçə-neçə mahnıların müəllifiyəm. Yeni mahnılar üzərində işləyirəm. O mahnıların da qələbəmizi tərənnüm edəcək. Qarabağlı dövrümüz mübarək olsun! Allah Prezidentimizi, müzəffər ordumuzu, millətimizi qorusun!

Yeganə İmanova, bəstəkar

“Köçkün” utancından qurtulan Vətən!”

30 illik işğal dövrü Azərbaycan xalqına tək ona görə ağır deyildi ki, tarixi, suveren ərazilərimiz, doğulub boya-başa çatdığımız, əcdadlarımızın uyuduğu torpaqlarımız işğal olunub, yağmalanıb. Həm də, ona görə ağır idi ki, bizi müqəddəs torpaqlarımızdan, bu torpaqlardakı tariximizdən, dəyərlərimizdən məhrum edən, heç zaman aqlımıza gəlməyən, düşmən kimi qəbul edilməyə layiq olmayan bir güc idi.

İnsanlığ yaranandan fəthlər, işğallar, istilalar olub. Bu coğrafiya dünyanın müxtəlif istiqamətlərindən gəlmiş işğal ordularına şahidlik edib. Amma bütün bunlar hər zaman “güclünün zəif üzərində üstünlüyü” düsturu ilə baş verib. Və tarix bunları gücün ədaləti olaraq qəbullanıb, səhifəsinə yazıb. Erməni işğalı dünya tarixinə bir ləkə idi. Heç zaman dövlət, imperiya olmayan bir qüvvə bu coğrafiyanın ədəbi və əzəli sakinlərinə, sahiblərinə silah qaldırmış, böyük ərazilər tutmaq iştahasına düşmüşdü.

Tarixin hansı dönəmində erməni adlı toplum bizimlə üz-üzə gəlib? Hər şey son 200 ildə – böyük tarixin kiçik zaman kəsiyində baş verib. Tarixi Azərbaycan dövlətçiliyinin təmsilçisi Qacarların xanlıqlara parçalanaraq zəifləməsi fonunda Rus imperiyasının Cənubi Qafqaza soxulması, Azərbaycan xanlıqlarını işğal etməsi, bölgəyə xristian ermənilərin köçürülərək yerləşdirilməsi bələlərimizin başlanğıcı idi. Ardınca, Osmanlı İmperiyasının çöküşü...

Bu coğrafiyada iki Türk imperatorluğunun çökməsi, erməniləri vasitə kimi istifadə etməyə girişən “səlibçilər” üçün bir fürsət olmaqla yanaşı, erməniləri də heç zaman xəyal belə etməyəcəkləri “ideoloji hədəflərə” həvəsləndirdi.

Onların böyük xəyallarının tətbiq meydanı isə tarixi Azərbaycan torpaqları oldu.

Bu mənada, 30 illik erməni işğalı bizim üçün həm də, özündən qat-qat gücsüz bir “güc”ə məğlub olmanın iztirabı, utancı idi.

44 günlük savaşı nəticesində Azərbaycan Ordusunun əldə etdiyi zəfər xalqımız və onun hər vətəndaşı üzərindən bu əzabı, bu utancı silib atdı. Bunları erməni işğalının nəticələrini özüdə hiss edən, yaşayan biri olaraq deyirəm.

Doğulduğum, yaşadığım Kəlbəcəri məcburən tərk edəndə 17 yaşım vardı. O gündən bu günə, özümü şəxs olaraq hansısa bir erməniyə məğlub olmuş kimi hiss etmişəm. Düşünmüşəm ki, bir erməni mənim mənzilimə soxulub, mənzilimdə oturub...

İşğalın yüzminlərlə həmvətənimiz üzərində yaratdığı zərbələr, zədələr o qədər çox və o qədər fərqli idi ki... Öz ölkəmizdə, öz xalqımızın içərisində belə “məcburi köçkün”, “qaçqın” kimi yaşamaq ayrı əzab verirdi. Vətən torpağı üzərində yürüsək belə, ayağımız torpağa bərk basılmırdı, ki... Hələ, dayaz düşüncəli adamların tənələri, qınaqları... Halbuki bir rayon, bir kənd müharibənin acı nəticələrinə cavabdeh deyildi.

Bu baxımdan, bu gün torpaqlarımızın işğaldan azad olunması ilə Azərbaycan köçkünlərinin üzərindən təkcə yurd həsrəti deyil, həm də, illərin “köçkün” olmaq, “qaçqın” kimi yaşamaq utancı da götürülüb. Bu hissənin izahı bəlkə də, çətindir. Ancaq yaşayanlar bilər.

Hazırda işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda böyük infrastruktur işləri həyata keçirilir, yurda həyat qayıdır. Təhlükəsizlik tədbirləri ilə bağlı hələ ki, insanlarımız doğma torpaqlarına, dağıdılmış ev-əşiklərinə gedə bilmirlər. Amma istər paytaxtda, istərsə də bölgələrdə yaşayan köçkünlər indi ayaqlarını torpağa daha möhkəm basırlar, özlərini daha güvənli hiss edirlər. Və onlara yönələn nəzərlər də dəyişib...

Bu hiss və inamla nəsillərimiz o torpaqlara qayıdacaq və bir daha tarixin zülmət dolu səhifəsini geri çevirməmək əzmi ilə yenidən yurd olacaqlar, şəhər, kənd olacaqlar. Bütöv Azərbaycan olacaqlar!

*Aqil Camal,
“Türküstan” İnformasiya agentliyinin
baş redaktoru*

İSTİNADLAR

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi internet səhifəsi President.az
2. Prezident İlham Əliyevin giriş nitqi // Azərbaycan.-2021.- 8 yanvar.- S1-5
3. İlham Əliyev Qarabağda Azərbaycan bayrağını öz əli ilə ucaltdı // Azərbaycan.- 2020.- 18 noyabr.- S.1-10.
4. Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin rəsmi mod.gov.az saytı
5. Sadiqov B. İlham Əliyev yeni tarix yazır //Azərbaycan.-2020.- 31 dekabr.- S.1;4.
6. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin 18.02.2021 tarixində rəsmi mct.gov.az internet səhifəsində “İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə tarix və mədəniyyət obyektlərin vəziyyətinə dair” dərc etdiyi məlumat
7. Azərbaycan. -2020.- 3 dekabr.- S.1.
8. Azərbaycan.- 2021.- 16 fevral.- S. 1-8.
9. Azərbaycan .-2020.- 11 noyabr .-S.8
10. Azərbaycan.- 2020.-5 dekabr.-S.1.
11. Azərbaycan.-2020.-11 noyabr 16 oktyabr. –S.1; 5. 4
12. Azərbaycan. -2020.- 11 noyabr. –S.1-4
13. Azərbaycan müəllimi, 23 oktyabr 2020-ci il nömrə 35 (8899)
14. Azərbaycan müəllimi, 2 oktyabr 2020-ci il nömrə 32 (8896)

İrade Alili, Vügar Şahinoğlu

ZAFER YOLU

Bakü - 2023

Ön söz yazarı: **Dr.Ceyhun Memmedov**
Milletvekili

Editör: **Elnare Derziyeva**

Danışman: **Azade Nevruzova,**
İlkane Yusifova

Çevirmen: **Dr.Kemale Elekberova**

Tasarım: **Leyla Babazade**

Zafer Yolu, -Bakü, Leman. 2023, 144 s.

“Zafer Yolu” adlı bu kitap zafer tarihimizi anlatıyor. 30 yıl toprak hasretiyle yaşayan tüm Azerbaycanlılar bu zaferi, bu sevinci bekliyordu. Bizim savaş hak savaşıdır. Başkomutanımız, Cumhurbaşkanımız İlham Aliyev’in yaptığı başarılı politika, Azerbaycan’ın muzaffer ordusunun kahramanlığı, cesareti sayesinde topraklarımız işgalden kurtarıldı, 44 günlük mücadelemiz zaferle sonuçlandı. Zaferimizin sevinci de işte bu kitaba yansıtıldı.

ISBN: 978-9952-37-675-3

© İrade Alili, Vügar Şahinoğlu.

Ön söz

Bugün Azerbaycan devlet bağımsızlığı tarihinin gurur ve şeref dolu günlerinden birini yaşamaktadır. Azerbaycan halkı az kalsın 30 yıl süresinde sabırsızlıkla zafer gününü bekliyordu. Bu zaferle Azerbaycan halkı büyüklüğünü bir daha kanıtladı, bölgede yeni gerçeklik ortaya koydu, Ermeni şovenliğine son verdi.

30 yıllık işgal dönemi Azerbaycan halkı için ağırlı ve acılı oldu. O bölge memleketim olduğu ve bu duyguları bizzat yaşadığım için bu hisler benim için de tanıdıktır. Fakat bütün yokluklara ve zorluklara rağmen Azerbaycan halkı hiçbir zaman inamını kaybetmedi, hakkın-adaletin bir gün yeniden yerini bulacağına, zafere inamını hiç kaybetmedi.

Zaferin sağlanmasında birçok etken çok önem taşıdı. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in profesyonel yönetmeliği, güçlü iradesi, duruşu yanında, Azerbaycan halkının da birlik ve dayanışması bu zaferi garantileyen önemli etkenlerden oldu. Hazırda karşıdaki önemli görevlerden biri bu birlik ve dayanışmayı korumaktır. Düşmeni en çok korkutan da bu birlik ve dayanışmadır zaten.

Belirtmek gerekir ki zaferde kardeş Türkiye ve Pakistan'ın siyasal, askeri ve manevi desteği de ciddi rol oynadı. Sonuna kadar her iki dost ve kardeş ülke Azerbaycan halkına desteğe devam ettirdi. Azerbaycan halkı onun ağır gününde yanında olan bu halkların kardeş desteğini hiçbir zaman unutmayacak. Bu ilişkiler eskiden olduğu gibi her zaman uğurla geliştirilecek, gelecek nesillere örnek olacak. Bunun için daha çok çalışmalı, birlik ve dayanışmamızı daha da güçlendirmeliyiz.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in belirttiği gibi, Azerbaycan halkı tarihte Ermenilerin bizim köylülere karşı yaptıkları cinayet ve katliamları hiçbir zaman unutmayacak. Fakat Ermenistan'dan farklı olarak biz halk olarak geleceğe bakmasını da bilmeliyiz.

Bölgenin geleceđi ve kalkınması kısa bir süre içinde burada barışın ve hep beraber yaşayışın sağlanmasına bađlıdır.

Hazırda ülkemiz savaş sonrası dönemi yaşamaktadır. Savaş bitse bile mücadelemiz, hak davamız devam etmektedir. Halkımız her zaman Ermenilerce yapılan amansız bilgi – haber savaşına hazır olmalı, sabotajları zamanında önlemelidir.

Bugünün önemli görevlerinden biri de Vatan Savaşında elde ettiđimiz zaferi tanıtmak ve gençlere – çocuklara aktarmaktır. Bu mücadelede özellikle aydınlatıcı kitaplar, akademik bilimsel eserler ve araştırma çalışmaları yapılmalıdır.

Yazarların ortaya koydukları bu kitabın tüm bu çalışmalara ciddi katkıda bulunacağını umuyorum. Bu türden kitaplar ne kadar çok yazılsa bir o kadar Azerbaycan gerçeklerini dünyada yaya ve tanıtabiliriz. Bunun için daha çok çalışmalıyız.

Onu da belirtmek gerekir ki bu türden çalışmalar bir tek ana dilimizde deđil, yabancı dillerde de yayımlanmalıdır. Okurlara sunulan bu kitabın önemini artıran konulardan biri de onun yabancı dillerde yayımlanmasıdır. İnanıyorum ki kitap Azerbaycan gerçeklerinin dünyada tebliđine büyük katkıda bulunacaktır. Kitabın yayımında emeđi geçen herkese teşekkür ediyor, gelecek çalışmalarında başarılar diliyorum.

Dr. Ceyhun Memmedov
Milletvekili

Editörden

1991 yılı. O zaman henüz 11 yaşım vardı. Ne baş verdiğini anlamasam da çok iyi hatırlıyorum. Herkes korku içindeydi. Bu annemle babamın bizden gizli, fısıf fısıf konuşmasından danışmalarından, endişeli yüzlerinden de anlaşılırdı. “Ermenilerle çatışma başlamış. Belki çocukları köye gönderelim?”, “Hayır, biraz daha bekleyelim, bakalım n olur”... Günler, aylar geçtikçe ortam daha da geriliyordu. İçimde Ermenilere karşı sınırsız bir nefret duygusu başkaldırmıştı. Beynimdeki soruları yanıtlamaya çalışıyordum. “Neden ya, biz onlara ne yaptık ki? Bizden ne istiyorlar?”. Cevapsa yoktu tabii ki...

Bizim ilimiz (Tovuz) Ermenilerle sınırda buluyordu. Gece gündüz atışma seslerinden kulak patlıyordu. Atılan “grad” tipli füzeler evimizden görülen karşı köylere düşüyordu. O korkunç, vahim sesin ve peşinden duyulan, yeri göğü titreten, korkunç gürültüyü yıllar sonra bile unutamadım. Azgınlaşmış Ermeniler şehir merkezine, sivil halka da top atıyorlardı. Savaş herkesin en güncel konusu oluvermişti. Okuldaki sınıf arkadaşlarım, öğretmenlerimiz – herkes her gün komşunun evine düşen füzeyi, evlerinin penceresinin kırılıp dökülmesini, duvarların şarapnelardan delik deşik olmasını anlatıyorlardı: “Bugün Pakize halalara “grad” düştü, dış kapıları ikiye parçalandı. Kadını hastaneye götürmüşler, durumu ağır...”

“Dikkat! Dikkat! Bütün halkın dikkatine! Bodrum katına inin! İnerken beraberinize gereken eşyaları almayı unutmayın!”. Her gün atışma başlayanda yerli radyodan gelen bu sest en her şey birbirine girdi. Kimisi yemek, kimisi giyecek, kap kacak dolu çantalarını alıp bodrum katına iniyordu. Bazen günlerce oradan dışarıya çıkamıyorduk bile. Son lokmamızı da komşularımızla paylaşıyorduk. Evin erkekleri ailelerine yiyecek sağlıyordu. Kısacası, görmediğimiz ve kimseye arzulamadığımız heyecan ve korku dolu günler yaşıyorduk. 12

yaşlı küçücük bir kız çocukluğunu yaşayamadan büyüyordu. Korkuyor muydu? Tabii ki çok korkuyordu... Kalp atışları kulaklarında yankılanarak büyüyordu. Her gece apartmanın 4.katından arka taraftaki dağlarda yapılan savaşın alev, ölüm saçan kırmızı ışıklarını, silahların, topların iç sızlatan seslerini duyarak, görerek, korkudan gözleri büyüyerek büyüyordu...

“Hocalı’yı kırıp çatmışlar, çoluk çocuk, yaşlı demeden, hepsini katletmişler, bu pislikler! Kimse kalmamış. Yalınayak, başı açık kaçanları kurşuna dizmiş, öldürmüşler. Soğuktan da donanlar olmuş”. 1992 yılının ilk aylarında, şubatın son günlerinde en korkunç haber Karabağ’dan, Hocalı’dan geldi. Herkes gözyaşları içindeydi. Ben,12 yaşlı küçücük bir kız son bir yılda sanki 10 yaş büyüyüvermiştim. Ermenilerin sinsi yapısını, bizimle toprak iddiasında olduğunu, işgalcilik politikasına devam ettirdiklerini anlayacak yaşta olmasam da, artık büyümüşüm. Beni savaş büyütmişti. Beni bodrumlarda yarım aç yarım dok günlerimiz, memleketimiz işgal olundukça büyüklerimizin akıttığı gözyaşları büyütüştü. Ben büyümüşüm. Atılan kurşunların, mermilerin sesi beni büyütüştü. Sunucu Şemistan Alizamanlı’nın il merkezine koyulmuş hoparlörle yayımlanan cephe haberlerinin sedasıyla büyümüşüm. Şiir yazmaya başlamıştım. Savaşa ait yazdığım ilk şiirse “Karabağ Bizimdir, Bizim Olacak” adlı şiir idi.

“Karabağ bizimdir, bizim olacak”

Bizimdir hem Şuşa, hem de ki Laçın İstusu, Kelbecer bir de ki Haçın.

Ben, 12 yaşlı küçücük bir kız artık hiçbir şeyden korkmaz olmuştu. Savaş bana korkuları yanında korkmamayı, cesareti de öğretmişti... İçimdeyse bir arzum vardı. Daha da büyüyüp adi düşmenden kisasımızı, topraklarımızı geri almak... Gerçi savaş durmuştu. Ateşkes ilan olunmuştu. Fakat ağrısı, acısı, sızlaması kalbimizde öylece kalakalmıştı. Savaştan çıkan bir ülke olarak ekonomik kriz yaşamaktaydık. Ben,14 yaşlı ergen bir kız sırada durup fişle ekmek alıyordum. Ailede 6 kişiydik. Ailemiz

büyüktü. Verilen ekmekse bize yetmiyordu. Çok iyi hatırlıyorum: babamın bir arkadaşı vardı - Nevruz dede. 60'lı yaşlarındaydı. Çocuğu yoktu. Eşiyle yaşıyordu. "Bize bir ekmek yeter",- diyerek diğer ekmek payını her gün bize veriyordu. Benim çocuk aklımda Nevruz dede hep iyi insan olarak kaldı. Ve bugün de öyledir...

Yıllar geçti... Üniversiteyi kazandım. Başkente geldim. Okudum, çalıştım. Gazeteci oldum. Her defa topraklarımızın işgal olunduğu tarihte göçmek zorunda bırakılmış insanlarla yaptığım röportajlar sırasında sanki çocukluğumu yeniden bir daha yaşadım. Bu ağrıyı, acıyı bir de olayları tanıkların dilinden duyup, yürek yangısı, gözyaşlarıyla yazdım. Ermenilere olan kinim, nefretim bir an bile azalmadı. Tam tersi daha da alevlendi. Göçkünler yalnız topraklarını kaybetmemiş, onların arasında anne babasını, kardeşini, bütün sülalesini kaybedenler de var idi. Ermeni vahşeti Karabağlıların yürek sızlatan, kan donduran hayat hikâyelerine daha iyi yansıtılıyordu...

Ve nihayet, o muhteşem gün geldi! 27 Eylül 2020. Ermeni silahlı çetelerine karşı karşı-saldırıyla 2. Karabağ Savaşı başladı. Bu savaş hak savaşıydı. Bu savaş dertten yara bağlayan kalplerin savaşıydı. Bu savaş 30 yıl toprak hasretiyle yaşayan bütün Azerbaycanlıların savaşıydı Başkanımız, Cumhurbaşkanımız Sayın İlham Aliyev'in yaptığı başarılı politika, Azerbaycan'ın muzaffer ordusunun yiğitliği, cesareti sayesinde 44 günlük mücadelemiz zaferle sonuçlandı. Karabağ'ımız işgalden kurtarıldı! Biz kazandık! Yılların memleket hasretine son verildi! Biz özmize döndük, biz yıllardır hasretinde olduğumuz, Azerbaycan müzik beşiği, kültür ocağı Şuşa'ya döndük! 44 günlük Zafer Savaşı 11 yaşlı çocukluğumun ağrı-acısını unutturdu. O küçük, 11 yaşlı kızın şimdi yüzü gülüyordu. 41 yaşlı kadının örneğinde o da bütün Azerbaycanlılar gibi seviniyordu, gurur duyuyordu, onurlanıyordu.

Bugünü yaşatan Yüce Rabbime şükürler olsun! Bu hak yolunda canından geçmiş yiğitlerimize Allah'tan rahmet

diliyorum! Bu 44 günlük savařta her zaman Azerbaycan'ın yanında olan kardeř Türkiye'ye, bu ülke bařkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a halkımız adından teřekkür ediyorum! İřte bu lke Azerbaycan'a gösterdiđi manevi desteđiyle bizim yalnız olmadıđımızı kanıtladı. Azerbaycan'ın büyük kardeři, ađabeyi var. Ve bu kardeř her an onun yanındadır, arkasındadır. Karabađ gerçeklerini dünya kamuoyuna iletmek için ülkemize destek olan Türkiye: "Azerbaycan z toprakları uđruna, hak yolunda savařıyor",-diye herkese duyurdu. Yařasın Azerbaycan Türkiye dostluđu, kardeřliđi! Bu hak yolunda Azerbaycan'ın yanında olan diđer, Pakistan, İsrail, Ukrayna gibi büyük devletlere de teřekkür etmek gerekir. Azerbaycan'ı düřünen, seven herkese halkımız adına minnettarım!

Bu zafer bir daha her řeye rađmen hakkın hep kazanacađını kanıtladı. Karabađ Azerbaycan'ın tarihi toprađıdır. Bu her zaman böyle oldu ve böyle de kalacak!

Böyle bir kitabın ortaya çıkmasında benim de bir editör gibi katkımın olması gurur veriyor. Bunun için kalbi vatan, Karabađ ařkıyla atan, bu yayımın yazarı, deđerli, aydın hanım İrade Alili'ye ve kitabın ortaya çıkmasında emeiđi geçen herkese teřekkür ediyorum! Var olun!

*Elnare Derziyeva, Emektar Gazeteci,
Azerbaycan
Gazeteciler Birliđi ve
Uluslararası Gazeteciler
Federasyonu yesi*

Giriş

2020’de Azerbaycan halkının yüreğinde yara bağlamış Karabağ derdimizin yerine sevinç geçti. Cumhurbaşkanımız ve Başkomutanımız İlham Aliyev’in başkanlığında muzaffer ordumuzun kahramanlığı ve halkımızın birliği sayesinde muazzam bir zafer kazandık. Geçen yıl 27 Eylül günü başlayan 44 günlük Vatan Savaşı (2.Karabağ Savaşı – yazarlardan) 8 Kasım 2020 tarihinde Azerbaycan’ın kültür başkenti, Karabağ’ın tacı olan kadim Şuşa’nın ve diğer işgalde olan topraklarımızın kurtarılmasıyla sonuçlandı. Zaferin kazanılması halkımızın tarihinde yeni bir parlak sayfa yazdı. 10 Kasımda ise Rusya’nın aracılığıyla Ermenistan rezil yenilgiyi, eşit üç taraflı anlaşmayı imzaladı. Bununla da 30 yıl civarında süren Karabağ sorununa son verildi.

Cumhurbaşkanımızın bu tarihi zaferin kazanılmasında sergilediği azimli konum halkımıza, o sırdan da her birimize büyük sevinç ve gurur duygusu yaşattı. Azerbaycan Ordusunun kahraman asker, çavuş, gizir, subay ve generallerin profesyonelliği, vatan sevgisi, cesareti, yiğitliğiyle düşmenin işgal ettiği topraklarımıza yeniden kavuştuk. Muzaffer Ordumuz üç renkli bayrağımızı Cebayıl, Hadrut, Fuzuli, Zengilan, Şuşa, Ağdam, Kelbecer ve Laçın’a dikerek bu illerimiz tarihi sahipleri olan Azerbaycan halkına geriverdi. Ve bununla da Karabağ’ın Azerbaycan’ın kadim ve ebedi toprakları olduğunu dünyaya kanıtlamış olduk.

Azerbaycan Savunma Bakanlığının resmi bilgilerine göre Azerbaycan Ordusunun 27 Eylülde Karabağ’da başlattığı başarılı karşı saldırı operasyonu sonucu 9 Kasıma kadar 5 şehir, 4 kasaba ve 286 köy işgalden kurtarıldı.

Cebayıl şehri ve ilinin 90 köyü, Fuzuli şehri ve ilinin 53 köyü, Zengilan şehri, ilin Mincivan, Ağbent, Bartaz kasabaları ve 52 köyü, Hocavent ilinin Hadrut kasabası ve 35 köyü, Terter ilinin 3 köyü, Gubatlı şehri ve ilinin 41 köyü, Hocalı ilinin 9

köyü, Şuşa şəhri, Laçın illinin 3 köyü, hem de Ağdere ve Murovdağ yönlerinde birkaç strateji yüksəklik, Zengilan'daysa Bartaz, Sığırt, Şükürataz yüksəkliyi ve daha 5 adsız yüksəklik kurtarıldı.

10 Kasımında Azərbaycan Cumhurbaşkanı, Ermenistan Başbakanı ve Rusya Cumhurbaşkanı savaş alanında ateşin ve bütün askeri operasyonların tam durdurulmasına ait anlaşma imzaladı. Anlaşmada 1 Aralık 2020 tarixinə kadar Kelbecer, Ağdam ve Laçın illerinin Azərbaycan'a geri verilmesi yazılıyordu.

İmzalanan belgeyə uyğun olaraq, 20 Kasımında Ağdam ili Azərbaycan'a geri verildi. Bununla da ilin işğal edilmiş %73'ü, o sıradan Ağdam şəhri kurtarılmış oldur.

25 Kasımında Kelbecer ili Azərbaycan'a geri verildi. Kelbecer şəhri de girməklə, 147 yaşam konumu işğaldən kurtarıldı.

1 Aralık 2020 tarixli beyannameyə görə Laçın ili Azərbaycan'a geri verildi. Bununla da üç tərəfli anlaşmaya uyğun olaraq Ağdam, Kelbecer və Laçın illerinin barış yolu ilə geri verilmesi süreci tamamlandı.

Düşmən işğalindən kurtarılmış şəhər, kasaba və köylərimizin listesi:

27 Eylül 2020

- Füzuli ilinin Karahanbeyli, Kervend, Köy Horadiz, Yukarı Eptürrehmanlı köyləri
- Cebrayıl ilinin Büyük Mercanlı, Nüzgar köyləri
- Ağdere və Murovdağ yönündeki yüksəkliklər

3 Ekim 2020

- Terter ilinin Sukavuşan və Talış köyləri
- Cebrayıl ilinin Mehtili, Çahırlı, Aşağı Maralyan, Şeybey, Kuycak köyləri

- Fuzuli ilinin Aşağı Eptürrehmanlı köyü

4 Ekim 2020

- Cebrayıl şehri ve ilin Karhulu, Şükürbeyli, Yukarı Maralyan, Çereken, Taşkesen, Horovlu, Decal, Mahmudlu, Ceferabad köyleri

5 Ekim 2020

- Cebrayıl ilinin Şiheli Ağalı, Sarıcalı, Mezre köyleri

9 Ekim 2020

- Hocavend ilinin Hadrut kasabası ve Sur köyü
- Cebrayıl ilinin Karacallı, Süleymanlı, Efendiler ve Kışlak köyleri
- Fuzuli ilinin Yukarı Güzlek, Gorazıllı köyleri
- Terter ilinin Çaylı köyü

14 Ekim 2020

- Fuzuli ilinin Karadağlı, Hatunbulak, Karakollu köyleri
- Hocavend ilinin Bulutan, Melikçanlı, Kemertük, Teke, Tağaser köyleri

15 Ekim 2020

- Hocavend ilinin Edişe, Düdükçü, Edilli, Çirakuz köyleri
- Fuzuli ilinin Arış köyü
- Cebrayıl ilinin Doşulu köyü

Ekim 2020

- Hocavend ilinin Hırmancık, Ağbulak, Ahullu köyleri

16 Ekim 2020

- Fuzuli ilinin Koçehmedli, Çimen, Cuvanlı, Pirehmedli, Musabeyli, Işıklı, Dedeli köyleri ve Fuzuli şehri

17 Ekim 2020

•Hudaferin köprüsü üzerinde Azerbaycan bayrağı kaldırıldı

18 Ekim 2020

•Cebrayıl ilinin Soltanlı, Emirvarlı, Maşanlı, Hasanlı, Eliheyhanlı, Kumlak, Hacılı, Göyerçinveyselli, Niyazkulular, Keçel Memmedli, Şahvelli, Hacı İsmayılı, İsaklı köyleri

19 Ekim 2020

•Zengilan ilinin Havalı, Zerneli, Memmedbeyli, Hekeri, Şerifan, Muğanlı köyleri ve Zengilan şehri
•Fuzuli ilinin Dördçinar, Kürdler, Yukarı Eptürrehmanlı, Karğabazar, Aşağı Veyselli, Yukarı Aybasanlı köyleri
•Cebrayıl ilinin Safarşa, Hesenkaydı, Fuğanlı, İmambağı, Taş Veyselli, Ağtepe, Yarehmedli köyleri
•Hocavend ilinin Ağcaköy, Mülküdere, Taşbaşı, Güneşli (Noraşen), Çınarlı (Veng) köyleri

20 Ekim 2020

•Zengilan ilinin Mincivan kasabası, Hurama, Humarlı, Sarıl, Babaylı, İçincü Ağalı, Hacallı, Kırak Müşlan, Üdgün, Turabad, İçeri Müşlan, Melikli, Cahangirbeyli, Baharlı köyleri
•Cebrayıl ilinin Balyand, Papı, Tulus, Hacılı, Tinli köyleri
•Fuzuli ilinin Gecegözlü, Aşağı Seyidehmedli, Zerger köyleri

21 Ekim 2020

•Zengilan ilinin Kollukışlak, Malatkeşin, Köy Zengilan, Genlik, Velikulubeyli, Karadere, Çöpedere, Tatar, Tiri, Emirhanlı, Karkulu, Bartaz, Dellekli köyleri ve Ağbend kasabası

- Cebrayıl ilinin Sirik, Şıhlar, Mestalıbeyli, Derzili köyleri
- Fuzuli ilinin Mollaveli, Yukarı Refedinli, Aşağı Refedinli köyleri

22 Ekim 2020

- Hocavend ilinin Dolanlar ve Bünyadlı köyleri
- Cebrayıl ilinin Dağ Tumas, Nüsüs, Heleflı, Minbaşılı ve Veyselli köyleri
- Zengilan ilinin Venedli ve Mirzehesenli köyleri
- Gubadlı ilinin Zılanlı, Kürd Mahrızlı, Muğanlı ve Alakurşak köyleri

25-26 Ekim 2020

- Zengilan ilinin Birinci Alıbeyli, İkinci Alıbeyli, Rebend, Yeniköy köyleri
- Cebrayıl ilinin Kovşudlu, Sofulu, Dağ Maşanlı, Kürdler, Hovuslu, Çelebiler köyleri
- Gubadlı ilinin Padar, Efendiler, Yusifbeyli, Çaytumas, Hanlık, Sarıyatak, Mollabürhan köyleri ve Gubadlı şehri

28 Ekim 2020

- Zengilan ilinin Birinci Ağalı, İkinci Ağalı, İçincü Ağalı, Zerneli köyleri
- Fuzuli ilinin Mandılı köyü
- Cebrayıl ilinin Kazanzemi, Hanağabulak, Çullu, Kuşçular, Karaağaç köyleri
- Gubadlı ilinin Kiyaslı, Ebilce, Kılıcan köyleri

30 Ekim 2020

- Cebrayıl ilinin Hudaverdili, Kurbantepe, Şahveledli, Hubyarlı köyleri
- Zengilan ilinin Aladin, Vejneli köyleri
- Gubadlı ilinin Kavdadık, Memer, Mollalı köyleri

2 Kasım 2020

- Cebayıl ilinin Çaprand, Hacı İsaklı, Koşabulak köyleri
- Zengilan ilinin Dere Giletağ, Büyük Giletağ köyleri
- Gubadlı ilinin İşıklı, Muradhanlı, Milanlı köyleri

4 Kasım 2020

- Cebayıl ilinin Mirek, Kavdar köyleri
- Zengilan ilinin Meşediismayılı, Şefibeyli köyleri
- Gubadlı ilinin Başarat, Karakişiler, Karacallı köyleri

7 Kasım 2020

•Fuzuli ilinin Yukarı Veyselli, Yukarı Seyidehmedli, Korkan, Üçüncü Mahmutlu, Kacar, Divanalılar köyleri

- Cebayıl ilinin Yukarı Mezre, Yanarhac köyleri
- Gubadlı ilinin Kezyan, Balasoltanlı, Merdanlı köyleri
- Zengilan ilinin Beşteli köyü
- Hocalı ilinin Karabulak, Moşhmaat köyleri
- Hocavend ilinin Atakut, Tsakuri köyleri

8 Kasım 2020

- ŞUŞA şehri

9 Kasım 2020

•Fuzuli ilinin Kobu Dilağarda, Yal Pirehmedli, Yukarı Yağlıvend, Dilağarda, Seyit Mahmudlu, Elaskerli, Aşağı Güzdek, Kovşatlı, Mirzecamallı, Şekercik, Merdinli, Şıhlı, Karamemmedli, Devletyarlı, Hacılı, Hüseynbeyli, Saracık köyleri

•Hocalı ilinin Demirçiler, Çanakçı, Medetköy, Sığnak, Şçocuköy, Muhtar, Taşaltı köyleri

•Hocavend ilinin Susanlık, Domi, Tuğ, Akaku, Azıh, Mets Tağlar, Salaketin, Zoğalbulak, Aragül, Tağavard, Büyük Tağavard, Zerdanaşen köyleri

- Cebrayıl ilinin Hüseyinalılar, Söyüdlü, Aşağı Sirik, Kalacık, Mollahesenli, Askerhanlı, Yukarı Nüsüs, Aşık Melikli, Niftalılar, Kerer, Çelebiler köyleri
- Gubadlı ilinin Yukarı Mollu, Aşağı Mollu, Hocik, Karamanlı, Hendek, Hemzeli, Mahrızlı, Hal, Ballıkaya, Ulaşlı, Tinli, Hocahan, Boyuneker, Karakoyunlu, Çereli köyleri
- Zengilan ilinin Keçikli, Ördekli, Sobu, Karagöz, İsgenderbeyli köyleri, Bartaz kasabası
- Laçın ilinin Gülebürd, Sefiyan, Türkler köyleri.

10 Kasım 2020

•Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Ermenistan Cumhuriyeti Başbakanı ve Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı beyanatına göre Dağlık Karabağ sorunlu bölgesinde ateşin ve bütün askeri operasyonların tam durdurulduğu açıklandı.

•Beyanata göre 15 Kasım 2020 tarihine kadar Kelbecer ili, 20 Kasım'a kadar Ağdam ili, 1 Aralık'a kadarsa Laçın ili Azerbaycan'a geri verilecektir.

20 Kasım 2020

•10 Kasım'da imzalanmış üç taraflı beyanata uygun olarak, Ağdam ili Azerbaycan'a geri verildi. Bununla da ilin işgal edilmiş %73'ü kurtarılmış oldu. Hatırlatalım ki Ağdam işgal edilmiş illerimiz arasında nüfus sayısında göre en büyük ildir. Burada 138 yaşayış yerleşkesi var.

25 Kasım 2020

•Üç taraflı beyanata göre Kelbecer ili da Azerbaycan'a geri verildi. Belirtmemiz gerekir ki Kelbecer yüzölçümüne göre ülkenin en büyük illerinden biridir. 1 Ocak 2020 tarihli bilgilere göre, nüfusu 77 bin kişiden fazladır. İşgalden önce burada 147 yaşam yerleşkesi vardı.

1 Aralık

•Üç taraflı beyanata uygun olarak, Ermenistan silahlı birleşmeleri Laçın ilinden çıktılar. İl Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerine geri verildi. Daha dolgun bilgi için belirtelim ki 1800 kilometrekare yüzölçümü olan Laçın ilinde bir şehir, bir kasaba ve 125 köy olmakla, toplam 127 yaşam yerleşkesi var.

Azerbaycan Savunma Bakanlığının açıkladığı resmi verilere göre 44 günlük savaş döneminde 3000'e kadar yığidimiz şehitlik makamına yüceldi. Devlet, halk ve vatan uğruna gözlerini kırpmadan canlarını feda ettiler. Yüzlerce askerimiz şiddetli çarpışmalarda çeşitli yaralar aldılar. Biz halk olarak hiçbir zaman şehitlerimizi ve gazilerimizi, vatan uğruna savaşan yiğitlerimizi unutmamak ve unutmamız.

Vatan savaşında kazandığımız muazzam zafer Başkomutanımız İlham Aliyev'in yüksek ve yenilmez komutanlık yeteneğinin, ordumuzun, halkımızın kırılmaz gücünün, sağlam iradesinin, dayanışmasının çok parlak bir örneğidir. Savaş döneminde dost ve kardeş ülkelerin de manevi desteğini hep hissettik. Bu da bizi bir devlet olarak gururlandırdı. Hak yolunda olduğumuzu bir daha anlattı. Fakat yine de düşmen Ermenistan'ı dolayısıyla destekleyen ülkeler de vardı. Zaten bütün dünyanın dikkat odağında olan Karabağ savaşı döneminde yabancı devletlerin bazı basın temsilcilerinin sabotaj içerikli sorularına Sayın Cumhurbaşkanı gereken yanıtları veriyordu. Hiç kuşkusuz, bu şanlı tarihi zaferin büyük önemi ve eşsizliği kadirşinas halkımız tarafından her zaman yüksek değer olarak ve hiçbir zaman unutulmayacak.

Bu zaferin kazanılmasında şanlı ve kahraman Azerbaycan asker ve subayların büyük katkısı yalanlanamaz. Bu yüzden de bütün Azerbaycan halkı Vatanı kurtaran bu insanları ve vatan uğruna canını vermiş bütün şehitlerimizi her zaman minnetarlık hissiyle hatırlayacak. Bütün bunun yanında kazanan devlet olarak Azerbaycan'ın karşısında yeni hedefler durmaktadır. Ülke-

miz bu hedeflere ulaşmak için Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in başkanlığında emin adımlarla ilerliyor ve bundan sonra da buna devam edecek.

Vatan savaşında Azerbaycan işgalci Ermenistan'ı tam yenilgiye zorlayarak tarihi adaleti ve toprak birliğini sağladı. 44 günlük savaşta kazanılan şanlı zafer sayesinde bölgede yeni gerçekler ortaya çıktı. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev 26 Şubatta yerli ve yabancı basın temsilcileri için yaptığı basın toplantısında gazetecilerin çok sayıda sorularını yanıtlatarak ülkemizin Vatan Savaşında şanlı zaferini şartlandıran etkenlere ve bu zafer sayesinde bölgede oluşan yeni gerçeklere özel dikkat çekerek, ülkemizin işgalden kurtarılan bölgelerde yapılacak tadilat planını detaylı anlattı.

Şimdi önümüzdeki önemli görevimiz işgalden kurtarılmış bölgelerimizde kuruculuk-tadilat işlerini gerçekleştirmektir. Bu açıdan Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in işgalden kurtarılmış illere sürekli seferleri halkımız tarafından büyük ruh yükseliyi ile karşılanıyor. Kurtarılmış bölgelerde büyük kalkınma, gelişme yapılmakta. Amaç yalnız ülke düzeyinde değil, hem de uğurlu entegrasyonu başarmakla, bölgesel ve uluslararası bağlamda kalkınmayı sağlamaktır. 30 yıla yakın Ermeni vandalizmine uğramış topraklarımızda artık canlanmaya, ekonomik kalkınmaya tanık olmaktadır.

Kurtarılmakla gün ışığına çıkan topraklarımıza Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in tarihi seferleri ve bu seferler sırasında o bölgelerde yapılan kuruculuk işleri çerçevesinde inşa edilen yeni strateji işletme ve kuruluşların temelini devlet başkanımızca atılması hem siyasal hem ekonomik hem de manevi açıdan istisna öneme sahiptir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in ve Birinci Hanım Mihriban Aliyeva'nın işgalden kurtarılmış bölgelere seferleri toplumda da büyük ilgi ve coşkuyla karşılanmaktadır. İlginç olan şu ki bu düşmen tarafından da dikkatle izlenilmektedir.

Devlet Başkanımız Fuzuli, Zengilan, Laçın ve Cebrayıl illerinde gezideyken yeni projelerin gerçekleştiğini herkesin gördüğünü belirtti. İşgalden kurtarılmış bütün şehir ve illerin baş planlarının hazırlanmasıyla ilgili Cumhurbaşkanı direktifi aksatılmadan hızla icra edilmektedir. Devlet başkanı bütün konuşmalarında, söyleşilerinde defalarca işgal edilmiş topraklarda tadilat çalışmalarının yüksek düzeyde icra edilmekte olduğunu belirtti. Seferler sırasında Başkomutan bir daha pis düşmene mesaj göndererek onların dağıttıklarını, viran koyduklarını yeniden onaracaklarını belirtti: “Ben söyledim ki kurtarılmış topraklarda bütün tadilat işleri en yüksek düzeyde yapılacaktır.

Biz dağılmış bütün bu köyleri onaracağız. Bakın adi düşmen bizim tüm yaşam yerleşkelerimizi ne duruma getirmiş. Vandallar, barbarlar işgal döneminde bütün binaları sökmüş, yağmalamış, taşları çalmışlar. Hepsini onaracağız”.

İşgalden kurtarılan bölgelerimizde Ermeni vandallarının yıllarca yaptıkları yağmacılık her adımda dikkat çekiyor. Viran bırakılan şehir ve köylerimiz, dağıtılan, hakaret uğrayan camilerimiz, Yeryüzünden silinen tarihi medeniyet abidelerimiz düşmenin ne kadar barbar, vahşi olduğunu gösteriyor. Elbette, düşmen bütün dağıntıları bilinçli şekilde yapmış. İşgalci Ermenistan Karabağ’ın dağlık bölgesinde ve çevre illerde tarihi mirasları viran bırakmakla, milli izleri silmekle Azerbaycanlıların bu topraklardaki kültürel kimliğini silmeyi amaçlamıştır. Bir tek Azerbaycan halkına değil, tüm insanlığa tehlike yapan Ermeni faşizminin ifşası için yerine yetirilmesi gereken görevlere dikkat çeken Cumhurbaşkanı İlham Aliyev dedi: “Biz bir tek bölgesel birliğimizi onarmadık, biz Ermeni faşizmini mahvettik. Biz bölgemizi faşist ideolojisinden tam kurtarmasak da, onun büyük bir kısmını mahvettik. Buna göre bizim şanlı Zaferimiz bölge için, dünya için çok büyük önem taşımaktadır... Ermeni faşizmi en acımasız, en tehlikeli, en pis, en çirkin ideolojidir ve biz bu ideolojini mahvettik. Hesap ediyorum ki yıllar geçtikçe bizim bu ta-

rihi hizmetler dünya tarafından daha da dolgun şekilde algılanacaktır”.

Azerbaycan'daki büyükelçilik temsilcileri, uluslararası teşkilatların ülkemizdeki temsilcilikleri başkanları Ermenistan işgalinden kurtarılmış bölgelerimize sık sık seferler yapmaktalar. Seferin amacı diplomatları Ermenistan silahlı kuvvetlerinin yaptığı vahşet, cinayetlerle tanıştırmaktır. Diplomatları Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı - Cumhurbaşkanı Kalemî Dış Politika Konuları şube müdürü Hikmet Hacıyev ve diğer resmi kişiler eşlik ediyorlar. Diplomatlar Ermenilerin 27 yıl içinde yaptıkları vandalizmi kendileri de görüyorlar. Fakat Azerbaycan kuruculuk politikasıyla bütün bölgelerimizi yeniden kalkındırarak, cennete çevirecek. Azerbaycan buradaki bütün abideleri yeniden onaracak, onlara özen gösterecek.

Bugün devletimiz Vatan Savaşında şehit düşmüş askerlerimizimizin ailelerine, gazi ve subaylarımıza büyük saygı, dikkat ve özen göstermektedir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev şehit aileleri ve gazilerin sosyal savunmasının daha da iyileştirilmesinin sosyal politikanın öncelikli konularından biri olarak belirledi. Şehit aileleri ve gazilere devletçe dikkatin daha da artırılması devlet başkanının ve Birinci Yardımcısı Mihriban Hanım Aliyeva'nın daim dikkat odağındadır.

“Azerbaycan güçlü sosyal politika yapmakla hem devlet politikasını, niyetini göstererek, hem de insanların hayat düzeyinin iyileştirilmesi için büyük çalışmalar yapmaktadır. Biz gelecekte bu politikayı devam ettireceğiz ve ihtiyaç sahibi insanlara, sırada bekleyen herkesin sosyal sorunlarını çözmeye çalışacağız... Azerbaycan devletinin ekonomik imkânları büyüyor, sağlamlaşıyor...”, - söyleyen Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in sosyal politikasının önemli gücünü belirlilik, adillik ve eşitlik oluşturmaktadır. İşte bu politika sonucu toplumda bu ilkelere sağlamlaşan güçlü sosyal altyapı kurdu.

Topraklarımızın özgürlüğü uğruna savaşan Karabağ Savaşı gazileri, savaşçıları ve şehit ailelerine gösterilen dikkat özel-

likle belirtilmelidir. Azerbaycan devleti sürekli bu kategorili insanların sosyal savunmasının daha da güçlendirilmesi yönünde sistemli tedbirler gerçekleştirmektedir. Bu amaçla kurulan “Yaşat” vakfının gerçekleştirdiği projeler de devlet politikasının bir parçasıdır.

Onu da belirtmek gerekir ki Azerbaycan’da bu yönde yapılan çalışmalar sisteminde sıra ilkesine önem veriliyor, geçim sıkıntısı olan, aile babasını kaybeden, şehit ve gazi aileleri, dikkate ihtiyacı olanlar devletin daim dikkatindedir. Başka sözle, devletimiz tarafından ihtiyaç sahibi insanların sosyal savunmasını yüksek düzeyde gerçekleştirmektedir.

Zaten gelişen ülkemiz sosyal politikası hayatımızın bütün alanlarına olumlu etki yapmaktadır. Gerçekleştirilen ve yakın gelecekte yerine yetirilecek önlemler ülke nüfusunun sosyal durumunun gittikçe iyileştirilmesi için önemli temel oluşturmaktadır. Azerbaycan’ın modern devlet kuruculuğunda sosyal politikanın önemli alanlarından biri de şehit ailelerinin, Karabağ savaşçılarının ve gazilerinin sosyal savunmasıdır. Genel bir sosyal politika gerçekleştirilen Azerbaycan’da vatandaşların sosyal savunmasına özen gösterilmektedir.

İnsana dikkat, onun maddi, manevi ihtiyaçlarının karşılanması için gereken ortamın sağlanması Azerbaycan devlet politikasının önemli ilkelerinden biridir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev başkanlığında gerçekleştirilen siyasal kurs çerçevesinde sosyal sorunların çözümü, vatandaşların sosyal savunmasının güçlendirilmesi her zaman dikkat odağıdır. Aynı zamanda, insanların yaşam düzeyinin iyileştirilmesi, emek haklarının, emekliliğin artırılması, yeni sosyal tesislerin inşası devletimizin sosyal politikasının ana yönlerindedir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Bakü’nün Ramana kasabasındaki yaşam sitelerinde şehit aileleri ve gazilere dairelerin verilmesi töreninde, şehit aileleri üyeleri ve gazilerle görüşünde: “Savaştan toplam üç buçuk ay geçti, fakat şehit aileleri ve gaziler için artık böylesine güzel bir yaşam sitesi, şehircik

inşa edildi, onlara sunuldu.” – söyleyerek onları yeni daire aldıkları için kutladı. Şağan kasabasında da rehabilitasyon merkezinin büyük tamir sonrası açıldığını belirten devlet başkanı orada binlerce gazinin her yıl tedavi göreceğini, rehabilitasyon göreceğini, sağlıklarına kavuşacağını belirtti.

2021 yılı devlet bütçesinden işgalden kurtarılmış bölgelerin tadilatı için ilkin aşamada 2,2 milyar manat ayrıldı. Tabii ki bölgelerin tadilatı için ilk sırada sivil yönetim yapısını kurmak gerekirdi. Adliye kurumları artık işgalden kurtarılmış bölgelerde çalışmalarına başladı bile. Şimdi Azerbaycan’ın “Büyük Dönüş” gibi bir planı var ve bu, artık hızla gerçekleşmektedir.

30 yıla yakın bir sürede memleket hasreti, toprak sevdasıyla yaşayan halkımız için bundan büyük mutluluk olamaz. Artık çağdaş dünya tarihine en mükemmel askeri operasyonlar dönemi gibi giren 44 günlük İkinci Karabağ Savaşında kazandığımız muazzam zafer sayesinde 30 yılın toprak hasretine, sılasına son verildi, toprak bütünlüğümüz onarıldı, dünya bir daha Azerbaycan’ın nasıl bir imkânlarla sahip olduğuna tanık oldu. Kutsal Vatan savaşında Azerbaycan halkı yenilmez, mağrur halk olduğunu sergiledi. Adi düşmenden temizlenmiş cennet Karabağ’ımızda artık yeni hayat başladı. 30 yıl kadar toprak hasreti ile yaşayan soydaşlarımız “Büyük Dönüş”ü beklemekte. Devlet Başkanı, Muzaffer Başkomutan, zafer kazanmış ülkenin lideri, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev işgalden kurtarılmış bölgelerimize sürekli seferleriyle bu toprağın sahibinin Azerbaycan halkı olduğunu bir daha kanıtıyor. Topraklarımız şehitlerimizin kanıcanı pahasına işgalden kurtarıldı. Şehitlerimizin ruhu karşısında saygıyla baş eğiyor, gazilerimize Allahtan şifa diliyoruz. Azerbaycan’ın yiğit oğulları: “Ömürden pay olur, Vatandan pay olmaz!”- söyleyerek “Demir Yumruk” operasyonu başarıyla sonuçlandırarak tarihi topraklarımızda üç renkli bayrağımızın dalgalanmasını, Karabağ’ın atan kalbi Şuşa’mızın geri alınmasını, Cıdır Düzü’nde 28 yıl sonra Nevruz ateşlerinin çatılmasını, “Harıbülbül” müzik şöleninin düzenlenmesini, orada mugamlarımızı

zın seslenmesini, Şuşa ve diğer camilerimizde ezan sesinin duyulmasını, kısacası, yıllarca sabırsızlıkla beklediğimiz, sıralandıkça bitip-tükenmeyen arzularımızı gerçekliye çevirdiler. Azerbaycan'ı daim ileriye götüren milli ruh, vatanperverlik hissi toprak, vatan sevgisi 44 günlük İkinci Karabağ Savaşında zaferimizi şartlandıran başlıca etken oldu.

Sayın İlham Aliyev zaferimizin baş mimarı ve önemli kuvvesi olmakla Azerbaycan tarihine adını muzaffer komutan olarak altın harflerle yazdı. Azerbaycan'ın Birinci Cumhurbaşkanı Yardımcısı Mihriban Hanım Aliyeva her daim şehit ailelerin yanında olarak manevi destek sergilemektedir. Cıdır Düzü'nde düzenlenen "Harıbülbül" müzik şölenine büyük coşku ve kıvançla katılması buna açık örnektir.

Aynı zamanda, savaş ortamında yaşayan ülke olarak ordu kuruculuğu önceliğini korudu. Topraklarımızı işgalden kurtarmak gücüne, kudretine sahip, dünyanın en güçlü 50 ordusu sırasına girmesini başaran Azerbaycan Ordusu 44 günlük İkinci Karabağ Savaşında kahramanlığı, yiğitliğiyle dünyanın en yenilmez, mağrur ordularından biri olduğunu kanıtladı. Bugün gurur vericidir ki Azerbaycan'ın "Demir Yumruk" operasyonu, savaş deneyimi dünya devletleri tarafından öğrenilir.

Devlet başkanımız İlham Aliyev artık Karabağ sorununun tarihe kavuştuğunu, bölgenin gelişiminde yeni sayfanın açıldığını, ülkemizin geleceğiyle ilgili aydın bakışların olduğunu bildirir. Vatan savaşının ortaya çıkardığı yeni gerçeklikler ilk sırada bölgede istikrar ve güvenliliğin sağlanması için yeni işbirliği formatlarının yapılması gereklidir. Artık işgalden kurtarılmış bölgelerimizde tadilat ve kuruculuk işlerine başlandı. "Azerbaycan 2030: Sosyal-Ekonomik Gelişime Dair Ulusal Öncelikler" onaylandı. İşgalden kurtarılmış bölgelerimizde mükemmel idarecilik sistemi oluşturuldu ki bu da hedeflere kısa zamanda ulaşmada önemlidir.

Bugün tek sorun Ermenistan'ın mayınlanmış alanların haritasını Azerbaycan'a vermek istememesi, Büyük Dönüşün ger-

çekleşmesini engelleme isteğiydi. Bu engel de devlet başkanımız, Muzaffer Başkomutan İlham Aliyev'in düşünülmüş ve amaçlı politikası sonucu ortadan kaldırılmaktadır. Şöyle ki 12 Temmuzda devlet başkanımız yeni uğura imza attı. Ağdam ilinin mayınlanmış bölgelerin haritalarının Ermenistan tarafından Azerbaycan'a verilmesi Sayın Cumhurbaşkanımızın ve Azerbaycan diplomasisinin yeni zaferidir. Sayın İlham Aliyev bütün uluslararası etkinliklerde Azerbaycan topraklarına mayın döşenmesi konusunun gündeme getirdi, uluslararası kurumlara bu haritaların Ermenistan'dan alınması için çağrışlar etti, işgalci devletin onları saklamasına hiçbir yasal hakkının olmadığını beyan etti. ABŞ Devlet Departmanının, Avrupa Birliğinin ve Gürcistan Cumhuriyetinin konuyla ilgili katkısı ve Ermenistan'ın mayınlanmış bölgelerin haritalarını vermek zorunda kalması bütün sorumlu konuların çözümünde uluslararası hukuka dayanan Azerbaycan'ın yeni büyük başarısıdır.

İşgalden kurtarılmış bölgelerimize her seferinde sanki havanın da topraklarımızın tarihi sahibine geri gelmesi sevincini yaşadığını özellikle belirten Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in önerisiyle, Haydar Aliyev Vakfının katkısıyla "Harıbülbül" müzik şöleninin 28 yıl sonrası Cıdır Düzünde yeniden düzenlenmesi, bu muhteşem kültür etkinliğinde çeşitli halkların müziklerinden oluşan harmoninin yapılması Azerbaycan'ın eşit, multikultural değerlere bağlılığının onayı, gelecek perspektiflerin sunumu oldu. Bugün zafer kazanmış Azerbaycan yenilmiş Ermenistan'a barış anlaşmasını önermekle bölgenin gelişiminde yeni sayfa açma isteğini sergilemektedir. Azerbaycan bu insancıl adımıyla Ermenistan'a geçmişle değil, gelecekle yaşama çağırışı yapıyor.

Bu kitabı hazırlamakta amacımız 44 günlük Zafer Tarihine biz yazarlardan küçük bir katkıda bulunmaktır. Karabağlıların yaşadıkları ağrı-acının kazanılan zaferle nasıl yok olduğunu, arzu ve isteklerinin onların dilinden kaleme almakla topluma ulaştırmaktır. Mecburi göçkün statüsünden kurtulmanın heyecanını

yaşayan bu insanların sevinçli anlarını hayali de olsa göz önüne getirerek canlandırmaktır. Bu amaçla da çocukluk ve ergenlik çağları Karabağ'da geçen aydınlarla konuştuk, onların geçmişte yaşadıkları acı tatlı hatıralarını paylaştık.

Azerbaycan Cumhuriyetinde Zafer Günü Kutlanılması Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararı

20.Yüzyılın 80’li yılları sonları, 90’lı yıllarının başında Ermenistan Azerbaycan’ın tarihi topraklarına açık şekilde iddialarda bulunmuş ve ülkemize karşı askeri saldırıya başlamıştır. O dönemde Azerbaycan’da boy gösteren kargaşayı fırsat bilen Ermenistan topraklarımızın %20’ni işgal etmiş, Ermenistan’ın yaptığı etnik temizleme politikası sonucu 1 milyondan fazla Azerbaycan Türkü krndi yurt yuvasından göçkün düşmüştür.

Azerbaycan’a karşı askeri işgal sonuçlarının kaldırılması ve BM Güvenlik Konseyi 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarının gerçekleştirilmesi üzere 30 yıla yakın devam eden konuşmalar süreci Ermenistan’ın destrüktif konumu yüzünden hiçbir sonuca varılamadı.

2019 yılından başlayaraksa Ermenistan askeri-siyasal yönetiminin peş peşe yaptığı sabotajcı beyanatlar ve attığı adımlar görüşme sürecini bilinçli şekilde çıkmaza sokuverdi. Bununla Ermenistan bir daha gerçek amacının mevcut statü-kvoyu sağlama almadan ve Azerbaycan bölgelerini ilhak olduğunu sergilemiştir.

Ermenistan’ın kabul ettiği işgalci saldırı özellikli hücum ulusal güvenlik stratejisi ve askeri birlik, işgal edilmiş bölgelerde yasadışı yerleştirme politikasını genişletmesi, “yeni bölgeler uğruna yeni savaş” çağırışı, sivillerden oluşan “gönüllü birlikler” kurma kararı, 12 Temmuz 2020’de Ermenistan–Azerbaycan devlet sınırının Tovuz yönünde sabotaj yapması, aynı anda, orduların temas hattında gerginliği artırması, cephe hattına yakın bölgelerde ordularını toplaması, büyük ölçüde silah-cephane toplaması Ermenistan’ın kapsamlı saldırıya hazırlandığını gösteriyordu.

Azerbaycan defalarca beyan etmişti ki Ermenistan ordularının işgal olunmuş bölgelerde yasadışı varlığı burada barış ve güvenlik için önemli tehdittir. Bu her zaman durumun gerginleşmesine neden olabilir.

Ermenistan'ın sabotajına ve yeni askeri saldırısına karşılık olarak, Azerbaycan halkı topraklarımızın işgalden kurtarılması, Ermenistan'ın barışa zorlanması, BM Güvenlik Konseyinin malum kararlarının taleplerinin yerine getirilmesi, göçkünlerin öz topraklarına dönmesi ve adaletin yerine getirilmesi için Vatan Savaşına başladı. Bu kutsal amaç uğruna bütün Azerbaycan halkı seferber ve dayanışma içinde oldu.

44 gün süren askeri operasyon sonucu muzaffer Azerbaycan Ordusu Cebrayıl, Fuzuli, Zengilan, Gubadlı şehirlerini, Azerbaycan halkının tarihinde, medeniyetinde ve kalbinde özel yeri olan, Karabağ'ın tacı sayılan Şuşa şehrini, Zengilan ili Mincivan, Ağbend, Bartaz kasabalarını, Hocavend ili Hadrut kasabasını ve birçok köylerini, Terter ilinin Sukavuşan köyü, Hocalı ve Laçın illerinin birkaç köyü olmakla, toplam, 300'den çok yaşayış yerleşkesini, bu bağlamda Ağdere, Murovdağ ve Zengilan istikametlerinde önemli strateji yükseklikleri işgalden kurtardı.

Kahraman Azerbaycan asker ve subayları adım adım ilerleyerek, Ermenistan'ın uzun yıllar içinde kurduğu mühendis-istihkâm sistemlerini yarıp geçtiler, topraklarımız kahraman asker ve subaylarımızın, şehitlerimizin kanı ve canı pahasına kurtarıldı. Azerbaycan'ın askeri alanda kazandığı zaferler, özelle Şuşa'nın düşmen esaretinden kurtarılması savaşın kaderinde dönüm noktası oldu, Ermenistan'ın yenilgisini itiraf etmesi ve kapitülasyonu ile sonuçlandı. Ermenistan Kelbecer, Ağdam ve Laçın illerini Azerbaycan'a geri vermek zorunda kaldı.

Azerbaycan halkının azmi ve iradesi, ekonomik gücü, çağdaş ordu kuruculuğu ve halk-iktidar birliği ülkemizin zaferini temin eden önemli etkenler oldu. Atalarımızın zengin

devletçilik ve askeri tarihinden ilhamlanan Azerbaycan halkı daha bir şanlı kahramanlık salnamesi yazarak, zafer kazanan halk olduğunu bütün dünyaya kanıtladı ve düşmen üzerinde tarihi zafer kazandı.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 109. maddesinin 32. Şikkına göre, halkımızın kudretinin ve milli gururumuzun coşkusuna çevrilen, devletimizin nüfuzu ve gelecek gelişimi açısından istisna önem taşıyan eden bu eşsiz zaferin ebedileştirilmesi amacıyla karara alıyorum:

1. Her yıl 8 Kasım Azerbaycan Cumhuriyetinde Zafer Günü olarak coşkulu şekilde kutlanılsın.

2. Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu bu Kararla ilgili konuları çözsün.

İlham Aliyev
Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı
Bakü şehri, 3 Aralık 2020
//Azerbaycan. - 2020.-3 Aralık.- S.1.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Konuşmasından Alıntılar

“Azerbaycan halkının azmi ve iradesi, ekonomik gücü, çağdaş ordu kuruculuğu ve halk-iktidar birliği ülkemizin zaferini temin eden önemli etkenler oldu. Atalarımızın zengin devletçilik ve askeri tarihinden ilham alan Azerbaycan halkı daha bir şanlı kahramanlık salnamesi yazarak, kendisinin muzaffer halk olduğunu bütün dünyaya kanıtladı ve düşmen üzerinde tarihi zafer kazandı”.

İlham Aliyev
Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

“Bu toprakları düşmenden kurtaran Muzaffer Ordunun Başkomutanı olarak Azerbaycan bayrağını diktim ve bu bayrağın altında Azerbaycan halkına sevgili Laçın diyarından sesleniyorum. Bizim Zaferimiz tarihi zaferdir. Biz tarihi adaleti onardık. Biz kendi haklarımızı onardık, biz şehitlerimizin kanını aldık, biz düşmenden kisas aldık ve döndük. Şimdiyse tadilat işleri yapılıyor ve yapılacak. Ben söyledim, biz bu bölgeyi – Karabağ’ı cennete çevireceğiz. Azerbaycan’da büyük dönüş, büyük gelişim süreci başlıyor”.

İlham Aliyev
Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

“Ermenistan savaşı unutmayın, unutmayınlar ki demir yumruk yerindedir”:

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev
//Azerbaycan.-2021. - 8 Ocak.- S.1-5

“Bölgesel bütünlüğümüzü onardık, işgalcileri işgal ettikleri topraklardan kovduk, ikinci Ermeni devletinin kurulmasına fırsat vermedik, hiçbir statü söz konusu dahi olamaz. Vahit Azerbaycan devleti var. Çok milletli, gelişmiş

Azerbaycan devleti var. Bütün Azerbaycan vatandaşları, bütün halkların, dinlerin temsilcileri normal yaşıyorlar, sevgi, barış içinde yaşıyorlar. Ermeni halkı da böyle yaşayacak. Bizim Ermeni halkı ile işimiz yoktur. Ben bu 44 gün içinde çok sayıda röportajlarımda hep dedim, onlar bizim vatandaşlarımızdır ve onlar görecekler ki Azerbaycan yönetimi altında onlar iyi yaşayacaklar, onlar suç işleyen, korkak eşkiya rejiminden yakalarını kurtarmalılar”.

***Cumhurbaşkanı İlham Aliyev //Azerbaycan.-
2020.- 18 Kasım.- S.1-10.***

“Biz gücümüzü seferber ederek işte, bu tarihi günleri yaşıyoruz. Bu, gerçekten de, tarihi günlerdir. Belki de yüzyıllarca Azerbaycan tarihinde buna benzer şerefli ve gururlu günler olmadı. Biz bunu birliğimiz sayesinde kazandık, gücümüz sayesinde kazandık”.

***İlham Aliyev Yeni Tarih Yazıyor //Azerbaycan.-2020.-
31 Aralık.- S.1;4.***

“Şehitlerimizin kanı boşuna akmadı – biz tarihi adaleti onardık, kutsal Zafer kazandık. Bu Zafer halkımızın tarihine ebedi kazandı! Her birimiz bu Zaferin neyin pahasına kazanıldığını unutmamaya borçluyuz!”

“Biz Vatan Savaşı şehitlerini hiçbir zaman unutmayacağız”

***Mihriban Aliyeva
Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı yardımcısı
//Azerbaycan, 2020.-5 Aralık.-S.1.***

“Kimse bizi bundan sonra bu topraklardan kıyılatamaz”.

***Başkomutan İLHAM ALİYEV //Azerbaycan.-
2021.- 16 Şubat.- S. 1-8.***

Haribülbul Müzik Şöleni Şuşa, Azerbaycan 2021

“Arzu ediyorum ki sizinle beraber gidelim Şuşa’ya. Gideceğiz! İnanın ki gideceğiz. Şuşa Azerbaycan’ın gözüdür!

Her bir Azerbaycanlı için burası iftihar noktasıdır. Şuşa bizim medeniyetimizin, tarihimizin simgesidir Şuşa herkes için azizdir. Ama tek Şuşa değil, Laçın dağları da böylesine azizdir. Hiçbir zaman biz Laçın’sız yaşayamayız. Ağdam gibi güzel bir şehir, Fuzuli, Cebrayıl, Zengilan, Gubadlı, Kelbecer’in o pınarları, Kelbecer’in o İsti Suyu. Biz onlarsız yaşayamayız! Düşünemeyiz bile!”

Ulu Önder Haydar Aliyev

“Mutlu adamım ki baba vasiyetini yerine yetirdim, Şuşa’yı kurtardım. Bu büyük zaferdir ve şehitlerimizin, ulu önderin ruhu şaddır bugün! Gözün aydın olsun, Azerbaycan! Gözün aydın olsun, Dünya Azerbaycanlıları! Sevgili Şuşa, sen özgürsün! Sevgili Şuşa, biz döndük! Sevgili Şuşa, biz seni kalkındıracağız. Şuşa bizimdir! Karabağ bizimdir, Karabağ Azerbaycan’dır!”

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev

“Bizim yaklaşımımız uluslararası hukuka ve adalete yaslanmaktadır. Biz öz toprağımızda savaşıyoruz. Bugün Azerbaycan ordusu Azerbaycan topraklarında düşmene sarsıcı darbeler indiriyor. Bugün Azerbaycan Ordusu kendi toprağında Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü koruyor, savunuyor. Ermeni askerinin bizim toprağımızda işi ne?! Ermenistan ordusunun bizim toprağımızda işi ne?! Kimse için sır değil ki “Dağlık Karabağ Ordusu” %90 oranla Ermenistan vatandaşlarından oluşmaktadır. Ermenistan işgalci devlettir, o bu işgale son vermeli ve son verecektir. Biz hak yolundayız. Bizim işimiz hak işidir. Biz zafer kazanacağız!

Karabağ bizimdir, Karabağ Azerbaycan’dır!”

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 27 Eylülde Halka Seslenişinden.
//Azerbaycan müellimi, 2 Ekim 2020 sayı 32 (8896)

“Bugün işgalden kurtarılmış topraklarda Azerbaycan bayrağı dalgalanmaktadır”.

İlham Aliyev, Başkomutan
//Azerbaycan müellimi 23 Ekim 2020
sayı 35 (8899).

“Biz Şuşa'mızı geri aldık! Bu önemli tarihi olay dolayısıyla hepimizi kutluyorum.”

Şuşa şehrinin işgalden kurtarılması dolayısıyla Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı Mihriban Aliyeva'nın resmi “instagram” sayfasında tarihi zaferle ilgili paylaşımından

“Bu anlarda bütün halkımız akıl almaz gurur ve sevinç hisleri yaşamaktadır! Şuşa işgalden kurtarıldı! Bu nedenle bütün vatandaşlarımıza içten tebriklerimi iletiyorum! Yıllarca devam etmiş acı, hasret, feci olaylar sonrası tarihi adalet onarılıyor! Vatanımızı savunan ve ezeli Azerbaycan topraklarını işgalden kurtaran kahramanlar kuşağının bugünkü yiğitlikleri Azerbaycan tarihine sonsuza kadar girecek ve her birimizin aklında hep kalacaktır!

Azerbaycan topraklarının her bir karışının kurtarılması bizim korkmaz askerlerimizin kahramanlığı, yiğitliği ve zafer azmi sayesinde gerçekleşiyor! Vatan adına canlarından geçen şehitlerimize Allah rahmet elesin!

Sevgili kardeşler!

Biz Şuşa'mıza döndük! Bu önemli tarihi olay dolayısıyla hepimizi bir daha kutluyorum. Bizim bütün uğurlarımızın ve başarımızın, bütün zaferlerimizin garantisi olan halk – Cumhurbaşkanı birliği günbegün pekişsin!

Bugün işte birlik Azerbaycan'ın öz gücünü sergilemesine fırsat veriyor!

Ulusal dayanışma, halkın güveni, inamı ve desteği sayesinde bizim Cumhurbaşkanımız bütün zor meselelerin üstesinden başarıyla gelmesini bilir! Yüce Tanrı ordumuzu, halkımızı, Vatanımızı ve Cumhurbaşkanımızı korusun! Şuşa bizimdir!

Karabağ Azerbaycan'dır!"

Şuşa şehrinin işgalden kurtarılması nedeniyle Cumhurbaşkanının Birinci Yardımcısı Mihriban Aliyeva resmi "instagram" sayfasında tarihi zafer ile bağlı paylaşımından.

//Azerbaycan. 2020.- 11 Kasım .-s.8

"Azerbaycan halkının yiğit oğulları zafer adına, Azerbaycan'ın geleceği adına canlarından geçti. Bugün ben şehitlerimizin aileleri ile beraber üzülyorum, Vatan adına canından geçmeye hazır olan oğullar yetiştirmiş anne babalar karşısında baş eğiyorum! Şehitlerimizin kanı boşuna dökülmedi – biz tarihi adaleti onardık, kutsal zafer kazandık. Bu zafer halkımızın tarihine sonsuza kadar kazandı!

Her birimiz bu Zaferin neyin pahasına kazanıldığını unutmamaya borçluyuz! Biz Vatan Savaşı şehitlerini hiçbir zaman unutmayacağız. Onlar kalbimizde daim yaşayacak!

*Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Yardımcısı
Mihriban Aliyeva //Azerbaycan.- 2020.-5 Aralık.-
S.1.*

"Karabağ Azerbaycan'dır ve Ünlem" ifadesi artık bizim zaferimizin simgesine dönüştü. Bir yıl bundan önce ben bunu söyledim. Ben onurluyum ki benim dediğim ifade artık bir ulusa slogana çevrildi. Bugün büyük gurur duygusuyla söyleyebiliriz

ki Fuzuli bizimdir, Cebrayıl bizimdir, Zengilan bizimdir, Gubadlı bizimdir, Ağdam bizimdir, Laçın bizimdir, Kelbecer bizimdir, Şuşa bizimdir, Karabağ bizimdir, Karabağ Azərbaycan'dır! Yaşasın Azərbaycan halkı! Yaşasın Azərbaycan!

**10 Kasımda Azərbaycan Cumhuriyeti
Cumhurbaşkanı İlham Aliyev`in halka seslenişinden.
//Azərbaycan. -2020.- 11 Kasım 16 Ekim. –S.1; 5. 4**

“Zafer Sevincim”

Azimli, kudretli Azerbaycan'ının cennet köşesi olan Karabağ'ımız Muzaffer Başkomutan, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in müdrük ve ileriye gören politikası ve şanlı ordumuzun kahramanlığı sonucu, şehitlerimizin kanı, canı pahasına 30 yıl sonra özürlüğüne kovuştu.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 3.10.2019 tarihinde Rusya Federasyonu Soçi şehrinde düzenlenen “Valday” Uluslararası Tartışma Kulübü toplantısındaki konuşmasında katiyetle söylediği “Karabağ Azerbaycan'dır ve Ünlem” ifadesi bütün dünyayı silkeledi. Sayın Başkomutanın çevresinde sıkı birleşen insanlarımızın inamı, halkımızın dayanışması ve Azerbaycan ordusunun yenilmezliği sayesinde bu ünlemin hükmünü bütün dünya görmüş oldu.

Başkomutanımız demir yumruğuyla tarihi ve ilahi adaleti yerine getiren halkımızın komutanı yüzyıllara, gelecek kuşaklara örnek ve destan olacak katiyeti ve hüneriyle Azerbaycan tarihinin geçmişine ve geleceğine adını altın yıldızla yazdırdı.

Ermenistan ordusunun muzaffer Azerbaycan ordusunun karşısında aciz kalarak yenilgiye uğraması bölgenin gerçek ve has güç sahibini tespit etmiş oldu. Kudretli Azerbaycan kendi şartlarını Ermenistan'a koşulsuz şartsız kabul ettirdi. 44 gün içinde Azerbaycan Ermenistan'a gücünü gösterdi.

Zafer sevincini kazanmış devletin vatandaşları olarak biz yurtdışında yaşayan Azerbaycanlılar büyük coşku ile karşıladık. 44 günlük vatan savaşında biz yurtdışında yaşayan Azerbaycanlılar da demir yumruk çevresinde sıkı birleşerek vatandaşlık görevimizi yerine yetirmeye çalışırdık.

8 Kasımda Başkomutan İlham Aliyev'in “Şehitler Hiyabanı”nda “Şuşa Sen Özgürsün!” “Sevgili Şuşa, Biz

Döndük!” sözlerini sevinç gözyaşları ile dinliyordum. Ben duygularımı sözle ifade edemiyordum.

Karabağ benim yüreğimdedir. Ben Karabağ kökenli olduğum için (anne tarafım Şuşa, baba tarafım Ağdam) 30 yılda büyük bir Karabağ derdini içimde taşıdım. Yakınlarımların mezarlarını ziyaret edememek yanında, çocukluk çağlarımların en güzel anlarını yaşadığım Karabağ’ımın güzel köşeleri sayılan Şuşa’ya, Ağdam’a 30 yıl hasret kaldım.

Ağdam’da yapılan vahşete ailemle birlikte canlı tanık olan Karabağlı bir kadın olarak yıllarca bu anın bir gün geleceğine, Zafer sevincini yaşayacağıma inanıyordum, ümidimi asla kaybetmedim.

Böyle bir tarihi günü yaşadığım için çok mutluyum. Şükürler olsun ki en büyük arzumuz gerçek oldu. Bizim için Azerbaycan’ın her yeri Vatandır, fakat doğma yurdumuza dönmek bizim için eşsiz bir hediyedir. Bu sevinç duygularını bize yaşattığı için şanlı Azerbaycan Ordusuna ve muzaffer Başkomutanımıza teşekkür ediyoruz.

Arzu Oktay

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının Serencamı ile halklar arasında dostluğun pekiştirilmesi ve Azerbaycan diasporasına verdiği hizmetlerine göre “Terakki” madalyası almış, Avrupa Azerbaycanlıları Kongresi Baş Sekreteri, Finlandiya Azerbaycanlıları Alyansı Başkanı, Avrupa Azerbaycanlıları Kongresi Baş Sekreteri

“Biz Zafer Kazandık”

Ben Aliyev Hayal Alekber oğlu 1981 yılında Gubadlı ilinin Işıklı köyünde doğdum. Ailemiz 7 kişilikti: babaannem, babam, annem, 1 erkek ve iki kız kardeşim. Çok mutlu ve sevgi dolu bir ailede büyüdüm. Bu mutluluğun sadece 11 yaşına kadar süreceğini akıl bile edemezdim. O yıllarda Ermeni faşistleri topraklarımıza saldırdı. Kelbecer, Şuşa, Laçın uğruna çarpışmalar yapıyordu. Babam Alekber Aliyev de haksızlığa dayanamayarak savaşa katıldı. Çevresine yiğit oğulları toplayarak savaşa yollandı. Defalarca düşmene sarstırıcı darbeler indiriliyor ve düşmen taraf ağır kayıplar veriyordu. Savaşta babam birkaç defa yaralansa da, yine de savaş bölgesine dönüyordu. Laçın ilinin Suarası köyünde ağır ölüm kalım çarpışmaları yapıyordu. Babam 7 Ağustos 1992 tarihinde kendi askeri birliğiyle o köye yardıma gitti. Orada pusuya düşürüldüler. Babam askerlerini kurtarmak için çarpışmaya başlamış. Birçok Ermeni eşkıyasını mahvetmiş. Babam 9 kurşun yarası alıyor. Düşmen tarafına esir düşmemek için sonuncu kurşunu kendi şakağına sıkarak şehitlik zirvesine yücelir. Ölümünden sonra Azerbaycan'ın Milli Kahramanı ilan ediliyor.

Babamın ölümü ve topraklarımızın düşmen eline geçmesi yüzünden biz 1993 yılında Bakü şehrine geldik. Zor da olsa, burada hayatımızı devam ettik. 27 yıl vatan hasretiyle yaşadık. Nihayet 27 Eylül 2020'de Başkomutanımız İlham Aliyev'in emriyle 2.Karabağ Savaşı başladı. Muzaffer ordumuz 44 gün içinde bütün topraklarımızı işgalden kurtardı. Biz zafer kazandık. Bu tarihi olayı yaşadığım için sonsuz sevinç içindeyim. 44 günlük Vatan savaşında askerlerin yanında, savaş bölgelerinde olmak, onlara yardımcı olmak, moral vermek benim en şerefli borcum idi. Çünkü çocukluğumun en acı hatırasını unutamıyordum. Ben hem babamı hem de topraklarımızı kaybetmiştim. 27 yıldır ki kısas hissi beni sarmıştı. Çok şükür olsun ki biz zafer kazandık. 19 Şubat 2021

yılında Cumhurbaşkanımızın emriyle ben ve kardeşim Ruhin öz vatanım Gubadlı'ya gittik. Bu duyguyu sözle anlatmak zor olsa da o an bir anlık her şeyi unuttuğumu belirtmek isterim. Kahroldum, gözyaşlarıma söz geçiremedim. Köyümüze, evimize gidince her adımım bana çocukluğumu, babamla olan güzel hatıraları hatırlattı. En çok da sevinmem babam ve bütün şehitlerimizin ruhunun şad olmasıdır. Kısasları alındı. Dökülen kanları yerde kalmadı. Evimizi ziyaret edince Allah'ıma bu sevinci bana yaşattığı için şükürler ettim. Doğup büyüdüğü ve uğruna şehit düştüğü o topraktan bir avuç alıp babamın mezarına getirdik. "Ruhun şad olsun, baba!"- diyerek mezarına döktük.

Bu şanlı zafer için bütün şehitlerimizin karşısında baş eğiyorum. Gazilerimize Allah'tan acil şifa diliyorum. Sayın Cumhurbaşkanımız Başkomutan İlham Aliyev'e çok çok teşekkür ediyorum. Bizi muzaffer halk olarak gururlandırdı. Dış politika ve mantıklı kararlarıyla bize bu zafer günlerini yaşattı.

Hayal Aliyev

Azərbaycan Cumhuriyeti

FHN TTND

S.E. Dadaşov adına

ETLKİM Enstitüsü araştırma görevlisi

“Her Gün Şuşa’mı Düşünüyordum”

Şuşa. Vatanımız. Güzellikler, mucizeler diyarı. Cennetmekân olan Şuşa, doğasının esrarengizliğiyle ruhumuz, manevi ocağımız. Ben on yaşıma kadar bu masallar diyarında yaşadım. Çok güzel, mutlu çocukluğum oldu. Hayatımızda güzel bir uyum vardı. Ama oysa kaderimizde neler varmış, neler... Ne kadar acı, hüznü, feci günler bizi bekliyormuş. Oysa bu güzellikler içinde, koynumuzda Ermeni adlı yılan beslemiştir. Bu zehirli yılan Karabağ’ımıza, Şuşa’mıza göz dikmiş, zehrini akıtmaya bir fırsat kolluyormuş. O günden sonra benim çocukluğum yarım kaldı ve masal bitti... Yaşamak uğruna mücadele başladı. Atışmalar, top-tüfek sesleri uykumuzu böldü. Her atışma zamanı bodruma kaçardık, artık alışmıştık. Soğuktan titreye titreye anneme sığınırdım, küçük ellerimi açıp, Allah’a dua ederdim: “Allah’ım, top buraya isabet etmesin, babama bir şey olmasın”. Dua ede ede uykuya dalardım... Her sabahımız birilerinin şehit haberiyle açılıveriyordu, “Alazan” türden füzenin birisinin evine düşmesi haberiyle açardık. 26 Şubat 1992’de Ermeniler Hocalı’da halka divan tuttu. Bütün Şuşa ağlıyordu. Bu olay sonrası Şuşa’da atışma daha da sıkılaştı ve yaşamak çok tehlikeli olduğu için babam bizi Fuzuli’ye gönderdi. Ben Vatanımdan, Şuşa’mdan, çocukluğumdan, okulumdan, dostlarımdan ayrı düştüm. Hayatımız parçalandı... Şuşa işgal olundu ve biz Şuşalılar manen mahvolduk. 28 yılda sadece cismimiz yaşadı. Mecburi göçkün gibi ağır damgayı alnımızda taşıdık. Büyüdüm. Her gün Şuşa’mı düşünürdüm. Ermenilerin sosyal medyada paylaştıkları Şuşa’yı görünce kalbim paramparça oluyordu. Onlar bizim toprağımızda eğlenirken, biz burada Şuşa hasretli yakınlarımızı kaybediyorduk... Gözümüz yolda kulağımız seste idi. Günler geçiyor, hayatsa devam ediyordu.

Nihayet... Nihayet ki o gün - Başkomutanın halka seslenişi. Uykusuz geceler, heyecan dolu günler, halkın,

devletin, elin, milletin birlik destanı. Ve Şuşa!!! ”Şuşa Özgürdür” kelimesi. Umut yerimiz, gururumuz, Vatanımızın büyük oğlu İlham Aliyev’in bu sözleri bir tek bize değil, bütün Azerbaycan’a, dünyaya ses saldı. Zafer! Zafer! Zafer! Bu hissi her birimiz ruhu, canı, nefesi ile duydu. Kaybettiklerimiz, yaşadıklarımız bizi bir daha titretti. Yanımızda görmediğimiz yakınlarımız! İnsanlar sokak ve meydanlara çıktı. Çoğumuzsa garip yatan yakınlarımızı ziyaretine acele ettik. Paylaşmak, ulaştırmak için...

Şimdiyse daha güzel duygularla yaşıyoruz. Bizzat ben sanki yeniden doğmuşum. Bugüne şükürler olsun! Allah ŞEHİDLERİMİZE rahmet elesin. Gazilerimize şifa versin. Şuşa bizi bekliyor!!!

Nermin Kasımova
Şuşa Humanitar Koleji öğretmeni

“O Günleri Hatırlamak Çok Zor.”

Karabağ, işgal olunmuş diğerk topraklarımız bize, biz topraklarımıza kavuşuyoruz. Askerine, ordusuna güvenen halkımız sınırlarını onarılmasına doğru kutsal ve şerefli yol gidiyor. Azerbaycan ve Azerbaycanlılar kendi tarihlerinin gurur dolu anlarını yaşıyorlar. Bu yaşantıdan nasibini alanlardan biri de odur – gazeteci meslektaşımız Seymur Verdizade. 19 Ekim 2020. Bugün onun günüdür. Azerbaycan Cumhurbaşkanının Cebraııl ilinin işgalden kurtarıldığını açıkladığı köylerinin sırasında onun da doğup büyüdüğü Soltanlı'nın da adı var. Azerbaycan'a profesörler vermiş aydınlar köyüdür Soltanlı. O Soltanlı ki onun ve toplam Cebraııl'ın Ermenistan tarafından işgal olunduğı haberini Seymur Türkiye'de, eğitim aldığı Ankara'da duymuş.

"Kardeş Türkiye'nin saygın Gazi Üniversitesi Tarih Fakültesinde eğitim alıyordum. Bu ağır haber neni çok sarstı, hayattan kstm. Hatırlıyorum, ğrenci arkadaşlarım beni avutmaya çalışıyorlardı. O zaman Yakın Doğı lkelerinden Türkiye'ye çok sayıda mülteci sığınmıştı. Bana da aynı gözle bakıyorlardı. Öğrenci arkadaşlarımın bana acıdığını anlıyordum" - söyleyen musahibimiz o dönemi hatırlıyor.

S.Verdizade ğrenci arkadaşlarının bu acır bakışlarına tam 5 yıl dayanmalı olduğunu, bu duygunun ağırlığıyla yaşamak, eğitim almak zorunda kaldığını belirtiyor. "zerinden yıllar geçse bile o günlere dönmek canımı çok sıkıyor. Genç yaşımda sırtım düştü. Her gün düşünüyordum. Yani ben bir daha Soltanlı pınarından su içebilecek miyim? O toprağın havasını içime çekemeyecek miyim? Nasıl olabilir ki evimize gidemeyeyim? Kendime soracak bir sürü sorum vardı. Yakınlarım, ailem, dostlarım ne yapıyorlar, nerede yaşıyorlar? Onlar ne yerler, ne içerler? Cevapsız sorularım o kadar çoktu ki. Eğitimimi yarım

bırakıp Vatana dönmek istedim. Ailem kesinlikle buna karşı çıktı. Eğitimimi bitirip döndüm.

Hayatın ağırlığını kendim de yaşadım. Ne diyeyim, ne söyleyeyim, çok zordur o günleri hatırlamak..."- diyen meslektaşımız ansızın konuşmasına ara veriyor...

S.Verdzade 19 Ekim 2020 tarihinin aklımda sonsuza kadar kazındığını eminlikle söylüyor ve sözüne tam farklı havada devam ediyor: "Azerbaycan'da zafer coşkusu yaşanıyor. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev düşmen çiğneğinden kurtarılmış yurt-yuvalarımızın adlarını açıklıyor. Devlet Başkanımız bunu genelde öğlen ve akşam saatlerinde yapıyor. Fakat müjdeleri günün istenilin saatlerinde bekliyoruz. Soltanlı'msa, süslü dille dersem, sabah geldi. Güneş gibi doğdu. Sanki sırtım düzeldi. Ben artık göçkün değilim. Benim de doğduğum köy var. Şimdi bizim de dağımız, bahçemiz, yaylamız var. 19 Ekim tarihi Soltanlılıların ömrüne altın yaldızla yazıldı. Daha yazları 3-5 gün dinlenmek için ucuz ev aramayacağız. Çünkü kendi evimiz olacak. Biz bir tek toprağımıza değil, hem de evimize kavuşmuşuz. Yanıp kül olsa bile, biz o evleri yeniden yapacağız. Alnımızın teri, gözümüzün nuruyla kupkuru çöllere yeniden hayat vereceğiz. Alnımızdan süzülen her damla ter bir fidana kol-kanat verecek. Yalnız Soltanlı ve Cebrayıl değil, tüm Karabağ cennete çevrilecek. Ve biz bu dünyadaki cennette yaşayacağız".

*Seymur Verdizade,
gazeteci*

“Bütün Yaralar İyileşecek... Biz Kendimize Dönüyoruz”.

Daha onu Hiroşima’ya benzetmeyecekler. Daha o ruhlar şehri de değil... 2008 yılında *Lonely Planet* dergisi, İskoçya’nın saygın *The Press and Journal* yayımı Ağdam’ı işte o Hiroşima’ya benzetmişti. 2010 yılında El-Cezire’nin internet yayımı Ağdam’ı *Ruhlar Şehri* adlandırmıştı. Ağdam bize döndü... Bu Dönüşün yolları pürüzsüz olsun diye, binlerce can kurban oldu... Tam 27 yıl her yıl şehitler verdik... Mücadele verdik, sinirimizi içimize boğduk... Bu her zaman işe yaramadı... Ramiz Seferov bayrağımıza yan bakan Markaryanları cehenneme gönderdi... Mübariz İbrahimov sabırsızlandı, siperi aşp tek başına düşmene kan yutturdu, erkekliğin nasıl olduğunu kanıtladı... 2016 yılının nisan çarpışmalarında erenlerimiz düşmene Azerbaycan’ın gücünü gösterdi... Ağdam bize döndü... O Dönüşü yaşamak için Fuzuli kaç askere meydan oldu, Cebrayıl’da hukukundan geçen asker, here bir kahraman oldu, namusunu korumak için Zengilan’ı bağrımıza bastık, BAYRAĞINI yükseltmek için Gubadlı’dan geçtik... ŞUŞA’da yücelttik bayrağımızı! Ağdam bize döndü... Güzel şehrim, sen dönene kadar, senin yokluğunda bir tek seni değil, üç yakınımı da kaybettim... Babamı, annemi, kardeşimi... Biliyorum ki şimdi onların ruhları şaddır! Kâbusa artık son verildi! Değişti her şey! *Kâbuslar Şehri* Başkomutanın diploması cephesinde ve savaş meydanındaki hüneriyle, kahraman ordumuzun kudretiyle düşmen çiğneğinden kurtarıldı. Ağdam bize döndü... Bütün yaralar sağılacak... Her şey kendine dönüyor, dönüyor her şey... Ağdam da yüzü dönüklerden değil, hiç kim bilmese de o biliyordu onun yollarının kansız-kurbansız yapmak için ne kadar kan döküldü... Ne kadar insan kanını kaşığa koyup dünyanın her yerinde sokaklara, meydanlara çıkıp “AZERBAYCAN, KARABAĞ, AĞDAM” dedi... Her şey onarılacak, her şey: çok değerli tarihi-etnografik abide olan İmaret, Muğam – Şiir

Tiyatrosu, Karabağ'da tek açık ibadetgâh olan Ağdam Cami, dünyada ikinci olan Ağdam Ekmek Müzesi, ünlü Muğam Merkezi, ünlü Kehrizlerimiz, ünlü Ağdam pazarı, ünlü Çay Evi, alabalık tesisleri... “Karabağ Bülbülleri”nin sesi yine göklere yücecek! *Natevan Kızlar Bayramı* yine dünyaya ses salacak!

Daha Ağdam'a *çıkma*, *sokağı olmayan şehir* denmeyecek. Daha *Ruhlar Şehri* olmayacak! Hiroşima ile de kıyaslanmayacak! Ağdam yine de sevimli, sıcak, misafirli, gururlu, zengin, güven yerimiz AĞDAM olacak. Hem ağırbaşlı hem cömert hem misafirperver hem de mert Ağdam... Ağdam bize döndü ve... Sen olasın gülistan, sene her an can kurban, AZERBAIJAN!

*Metanet Ağamirli,
Emektar gazeteci*

“44 Gün... Ömrümüze Yazılan 1056 Saat...”

44 gün... Ömrümüze yazılan 1056 saat... O duyguları sözle ifade etmeye zorlamıyorum. Günleri değil, dakikaları, anları bekliyorduk. “Başkomutan bugün hangi şehrin, köyün işgalden kurtarılma haberini verecek?” - diye gözümüz Sayın Cumhurbaşkanının sayfasında kalıyordu. Ne mutlu bana ki o zaman Lider televizyon kanalında *Çıkış Yolu* programının canlı yayımları devam ediyordu ve her zafer müjdesini seyircilere haber verme gibi bir şansım vardı. Program sırasında ağlamayı hiç sevmem, ama her defa bu müjdeyi verince gözümde sevinç yaşı aktı, ellerimin titreyişi, sesimin hıçkırığı, yüreğimin çırpıntısı... Tekrarsız, hiçbir zaman yaşamadığım ve bundan sonra da hiçbir zaman yaşamayacağım duygulardı. Bana öyle geliyordu ki o anda 30 yılın hasretine dayanamayıp dünyadan göç eden Karabağlıların ve 1.Karabağ Savaşı şehitlerinin ruhu stüdyoda dolaşüyor. Nihayet ki içtenlikle onlara: *Ruhunuz şad oldu!* – diyebildim. Bu eşsiz anları bize yaşatan, canı pahasına Ana Vatanı düşmen pençesinden kurtaran, boynu bükük harıbülbülü esirlikten kurtaran, toprağı da, milleti de, devleti de yılların hasretinden kurtaran şehitlerimiz oldu. Zafer haberleri geldikçe, cephede savaş büyüdükçe şehitlerin de sayısı artıyordu. Bir gözümüz sevinip, bir gözümüz ağladı. O anda söz verdim! Adı ile tarih yazan, Karabağ’ı bize geri veren şehitlerin kutsal hatırasını yaşatmak için bundan sonraki gazetecilik hayatımda elimden geleni esirgemeyeceğim. Ve tarihi Şuşa zaferimizden sonra çekim ekibimizle beraber yola çıktık; şehitlerin mezarını ve ailelerini ziyaret etmeye, onların kahramanlığını tanıtmaya. Artık kaç aydır bu göreve devam etmekteyim. Şehit babasıyla konuşmak, şehit annesinin gözünün içine bakmak, oğlunu anlatıp yarasını delmek yürek ister. Ben her şehit ocağında yüreğimin bir parçasını bırakıyorum. Onu da belirtiyim ki şehit annelerinin gözüne bakamıyorum... Ben anlıyorum, onlar kahramanlar dünyaya getirmiş kadınlardır, onların adı ile millet,

devlet onurlanıyor, ama bütün bunların yanında, onlar evlat kaybetmiş anne babalardır... İki oğlunu şehit veren Ziba ananın gözüne nasıl bakayım ben şimdi? 27 Eylülde, Vatan Savaşı başlayan gün ben çekim ekibiyle Masallı'da, Nisan Şehidi ÖGK askeri Nurlan Askerli'nin evinde, Ziba anaya misafirdim ve o kapıya ulaşır ulaşmaz Vatan Savaşı başlanması haberini aldık. Ziba ana seviniyordu, ikinci oğlu, ÖGK askeri İntikam kardeşinin kisasını alacaktı! Hemen gün Ziba ana şehit oğlu Nurlan'ın bir dest askeri giysini bana verip dedi ki: "Al, bu üniformayı giyip programa çıkarsın, Nurlan'ımı anlatırsın, yavrumun ruhu şad olsun, biliyorum, bu savaşta zafer bizimdir, bu üniformayı giyip Şuşa'ya gidersin!"

Ben Ziba ananın arzusunu yerine yetirdim, şehit Nurlan'ın askeri üniformasını giyip programa çıktım, ama ne bilelim ki zaferi bekleyen Ziba ananın ikinci oğlu İntikam da şehadete yükselecek...

Ben Ziba anaya verdiğim sözü henüz tutmadım, şehit Nurlan'ın askeri üniformasını giyip Şuşa'ya gitmek, şehitlere sarılan bayrağı öpmek, kahramanların uyuduğu toprağa diz çökmek var hele karşıda...

*Nurane Güler, gazeteci,
"Çıkış Yolu" Sosyal
Televizyon Proje Bakanı*

“Gönül Vatan Sesler...”

Dolambaç yollar, sarp kayalar, muazzam dağlar, yemyeşil ormanlar, Terter Çayı, billur gibi bumbuz bulaklar ve çocukluğum... Ben Kelbecer’i işte böyle hatırlıyorum. Sonuncu defa 15 yaşında gördüğüm Kelbecer benim her yıl yaz tatillerimin geçtiği yerd. Babam Kelbecer kökenliydi. 16 yaşında – liseyi bitirdikten sonra Kelbecer’den çıksa da, memleketine çok bağlı birisiydi. Bizi Kelbecer’e götürmediği tek yıl bile olmazdı. Sonuncu defa Kelbecer’e 1991 yılında gittim. Ne yazık ki 1993 yılında Kelbecer düşmen eline geçti. Ama bu yılar içinde biz Kelbecer’i hiçbir zaman unutmadık. Babamın orasını hatırlamadığı tek gün yoktu. Konuştukça duygulanır, gözleri dolardı. “Acaba, ne zamansa Kelbecer’i bir de görebilecek miyim?”- derdi.

Çok inanıyordum ki bir gün mutlaka Kelbecer geri alınacak. Kelbecer alındı fakat babam artık yoktu... 27 Eylül 2020’de Vatan Savaşı başladığında herkes gibi ben de çok heyecanlandım. Gerçekten mi Karabağ’ımız bize geri dönüyordu? O günler bunun bıraktığı etkiyi sözle ifade etmek imkânsızdı. Her gün köylerimiz, şehirlerimiz geri alındıkça yaşadığım sevinci anlatmak çok zordur. Cumhurbaşkanı Başkomutan İlham Aliyev’in halka her seslenişini sabırsızlanarak bekliyor, onun konuşmasını dikkatle dinliyordum ve devlet başkanının söyledikleri herkes gibi beni de zaferin çok yakın olduğuna emin ediyordu. O günlerde İctimai Kanalda sunucusu olduğum *Dikkat Merkezi* ve *Dikkat Merkezi Yekûn* programları her gün yayınlanıyordu. Ve ben her defasında yayına girince: “Acaba bugün Kelbecer’in işgalden kurtulması haberi gelecek mi?”- diye düşünüyordum. Çünkü o haberin gururunu yayında yaşamak istiyordum. Allaha şükürler olsun ki bu sevinci bana yaşattı. Zaten, ne mutlu bana ki Karabağ’ın kurtarıldığı günlerinde şerefli görevi yerine getirdim, o haberlerin sevincini, duyguları programıma misafir

olanlarla birlikte seyircilere aktardım. Özellikle 8 Kasımda, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev halka seslenerek Şuşa'nın işgalden kurtarılmasını duyurduktan hemen sonra yayına çıkarak bu haberi askeri uzman Üzeyir Ceferov ve Anar Şuşalı'yla yorumlamamızı, o muhteşem duyguları yaşadığım günü hiçbir zaman unutmayacağım. Bir de, tabii ki 25 Kasım – Kelbecer'in geri alındığı günü. Gerçi Kelbecer'in geri alınması sevincini 10 Kasımda imzalanan üçtarafli beyanattan sonra yaşamaya başladım. Daha savaşın bitmediği günlerde düşünmüştüm ve bunu yayında da seslendirmiştim ki Kelbecer kurtarıldığı gün babamın mezarına giderek ona bu haberi vereceğim ve bir gün mutlaka Kelbecer'den onun mezarı için bir avuç toprak getireceğim. 10 Kasımdaysa bu arzum artık gerçek oluyordu. Ve nihayet, 25 Kasımda sevgili Kelbecer düşmenden kurtarıldı. Her kes yazıyor, arıyor, kutluyordu. Medya kurumları da düşüncelerimi alıyordu. Fakat ben kendimden bile daha çok bugünü göremeyen, ama artık ruhunun huzur bulduğuna inandığım babam adına sevinirdim. Babamın mezarına gittim, ona bu haberi ulaştırdım. Biliyorum ki onun gibi yıllarca toprak hasretiyle yaşayan, ama yurtlarının kurtarılmasını göremeyen çok insan var. Bu zafer onların da zaferidir. Vatanını canından çok seven, dünyanın en güzel yerini bele, kendi memleketine değişmeyen, kendi öz toprağının kokusuyla yaşayan insanların.

Ben Kelbecer'e gideceğim. Mutlaka gideceğim. Çocukluğumu hatırlamak, o mutlu yıllara bir anlık bile olsa geri dönmek, babamın ruhunun dolaştığı o yerleri bir de görmek, oranın havasını yudumlamak, suyunu içmek, Zaferin gururunu yaşamak, babamın mezarına bir avuç toprak getirmek ve “Selam, Kelbecer, ben yine geldim”- demek için...

*Nigar Sabirkızı,
televizyon sunucusu*

“İnsan Nerede Yaşarsa Yaşasın, Cennet Onun Vatanıdır!”

Biz cennetimizden 30 yıl civarında uzak düştük. İnsanları yuvasından uzak düşürmek en büyük günah. Çocukluğumda iyi hatırlıyorum, kuş yuvasına yaklaşmayı bile bize yasakladılar. Ninelerimiz, dedelerimiz hep derlerdi ki yuvaya el uzatmak ve onu uçurtmak en büyük günah. Bu günahı yapan, bu adaletsiz toprak iddiasını, savaşı, katliamı yapan, evlerimizi darmadağın edip, yeryüzünden silen, dünyada eşi bulunmayan, aramızda yaşayıp, suyumuzu-ekmeğimizi yiyip hainleşmiş sinsi düşmenimiz Ermenilerdir.

23 Ağustos 1993 tarihinde Fuzuli ili Ermenistan Silahlı Kuvveleri tarafından işgal edildi. O yılları çok iyi hatırlıyorum... Üniversiteden mezun olup memleketime döndüm, evlendim, ev kurdum, evlat sahibi oldum. Çok mutluydum. Mutluluğa ilk adımlarını atmaya başlamıştık ki dünyamız başımıza yıkıldı. Savaş başladı. Yuvalarımız dağıldı, ocaklarımız söndü, evlerimiz harabeye döndü ve biz göçkün düştük, göçkün hayatına başladık. Biz ve bütün akrabalar önce ilin bizde olan köylerine geldik. Sandık ki birkaç güne evimize, ocağımıza döneceğiz. İşte bu yüzden de de yalnız üstümüzdekilerle evden çıktık. Nereden bilelim ki biz uzun yıllar o yuvamıza dönmeyeceğiz. Ben ailemle birlikte çeşitli adreslerde kiralarda, öğrenci yurtlarında bakımsız yerlerde yaşamağa başladık. Elbette, iş bulana kadar çok zor günlerimiz oldu. 1998 yılından sivil toplum kurumlarında çalışmağa başladım. Çalıştık, çabaladık ve zor günleri geride bırakmak, evlatlara eğitim vermek ve onların sağlıklı yaşamları için daha büyük projelerde çalışmalarımıza devam ettirdik. Şükürler olsun, evlatları okuttuk. Şimdi birer meslek sahibiler. 28 yıl bir insan ömrüdür. Bizim evlatlarımız o topraklarda doğdular, fakat başka yerlerde büyüdüler. Anne babalarımız her gün duyduğumuz vatan hasreti, ata topraklar hakkında, o toprakların iklimi, doğası,

havası, suyu, buz gibi pınarları, dağları-dereleri, çayları-gölleri ve özelle de, cana yakın, içten, misafirperver halkını anlatıp, o günleri sık sık hatırladıkça, evlatlarımız da bu yangıyı, bu duyguları, bu hasretin ne demek olduğunu bizlere duyurmadan içlerinde bir köşede saklamışlar. Bazen bize duyarsız gibi görünen bu gençlerimiz içlerinde sakladıkları büyüklerin vasiyetlerini, biz ebeveynlerinin duygularını anlayıp savaşa gittiler ve 44 günlük savaşta kanları-canları pahasına hasrete son verdiler.

1988 yılından başlayan Ermenistan işgaline karşı mücadelede binlerce Fuzulili savaşmış, yüzlerce Fuzulili şehit düşmüş, yaralanmış, kayıp düşmüştür. Fuzuli'nin 1.100'den çok şehit ve kaybı, 113 rehini, 1450 kişiden fazla değişik dereceli sakat insanı var. Fuzuli'ye Ermeni işgali sonucu 36.361 çocuk mağdur olmuş, onlardan 155'i öksüz kaldı. Fuzuli'de bütün aileler mağdur oldu. Bizim ailemizde de şehitlerimiz, büyük kayıplarımız oldu: Sayın Cumhurbaşkanı tarafından Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Kahramanı adını alan Elhan Zülfükarov (amcaoğlum), Azerbaycan Cumhuriyeti *Vatan Uğruna* madalyası alan Elman Guliyev (teyzemin oğlu), şehit Süleyman Seferov (teyzemin torunu), Gazi - Sayın Cumhurbaşkanının serencamı ile 2. Karabağ Savaşında *Cesur Savaşçı*, Fuzuli, *Hocavent'in Kurtarılması Uğruna* madalyası alan Govşad bölüğü komutanı Adil Guliyev (amcaoğlum), onu belirtelim ki o hem de 1.Karabağ Savaşında savaştı. Ve diğer yakın akrabalar. Tabii ki bütün şehitler bizim evlatlarımız, kardeşlerimizdir. Allah tüm şehitlerimize rahmet eylesin, gazilerimize esenlikler dileriz. Bütün şehit aileleri karşısında baş eğiyor, onlara sabır diliyor ve her birinin Karabağ'da birer evi olduğunu belirtiyorum. Bu yıllar içinde ne yazık ki anne ve babamı da kaybettim ve onlara öz ocaklarını görmek kısmet olmadı. Biz ata topraklarımızın işgalden kurtarılmasını sabırsızlanarak bekliyorduk. İstiyorduk ki o topraklara dönüp orasının havasını solunalım, berrak pınarlarından su içelim, o toprakta ekin-biçin

yapalım. Evet, zaman yetişti, bugün biz kendi memleketimize dönmeye hazırlanıyoruz. Başkomutanımız Sayın İlham Aliyev ve Şanlı Ordumuz bizim hasretimize son verdi, yurdumuzu düşmen pençesinden kurtardı. Biz göçkünler bugün o mutlu anları yaşıyoruz. Hiçbir zorluk bizi korkutamaz. Biliyoruz ki şehir ve köylerimizin kısa bir zaman içinde tadilatı yapılacak, her şey öncekinden de iyi olacak.

Ben Sayın Cumhurbaşkanının bir konuşmasını hiç unutmam. O dedi ki: “Bugün bizim televizyon kanallarımız, internet sitelerimiz uzun yıllar göçkün hayatı yaşamış insanları, onların duygularını, onların sözlerini kamuya iletirken onların en çok sevdiği ve söylediği ifadeyi bildirmek istiyorum. Diyor ki:” Artık ben göçkün değilim.” Biliyor musunuz, bu ne demektir? Bu, belki de, en mutlu anlardan biridir, hem bu insanların hayatında, hem bizim hepimizin hayatında ve benim hayatımda. Diyor ki: “Ben daha göçkün değilim.” Onlar menfur düşmen işgali sonrası bizim yaptığımız addan kurtulmak istiyorlardı ve işte geldi.”

Evet, o gün geldi ve biz artık göçkün değiliz, kendi yurdumuzun halkıyız. Bu büyük zaferi bizlere yaşatan Başkomutanımıza, Muzaffer ordumuza teşekkür ediyor, şehitlerimize Allahtan rahmet diliyorum.

*Zemine Seferova sosyolog,
BMT Mülteci, Göçkün Kadın ve Gençler
Merkezi eski başkanı,
Uluslararası Avrasya Basın Fonunda
Program Departmanı sosyoloğu,
“İnkışaf ve Refah Adına” İctimai Birliğı Başkanı*

“Ruhların Sevindiği Gün...”

Bu yazımı Vatan, toprak hasretiyle dünyadan göç eden babam Yusif doktora - Ağayev Yusif Karaş oğluna ithaf ediyorum.

27 yıl... 1993 yılının temmuz ayı idi. Durum ger gün daha kötüleşiyordu. Yakın geçmişimizde yapılan Hocalı Trajedisi, alınmaz kale Şuşa'nın, Laçın'ın, Kelbecer'in işgali, ön cepheden gündelik aldığımız haberler herkesi heyecan, endişe içinde bırakıyordu. Atılan topların, füzelerin, mermilerin sesi, başımızın üstünden geçen savaş uçaklarının korkunç uğultusu savaşın bütün dehşetlerini çocuk aklıma sonsuza kadar kazıdı. Okula giderken arabayı durdurup camdan: “Bir Hocalı trajedisini de siz mi yaşamak istiyorsunuz? Aileniz neden sizi hala burada tutuyor?”- diyen oğlanların sesini hiçbir zaman unutamam. Biz de beş kız kardeş. Herkesin eli-kolu işten-güçten soğumuştü. Herkes bir gün o güzelim toprakların da hain düşmenin eline düşeceğine inanmaya başlamıştı...

14 yaşım vardı köyümüzden çıkarken. 8. sınıfı bitirmiştüm. Köyümüzde, evimizde geçirdiğim o son geceyi hiçbir zaman unutmadım. Sanki içime doğduydu evimizden son defa çıkacağım. Bu benim o evde son gecemdi. Tilkilerin, çakkalların sesi bütün köyü bürümüştü. Nasıl da vahim sesleri vardı. Çok korkuyordum. Uyumaya da korkuyordum, yatmamağa da. Gözüm kapıda kalmıştı ki şimdi Ermeniler evimize girecek...

Doğduğum Cebrayıl ilinin Büyük Mercanlı köyü Arazboyu köylerinden biridir. Yaşadığımız evi Araz Nehrinden ayıran Maralyan köyünün üzüm sahalarıydı. O zaman ön cephede bir olay oldu. Aynı gün köyümüzde birçok eve şehit cenazesi getirildi. Düşmen gece yarı saldırıp, askerlerimizi uyudukları yerde küt aletlerle, işkenceyle öldürmüşlerdi. Savaşta olan komşularımızın anlattıklarına göre kurnaz düşmen geceleyn tilki-çakal gibi ulaşıp nevbette olan askerlerimizi

aldatmıştı. Araz kıyısı ormanlarda da tilki, çakal çok olurdu. Her gece ses sese verip ulaşıyorlardı. O olay sonrası ne zaman o sesi duyarsam aklıma hep tilki, çakal huylu Ermeni gelir.

Ne zaman uyuya kaldığımı hatırlamadan sese uyanıverdim: “Kalk, hazırlan, gidiyoruz!”. Bakü’de oturan teyzemin eşi anneannemi, dayımın arkadaşını ve bebeklerini, bir de biz kızları köyden götürmeye gelmişti. Annem, babam, küçük kız kardeşim kalıyordu bir tek. Okullar açılana kadar kalıp döneriz diye düşündük. Belki o zamana kadar da durum düzeler. Bir yandan da o eve, o köye bir de dönmeyeceğimizi hissediyormuş gibi her şeyi gözlerimde biriktirmeye çalışıyordum. Ve hislerimde yanılmadım... O hasret tam 27 yıl sürdü.

Biz çıkandan sonra durum daha da zorlaşmıştı. Bir hafta sonra dedem annemi ve küçük kardeşimi de alıp Bakü’ye getirdi. Artık köydeki tüm kadınlar çıkarılmıştı, cephe bölgesi dışında, akrabalarının yanında yerleşmişti. Erkeklerse sona kadar köyde kalıp, mücadele yapmak azmindelerdi. O dönemde babam Büyük Mercanlı köy hastanesinin başhekimiydi. 23 Ağustosta Cebrayıl ili de işgal olunduktan sonra merkez hastane de bizim köye taşınmıştı ve askeri hastane olarak çalışma yapmaktaydı. Bu arada Araz kıyısı köylerin işgal olmayacağı haberi bu köylerin halkına moral, inam vermişti. Araz Nehri kuzeyi güneyden ayıran sınır olduğu için İran İslam Cumhuriyeti yakın 17 km’lik bölgeyi de dokunulmaz ediyordu. Bizim köyümüz de o bölgeye girmekteydi. 2 Ekimde babam Bakü’ye gelip küçük kardeşimin 2 yaşını kutlayıp, ertesi gün annemi ve kardeşlerimi de alıp köye döndü. Hatta döndüklerinde evimizden aldığımız eşyaları da geri götürdüler ki 17 km’ye kadar sınıra Ermeniler giremezler. Bakü – Nahcivan’ı birleştiren demiryolu hattı bizim köye yakın geçiyordu. Köy halkının taşınmasına yardım amacıyla evlerin eşyalarını vagonlarla taşıyacaklardı. O kadar insanın eşyası vagonlarda kaldı. Herhalde o da bir sabotajdı.

Sonra bildik ki o vagonları öylece tıka basa dolu, hazır şekilde alıp götürmüşler...

Babamların köye dönmesi sadece 20 gün sürdü. 23 Ekimde babam işe giderken köyün girişinde amcaoğlum karşısına çıkıp: “Amca, gitme, Ermeniler köye girdiler”- deyip, yoldan çevirmiş. Babam son defa eve gidip askeri mont varmış onu (diyorlardı ki kimin evinde asker üniforması varsa Ermeniler ilk o evi dağıtıyorlarmış), ilaç kutusunu ve bir de radyosu vardı onu alıp, Araz’ın kıyısına – annemlerin yanına gelmiş.

Bu aralarda da Fuzuli, Horadiz taraftan yollar kapandığı için tek sığınacak yeri Araz Nehriydi. Soğuk ekim ayı, buz gibi soğuk Araz’ın suyu Cebrayıl, Zengilan halkının kurtarıcısı oldu. Orada yaşadıklarını – Araz’ı geçerken girdaba doğru gitmelerini, kardeşimin elinden çıkmasını, bir baba için “ ya ikimiz de akacağız, ya da çocuğu bırakmak zorundayım” korkusunu, heyecanını, annemin o geceyi nehrin kıyısında geçirmesini keşke babamın kendisi yazsaydı. O olayları hep tekrar tekrar yaşıyormuş gibi heyecanla anlatıyordu, biz de aynı heyecanla dinliyorduk.

Bizim bahçeden bakarken Güney Azerbaycan’ın yamaç köyleri, fakir kulübeleri görünüyordu. Tarımcılıkla, hayvancılıkla uğraşıyorlardı. En ilginçiyse Nevruz Bayramını çok şaşalı kutlardı. Oraya geçtikten sonra babam kardeşimle dağın başına çıkıp oradan evimize bakmıştı. Hep bin bir zahmetle, sonra da bırakıp geldiğim evime baktım, çevreme bakınca onca zorlukla, öylesine ev-barktan elimde kalan yalnız elimden tutan 2 yaşlı Aysel’in (küçük kardeşim) elini görünce kendime ne kadar ömrüm var, durumun yetecek kadar yalnız çocukların bilgi, eğitimi için çalışacağım dedim, derdi Ömrünün sonuna kadar da öyle yaptı zaten...

Sonra savaştan da beter zorlu göçkün dönemimiz başladı. 1993 yılının kasım veya aralık ayıydı. Şimdiki Şirvan (o zamanki Ali Bayramlı) şehrine yerleştik. Bütün idare, kuruluş

yöneticilerine göçkünlerle ilgili emir verilmişti. Babamın üniversiteden sınıf arkadaşı Rahip Doktor (Allah rahmet eylesin) bizi Şirvan'a çağırdı. Bütün akrabalardan uzak düşsek de, babamın önemli isteği bizim eğitim almamızla ilgili olduğu için yerleştiğimiz yer de Şirvan şehri 1 sayılı liseye yakın bulunmaktaydı. Ocak ayında, 3.dönemden dört kız kardeş okula başladık. Köyümüzde olduğumuz sırada Yusif doktorun, Nazile öğretmenin çocukları, bir okulun sevimli, hatırı sayılır öğrencileri birdenbire “göçkün çocuklar” oluvermişlerdi... O sözün yaşattığı ağır psikoloji darbeyi hiçbir sözle ifade etmek mümkün değil. Fakat yaşayan bilir. Ailelikçe çok zor günler yaşadık. Babam çalışmıyordu. Onca hastanenin başhekimi işsiz kalmıştı. Kendisi de hep mutlaka kısa sürede topraklarımız geri alınacak, yine kendi evimize döneceğiz, diye düşünüyordu. Bu yıllar içinde ailemizin tek tesellisi bizim üniversite kazanmamız oldu. Birbirimizin arkasınca beşimiz de ali mektebe kabul olduk. Kardeşlerimden ikisi tıp fakültesi bitirdi, ikimiz eğitim fakültesini kazandık, küçük kardeşim kimya teknolojisi alanında ali eğitim aldı. Anne babamızın rızasıyla evlendik. Hayat devam ediyordu. Ama nerde olursak olalım, hoş, mutlu çocukluğumuzu, güzel günlerimizi bırakıp geldiğimiz o toprağımızın canımıza sinmiş hasreti, özlemi hep bizimleydi. Her bahar babamla Araz Nehrinin kıyısında yediğimiz otların tadı, kokusu geliyordu burnumuza. Her defasında kar yağınca: “Orasının kışı da, karı da bir başkaydı”- derdik. Bir de buz sulu pınarları, temiz havası, kutsal taşı, bereketli toprağı da var tabii...

Üniversiteden mezun olduktan sonra atamayla Cebrayıl ilinin ilk Milli Kahramanlarından olan Vügar Hüseyinov adına Taşkesen köy okulunda öğretmenliğe başladım. Küçük bir Cebrayıl'dı orası benim için... “Göçkün” sözünün yüzümüze vurulmadığı bir yerd. Öğretmenlerinin %80-90'ı Cebrayıllılar olan bir okulda her gün sözümüz-konuştuğumuz o yerlerle ilgili olurdu. “Göçkün okulları kime, neye lazım?”- diyenlere, o

okulların korunması belki de devletimizin en başarılı politikalarından biriydi ve o toprakları unutturmamak adına en büyüğüdü... Defalarca Bakü şehir okullarına atanma fırsatım olsa da, her gün oraya gidip-gelmek Cebrayıl'da olmak gibiydi benim için. Biliyorduk, nankör Ermenilerin o cennet diyarımızı dağıttığını, taşı taş üstünde bırakmadığını, Ağdam'ın, Cebrayıl'ın, Fuzuli'nin yerle bir olduğunu... Bazen Ermenilerin çektiği görüntülerde Şuşa'yı, Laçın'ı, Kelbecer'i görünce gözyaşını tutmak imkânsızdı. Biz 27 yıl hatıralarda yaşattık o cennet mekânları.

2016 yılı ailemiz için çok zor bir yıl oldu. Bir gün o yerlere mutlaka döneceğimiz ümidi ile yaşayan babam vatan, toprak hasretiyle dünyadan göçtü. Babamın acısını yaşadığımız bir zamanda malum Nisan Savaşı yapıldı. Yıllar sonra 4-5 günlük bile olsa içimizde büyük bir ümit yeşerdi. Savaş çocuk aklımıza anlatılamayacak kadar büyük darbeler vurdu. Savaş çok korkunç bir şey. Ama biz bu savaşı istiyorduk. Biz kaybettiğimiz topraklarımızı, kaybettiğimiz gururumuzu, yarım kalan çocukluğumuzu, mutlu günlerimizi geri istiyorduk. Ve inanıyorduk... Hangi yolla olursa olsun bir gün o topraklara döneceğimize... Eylül ayının başlarıydı. Ailevi Göygöl'e gitmiştik. Göygöl'e çıkan yolun üstünde "Kelbecer 80 km" yazılmış bir levha vurulmuştu. Gözyaşlarıyla bakmıştım o levhaya. Ve o 80 km bana o kadar uzak görünmüştü ki...

27 Eylül sabahı haberleri izlerken yine cephe bölgesinde ateşkesin bozulması haberini okuyunca, önceki *ateşkes bozulmalarından* biri sanmıştım. Ama son zamanlar cephe bölgelerinde savaşla bağlı hazırlık çalışmaları bizi hem ümitlendiriyor, hem de korkutuyordu. Zaten o gün öğle haberlerde ordumuzun karşı saldırıya geçtiğini ve doğduğum Büyük Mercanlı köyüyle beraber birkaç köyün işgalden kurtarılması haberini duyunca yaşadığımız o duyguları sözlere sığdıramıyorum. Herkes sevincinden ağlıyordu. 27 yıl sonra o topraklara bugün gurur hissiyle kahraman, muzaffer dediğimiz

ordumuz, askerlerimiz adım attıydılar. 27 yılın hasreti, sırası gözlerimizden sel olup akıyordu. O gün kurtarılan olan bir tek topraklarımız değildi, o toprakların insanları sırtlarında yük gibi taşıdığı, yüreklerini mengene gibi sıkan, kiminin acıyormuş, kiminin dalga geçiyormuşçasına, hakaret gibi başlarına kaktığı *göçkün* sözünün esaretinden kurtarmıştı. Herkes mutluydu.

30 yıllık yolu 44 güne geçti muzaffer ordumuz. Her şey o kadar güzel kurulmuştu ki biz yalnız zafere köklenmiştik. Her gün bir ayrı sevinç, her gün bir ayrı heyecan... Başkomutanımızın zafer haberlerini, konuşmalarını, röportajlarını nasıl bir heyecanla bekliyorduk. 44 gün bize bir ömre sığacak kadar büyük heyecanlar yaşattı. Çocuktan büyüğe her kesin yüreği Vatan için atıyordu. Biz gerçek birliğin, eşitliğin, dayanışmanın gücünü gördük. Biz gerçek zaferi gördük. Güle güle ölüme meydan okuyan oğullarımızı, her iki gözünü, elini-ayağını Vatan için feda eden gazilerimizi, oğullarını, kocalarını omuzlarında cennete uğurlayan mert analarımızı, bacılarımızı, kız-gelinlerimizi gördük. Biz Azerbaycan askerini, Azerbaycan bayrağını görünce hüngür hüngür ağlayan Güneyli kardeşlerimizi gördük. Çocuktan büyüğe her kes Vatan oldu, Karabağ oldu, Karabağlı oldu! Karabağ Azerbaycan oldu! Burada bir de en büyük zafer milletin kendisine, soy-köküne dönüşü oldu. Bugün artık soy-kökü ile gurur duyan, milliyetini, dilini, dinini, bayrağını, toprağını tanıyan, seven bir genç kuşak var.

Yaşadığım bu kadar sevinçle beraber içimde bir hüzün var – keşke bugünlerin olacağına herkesten çok inanan babam da görseydi. Her zaman Orhan’a - büyük torununa: “Ben inanıyorum ki bir gün topraklarımız işgalden kurtarılacak. O günü ben görmesem bile, mezarıma gelip, “Dede, topraklarımız kurtarıldı, ruhun sevinsin” – dersin.”- söylerdi. İstedliğini yaptık.

Bugün muzaffer Başkomutan İlham Aliyev’in yönetimi ve kahraman oğullarımızın azmi, iradesi sayesinde Cebrayıl’ımız, Fuzuli’imiz, Zengilan’ımız, Gubadlı’ımız, Ağdam’ımız,

Laçın'ımız, Kelbecer'imiz, Şuşa'mız – Karabağ'ımız özgürdür!
Bugün Karabağ savaşı başladığı günden topraklarımızın
kurtarılması uğruna canını feda etmiş bütün şehitlerimizin,
Vatan hasreti, toprak özlemiyle dünyadan göç etmiş bütün anne
babalarımızın ruhu seviniyor, şaddır! 28 yıl mezarları esirlikte,
düşmen pençesinde kalan huzursuz ruhlar seviniyor bugün!

Biz ölene kadar bu güzel günü bize yaşatan herkese –
gerçek kardeşlik örneği gösteren Türkiye, Pakistan
Cumhuriyetlerine, özellikle de, bu zaferine neden olan
şehitlerimize ve gazilerimize borçluyuz!

***Günay Yusifkızı
Cebrayıl ili Büyük Mercanlı köyü
Haydar Aliyev adına lisenin
müdür yardımcısı***

“Biz Laçın’a Dönüyoruz”

Birkaç il bundan önce bir gurup gazeteciyle Çocuk Mercanlı’ya gedyorduk. Horadiz şehrini geçince beni tuhaf duygular sardı. Sanki bu yol yarıda bitmeyecek, tam Laçın’a kadar uzayacaktı. Oysa 2016 yılının Nisan Zaferinin önemi de zaten buydu. Bu, düşmene de, dünyaya da bir mesajdı ki biz geliyoruz.

Meslektaşlarım ve Allah şahididir. Dedim ki eminim, bu yol bizi Laçın’a götürecektir. Gazetecilerimizin aksakalı Cahangir Memmedli sözlerimden etkilendi, profesörün gözleri doldu. Seferden döndüğünde “Bu Yol Bizi Laçın’a Götürecek” başlıklı yazı yazacağını söyledi.

Ve budur, artık biz Laçın’a dönüyoruz! Yine karışık duygular içindeyim. Seviniyorum, duygulanıyorum, beynimde hatıralar canlanır, tasasız çocukluğuma dönüyorum. Zaferin ilk günlerinde bir az da endişeliydik. Cevapsız sorular rahatlık vermiyordu. Acaba Hacısamlı’daki baba evimiz duruyor mu? Mezarlarımızı dağıtmışlar mı? Haçınıyalı’nda Seyit Memmed Ağanın türbesi yerinde mi? Paşa Beyin dut bahçesini kesmişler mi? Bir de kendimi avutuyorum. Zaten bizim köyler savaş yapılan yerlerden epey uzaktaydı. O kadar Ermenimi var ki ta oralara kadar gitsin. Sonra yine bizim baba evimizi o zaman bizim askerlerimizin hastane gibi kullandıklarını hatırlıyorum. Demek, düşmen de oralara kadar gitmiş. Neden de gitmesin? Zaten Ermeniler hep ülkemizin en güzel, en sefalı yerlerine göz koymuş. Fakat şükür ki artık bunlar geçmişte kaldı. Şükür ki dedemin mezarı da, Seyit Memmed Ağanın türbesi de vandalların elinden kurtarabilmiş. Muzaffer askerlerimiz ziyaret yerlerimizin resimlerini çekip gönderdiler. İnşallah döndüğümüzde ilk işimiz onların ruhları karşısında baş eğmek olacak.

Doğrusu Laçın’la nasıl görüşeceğimi, ona ne söyleyeceğimi düşünemiyorum bile. Bilmiyorum, “Biz

döndük!”- diye haykıracağım, yoksa hüngürüp o taşlara, ağaçlara mı sarılacağım. Bazen sevinçten yolda kalbimin duracağını düşünüyorum. Ama gidebilirim, herhalde Laçın’dan özür dileyeceğim. 30 yıl kadar düşmen çiğneğinde bıraktığımız geldiğimiz için. Bizi affetmek, dinlemek isterse, bu yıllar içinde başımızdan geçenleri anlatacağım ona. Diyeceğim, amcalarım hasretine dayanamadı, Mehebbet Kazımov *Laçın’ım Benim, Bu Yıl Yine Gidemedim Bizim Dağlara* diye diye gitti bu dünyadan. Ama şimdi onların ruhu şat, çünkü sen yine bizimsin. Diyeceğim, köylümüz Haydar Efendinin yaramaz torunu İhtiram var idi ya, hatırlar mısın? Şimdi o, ses sanatçısıdır. Muğam sanatçısı İhtiram Hüseyinov. Avazı saracak “Üst Tahta”nyı, “Zeynel’in Şamı”nyı, Muncuklu Köprüsüne kadar ulaşacak sesi. Yine vatanımızda düğün dernek kurulacak, ateşler yakılacak. Zafer ateşleri, bayram ateşleri. Dumanı düşmenin gözünü kör edecek.

Yani yüreğim doludur. Kutsal yuvalarımızı görmek için sabırsızlanıyorum, gün sayıyorum. Sanki bu 28 yılı kalbimize taş basıp dayanan biz değildik. Fakat biz unutmadık, unutturmadık. Laçın bizim hatıralarımızda, şiirlerimizde, şarkılarımızda yaşadı. Biz bütün Karabağ’ı emellerimizde yaşattık, ona doğru ilerledik. Çok şükür ki biz düşmeni Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in söylediği gibi, *iti kovan gibi* kovduk. Bu yolda canlarını feda etmiş şehitlerimizin ruhu karşısında baş eğiyorum, sağlığından geçmiş gazilerimize sonsuz teşekkür ediyorum. Biz onlara ve bütün askerlerimize ömrümüzün sonuna kadar borçluyuz.

Namik Maylov
“Bölge Plus”
Analitik dergi editörü

Yemin Ettim ki Toprađını Öpeceđim”

Ben, Veliyev Vüsal Eħram ođlu 1986 yılında Cebrayıl ili Balyand köyünde doğrum, çocukluđum orada geçti ve hoş hatıralarım kaldı. Ermeni işgalcilerinin diđer bölgelerimiz yanında Cebrayıl ilini da işgal ettikten sonra biz Bakü şehrine göç ettik. Bizim ilde halk genel olarak üzümçülük, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşırdı. Güzel yerlerdi. Oradan çıkarken benim 6 yaşıım vardı. Bir sabah kahvaltıya uyandıđımızda insanların endişe içinde bađrışarak kaçtıđını gördük. Ermenilerin artık köyün birkaç kilometresinde olduđu anlaşıldı. Akabinde köye yüksekliklerden ateş ediliyordu. İşte o kargaşada kendimizi (çocuklu büyüklü 11 kiři) amcamın arabasının içinde bulduk ve çok zorluklarla oradan uzaklaştık. Birkaç köyde akraba evlerinde gecelemele Bakü’ye vardık. İnsan birkaç gün misafir kalınca kendi evini özlüyor, bir de 10 dakika içinde yıllarca yaşıadıđın yeri bırakıp gidiyorsun ve yanında bir tek hatıraları getirirsin. Doğal olarak yaşılı insanlar için göçkün dönemi daha da zor geçiyordu. O zamanlar biz çocuktuk, çok şeyi anlamıyorduk, fakat durum gerçekten de içler acısıydı. Zamanla hayat kendi yoluyla devam ediyor, normalleşıyordu, ama Ana Vatan hasreti bitmiyordu. Ve ne iyi ki artık bunlar geride kaldı.

Bildiđimiz gibi, barış görüşmelerinin bize hiçbir faydası dokunmuyordu. Yıllar geçtikçe daha iyi anlıyorduk ki topraklarımızın geri alınması yalnız savaşarak olabilir. Ve o gün geldi. Kahraman ordumuz topraklarımızı düşmen işgalinden kurtardı. Gözüm her gün haberlerde, kulađım sesteydi ki kurtarılmış köyler sırasında bizim köyümüzün de adı geçecek. Ve yemin etmiştım ki köye ayak basınca toprađından öpeceđim. İnşallah mayınlardan temizlensin ve devletimiz izin versin, o topraklara dönelim, yeminim gerçekleşsin. O gün çok da uzakta deđil.

Bu zafer hem de halkımıza bizim cesur halk olduđumuzu hatırlattı, özgüvenimizi kaytardı. Zaman geçtikçe bu zaferin

anlamı daha da büyük olacak. Ben artık 35 yaşındayım. Bakü’de işim, evimiz var. Hayatım burada kurulup, fakat her şey yoluna girdikten sonra, kendi memleketimizde küçük bir iş kurup, orada yaşamayı düşünüyorum.

*Vüsal Veliyev,
Cebrayıl ili Balyand köyü
“ATEF” Şirketler Grubu*

“Sabırsızlıkla Bekliyorum!”

Ben Gubadlı ilinin Melikehmedli köyünde doğrum. Melikehmedli Gubadlı'nın füsunkâr doğası olan köylerinden biridir. Ben 5 yaşıma varınca büyük abla ağabeylerim üniversiteyi kazandıkları için ailemiz Bakü şehrinde ev aldı ve biz başkente taşındık. Ama buna rağmen bizim güzel köyümüzle bağımız hiçbir zaman kopmadı.

Orada bizim iki katlı evimiz, güzel bağ bahçemiz vardı. Her tatilde köyümüze, yakınlarımızın yanına gederdik. Köyümüz kadar insanları da güzeldi, çok sıcakkanlı, içten... Melikehmedli'nin gireceğinde bir büyük kaya vardı, ona *Papaklı Kaya* derlerdi. O kayaya biz hem de *Kınalı Kaya* da derdik, onun üstüne çıkıp, azıcık suyla ıslatıp, taşla sürtüp kına yapardık ve tırnaklarımıza, ellerimize sürüp beklerdik. Yıkadıktan sonra kına gibi kıpkırmızı olurdu. Babamın ninesinin adı Nabat'tı. Biz ona Koca Nabat derdik. Akşamlar Koca Nabat'ın başına toplanırdık, o da bize eskilerden ilginç olaylar anlatırdı. Hem de çoğu zaman şiirle, türküyle anlatırdı. O, şiirleri, türküleri de kendisi yakardı.

Koca Nabat her zaman güzel kokardı. Ona hangi kokudan sürdüğünü sorduğumuzda yakasına içeriden tutuşturduğu küçük torbaları gösterip bu doğa armağanı kokusu derdi. Sonradan aklımla erince öğrendim ki ninemin kurutarak küçük torbalarda yakasında sakladığı çiçeğin adı *Boy Çiçeği*ymiş. O, bizim köyde *Çadır Deresi* denilen yamaçlarda biter. Küçük, yuvarlak, sarıçiçeklerdir. Onu sabahları, üstüne çiğ düşmeden toplayıp kurutunca o yıl boyunca güzel kokar. İşte bu yüzen de adına *Boy Çiçeği* derler.

Şehirde yaşasak da, Gubadlı'yla ilgili bir sürü hatıralarım var. Orada kutladığım Nevruz Bayramını hiçbir zaman unutmam. Köyümüzü ortadan ayıran bir ark vardı. Bayrama bir gün kala köy gençleri o karşı mahalleyle toplaşıp o arkın her iki tarafında halatla birbirilerini çekerlerdi. Hangi mahalle

kazansaydı kaybeden mahalle onlara bayram pilavı pişirirdi. Hep beraber yerlerdi. Evlere şapka, torba atardık. Torbamıza da en fazla kavurulmuş buğday, soğan kabuğu, kına taşıyla boyanmış yumurtalar ve bir de şekerlemeler bırakırlardı. Akşam ateşler yakılır, hepimiz onun üstünden atlar gülerdik.

Köyümüzün yukarı başında bumbuz suyu olan bir pınar vardı. Adına *Dere Bulağı* derlerdi. Oradan evimize su taşırdık. Gençler en çok pınar başına toplanırlardı. *Dere Bulağı* çok gençlerin ilanı aşklarına tanık olmuş.

Köy hayatımızı, günlük yaşantılarımızı, sacda yufka pişirmemizi, buğday kavurmamızı hiç unutmadım.

Gubadlı'da düğünler de bir başka güzeldi. Düğün evinde iki gün önceden epey yufka pişirir, tatlı yaparlardı. Onların tadı halen aklımda. Düğün bizim köyde 3 gün, 3 gece yapılırdı, düğünün orta yerinde ceylan süslerlerdi. Hepimiz merakla ceylan libasının altından köy halkından kimin çıkacağını beklerdik. Çok komik olaylar olurdu.

Pis düşmanlerimiz topraklarımızı işgal ettikten sonra 28 yıl ben çocukluk ve gençlik yıllarımda o güzel günlerini gözyaşları ile hatırladım, ama içimde bir ümit var idi ki biz cennet mekânımıza döneceğiz. Ben her yıl 31 Ağustos – Gubadlı'nın işgal günüyle ilgili kendi facebook sayfamda paylaşım ederken hep yazardım: “Bekle bizi, Gubadlı'm, biz mutlaka döneceğiz!” Şimdi şükürler olsun ki Başkomutanımızın yönetimiyle Muzaffer Ordumuz topraklarımızı vahşi düşmenden kurtardı. Artık her şeyi sevinçle hatırlıyorum ve torunlarımla beraber ora gideceğim günü sabırsızlıkla bekliyorum.

***Gülaye Seferova,
Gubadlı ili Melikehmedli köyü, Aile Dünyası
Ailelere Hukuki Yardım Sosyal Birliği Başkanı***

“Laçın Sadece Doğup Büyüdüğüm Vatan Değil. Laçın Sevdiğimdir...”

Laçın şehrinde doğup büyüdüm. Çocukluğum, ergenliğim Laçın'da dedemin köyü olan Kavuşuk'ta geçti. Laçın hakkında Laçınlı şairlerimiz çok yazmışlar, tasvir etmişler, ağrılarını, acılarını şiire dökmüşler. Herkes onu nasıl görür, hatırlıyorsa, öyle de yazmış. Benim tasvirimse bir başkadır. Şimdi bile hayalimde yaşıyorum Laçın'ı, *dal küçesini*, “*şehir başını, şehir ayağını* arıyorum, *Dağdağan Bulağından* akan suyu avuçlamışım, “*köhne hamam*” mahallesinden geçip köyümüze geden otobüs dayanacağına kaçmışım...

Aradan hiç de az zaman geçmedi, 28 yıl hep aynı tekrarlar dışında başka bir yenilik, ilerleme olmazdı. Utanıyordum Şehitliği ziyarete gitmekten. Sanki şehitler dil açıp, ne yüzle yanlarına gittiğimi soruşacaklarmış gibi.

Çok değil, birkaç şiirimde, biraz köşeye çekilip beyaz sayfalara döktüğüm düşüncelerimde tasvir ettim Laçın'ı... İyimi kötü mü bilemem, ama Laçın ve çocukluğumun geçtiği köyümüz olan Kavuşuk benim gözlerimde, bakışlarımda, hayallerimdedir. Daha Laçın'ı tasvir etmeğe de korkuyorum. Sanki Laçın'ı o kadar anlattık ki her kesin tamahı geçti. Komşu ülkelerin gözü düştü ve elimizden aldılar.

Ama bugün o güzellikler Başkomutanımızın komutanlığı, muzaffer ordumuz ve halkımızın birliğiyle geri alındı.

Laçın benim için dert değildi, hasret kaldığım çocukluğum, yaşayamadığım gençliğimdi. Laçın benim için, sadece doğup büyüdüğüm vatan değil. Laçın sevdiğimdir. *Laçın* sözünü bile seviyorum. Laçın benim kanımdır, canımdır. O benim damarlarımda, bakışımda, yürüşümdedir. Bu yaranın adı – esir kalan vatan, dermanıysa – Özgürlüktür. Şükür ki o dermana – Özgürlüğe kavuştuk.

Ninelerim, babam, amcam, amcaoğulları Laçın'a hasret göçtüler bu dünyadan. Bazen onların ölümüne imreniyordum.

Çünkü kendileri gidemeseler bile, herhalde ruhları Laçın'ı, Kavuşuğ'u geziyor...

Toprağının, evinin düşmen elinde olduğunu bilerek yaşamak, ölümdür. Ama bugün halen ayaktaysak, varsak, demek bizi yaşatan o umuttur. Laçın'ı kurtarmak, ora yeniden dönmek umudu...

30 yıl öncesi filmlerde uzun yıllar sonra, nihayet, vatanına dönebilen insanların ayakları vatan toprağına değince diz çöküp onu öptüklerini gördüğümde yaşanan o duyguları anlayamıyordum. Onların sadece bir film olduğunu düşünürdüm hep... Ama şimdi... Hatta hayalimde Laçın'a gittiğimi canlandırırken bile, gözlerim doluyor, kendimi diz çöküp hüngür hüngür ağlayan yerde buluyorum.

...1991 yılıydı. Lise mezuniyet töreni öncesi çocuklarla 1941-1945 abidesini ziyaret ettik, orada anlaştık ki 5 yıl sonra okul mezuniyet günü burada buluşalım... O durumdayken yine her şeyin yoluna gireceğine umutluyduk. Ama okullardan askeri hazırlık dersleri için kullanılan silahlar bile o sıralarda Laçın'a yerleştirilen Sovyet askerleri tarafından toplanılırken durumun hiç de iç açısı olmadığı anlaşılıyordu. Biz Ermenilerin tarihi hasımlarına yine devam edeceklerini nasıl bilebilirdik ki...

Ermeniler üç saatte bir Laçın'a ateş ediyorlardı. Atışma başladığından herkes telaşla, bağırsarak yakınlıktaki köye taraf kaçıyordu...

Bizim evin bir kapısı *o tay* dediğimiz dağlara bakıyordu. Her akşam merdivenlere oturup evlerin ışıklarını sayardım... Her gün ışıklar biraz daha azalıyordu. Bu beni ağlatıyordu. Bir daha Laçın'ı görmeyeceğimizi duyuyor gibiydim...

Laçın'da son Nevruz Bayramı da aklımda. Büyük havayı fişek gösterisi, muazzam şenlikler... Sanki Laçın'da sonuncu baharı karşılıyorduk...

Bir sahne beni çok duygulandırır hatırlarken... Laçın'dan çıkıyorduk artık. Bodruma inip annemin raflara özenle dizdiği reçel, komposto kavanozlarına baktım, kapıyı kapatıp çıktım.

Sonra kümesin kapısını açtım, torbadaki buğdayları yere serptim, diğer keseyi aşırıp yarısını dağıttım ki bizden sonra aç kalmasınlar. Kapılarını da açık bıraktım ki buğday biterse çıkıp yesinler...

Laçın'ın son günlerini sonralar babam anlattı. Babam 10 Mayıs'ta bizi Berde'ye dayısına gönderdi. Dedi erkekler toplanıp savaşıcağız. Halktan silahlar alınmıştı, çok az insan silahını gizleyebilmişti. Silah da derken de – kırma tüfek, çifte, en iyi durumda beş atılan. Babam 16 Mayıs'ta geldi. Yüzü süzölmüş, gözleri büyümüşü... Zaten o yüze bakınca Laçın'na umudumu tamam kaybetmişim...

"Neden Laçın'ı koruyamadık?" sorarken, kendime verdiğim yanıt buydu: Ermeniler savaş kurallarıyla savaşmıyorlardı. Onlar zaten savaşmıyorlardı ki. Sadece mahvediyorlardı. Mahvetmek, yok etmeyi Ermenilerin görevi. Bu, eskiden beri hep böyle olmuş ve böyle de devam ediyor... Zaten savaşmadıkları için koruyamadık Laçın'ı...

Sadece kendimiz koruduk. Ve kendimizi korumamız boşuna olmadı. Artık, çoğaldık, yüksek bilgilere sahiplendik, savaş taktiklerine sahip olduk, tarihimizi daha iyi öğrendik ve birçok üstünlüklere, özelliklere sahiplendik. Bunlardan yararlanarak bugün o topraklarımızı geri alabildik...

İkinci Karabağ savaşı başlayandan bitene kadar Cumhurbaşkanını İlham Aliyev'in twitlerini izledik. Her haber bizi bir adım daha yakınlılaştırırdı yurdumuza. Nihayet, dünyanın en muhteşem ZAFER HABERİ – Şuşa'nın işgalden kurtarılması haberi geldi. Sevinç gözyaşlarıyla: "LAÇIN'A VARIYORUZ!"- dedim.

Şimdi kalır o yerlere Dönüşümüz, oraları güzelleştirmeğimiz, bir daha düşmanın eline geçmemesi için orada sağlamaşmalımız...

...Mutluyum. Seviniyorum ki Laçın'a dönerken yol uzununu: "Bu yerlere bir de geldim, duman, selam olsun, dağ, selam olsun!" – diyeceğim. 28 yıllık gözyaşıma Laçın'da hüngür hüngür

ađlamakla son vereceđim. Bu hüngürtü benim çocukluđumu geri verecek, sađlıđımı geri verecek, gururumu geri verecek, kendi özümü geri verecek. Oysa 1 Aralıkta Laçınılı'lar kendi özlerine döndüler, kendilerini buldular.

Ben Laçın'da evimize gideceđim, sonra okulumuza. Sonra Kavuştuk köyümüze gideceđim, Kızılkaya'yı görmek için...

*Arzu Zeynali,
"Versus.az" Haber Ajansında
Baş Editör Yardımcısı*

“Karabağ’ım Gülecek...”

Şuşalı Kerbelayı Kara Meşhedi Süleyman oğlu Aliyev’in torunu, Karabağlı hanım, besteci Yegâne Hanım İmanova zafer sevincini bizimle paylaştı:

– Şuşa’yı çok seviyorum, atalarımızın, dedelerimizin doğduğu mekândır. Çocukluğum, Şuşa’da geçmese de, yılın farklı mevsimlerinde – en çok yazları Şuşa’da olurduk. En güzel günlerim Şuşa’da geçti. Sovyet döneminde dedeme ait evlerimize el konulduğu için biz Şuşa’da ev kiralardık. *Cıdır Düzü, İsa Bulağı, Yukarı Taşaltı, Aşağı Taşaltı, Kırk Basamak, Hanbulağı, Meydan Bulağı, Gevher Ağa Cami* bunları – bu güzel yerleri, mekânları her zaman hatırlarım. Hiç Şuşa’yı hatırlamamak olur mu? Uykularımda da bile bazen o yerlerde dolaşırım...

Çok sıla vardı yüreğimde, Karabağ’sız, Şuşa’sız yaşamak her kese zor olduğu gibi bana da zordu, ağırdı. Allaha şükür olsun, topraklarımız düşman nefesinden, çiğneğinden kurtarıldı, kurtarıldı. Televizyonda sevimli Cumhurbaşkanı Şuşa’nın kurtarılmasını duyduğum zaman hüngürtüyle ağladım ve Karabağ’a ithaf ettiğim *Karabağ’ım Gülecek* şarkısını defalarca dinledim, sevinç gözyaşlarımı tutamadım. Eldar Sadık’ın sözlerine bestelediğim bu şarkımı 1992 yılında yazdım ve o zaman Karabağ’ımızı kurtaracağımıza inandım. Biz Vatan seven halkız, toprağımızı düşmen çiğneğinde bırakmazdık. Atalarımızın ruhu bizi sesliyordu. Nihayet, topraklarımız özgürdür. Onu da belirteyim ki bir besteci olarak askeri marşlar, zafer azimli şarkılar besteledim. *Savaşa Gidiyorum, Anne, Azeri Türk Askeri, Gidelim İleri* marşı ve daha nice şarkılar yazdım. Yeni şarkılar üzerinde çalışıyorum. O şarkılarım da zaferimizi terennüm edecek. Karabağlı günlerimiz kutlu olsun! Allah Cumhurbaşkanıyı, muzaffer ordumuzu, milletimizi korusun!

*Yegane İmanova,
besteci*

“Göçkün” Utancından Kurtulan Vatan!”

30 yıllık işgal dönemi Azerbaycan halkına tek ona göre ağır değildi ki tarihi, bağımsız bölgelerimiz, doğup boya-başa yettiğimiz, atalarımızın uyuduğu topraklarımız işgal olundu, yağmalandı. Hem de, ona göre ağır idi ki bizi kutsal topraklarımızdan, bu topraklardaki tarihimizden, değerlerimizden yoksun bırakan, hiçbir zaman aklımıza bile almadığımız, düşmen gibi kabul edilmeye yakıştıramadığımız bir güçtü.

İnsanlık yaranandan fetihler, işgaller, istilalar oldu. Bu coğrafya dünyanın da değişik ülkelerinden gelmiş işgal ordularına tanıklık ettik. Ama bütün bunlar her zaman *güçlünün zayıf üzerinde üstünlüğü* kuralıyla yapıldı. Ve tarih bunları gücün adaleti olarak kabullendi, sayfasına yazdı. Ermeni işgali dünya tarihine bir lekeydi. Hiçbir zaman devlet, imparatorluk olmayan bir kuvve bu coğrafyanın ilk ve ezeli sakinlerine, sahiplerine silah doğrultmuş, daha çok toprak tutma sevdasına kapılmışlardı.

Tarihin hangi döneminde Ermeni adlı toplum bizimle yüz yüze kalmış ki? Her şey son 200 yılda – büyük tarihin küçük zaman kesiginde oldu. Tarihi Azerbaycan devletçiliğinin temsilcisi Kacarların hanlıklara parçalanarak güç kaybetmesi sonucu Rus imparatorluğunun Güney Kafkasya'ya sokulması, Azerbaycan hanlıklarını işgal etmesi, bölgeye Hıristiyan Ermenileri tehcir ederek yerleştirmesi belalarımızın başlangıcıydı. Ardınca, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü...

Bu coğrafyada iki Türk imparatorluğunun çökmesi, Ermenileri aracı olarak kullanmaya girişen *haçlılar* için bir fırsat olma yanında, Ermenileri de hiçbir zaman hayal bile edemeyecekleri *ideoloji hedeflere* heveslendirdi.

Onların büyük hayallerinin uygulama meydanıysa tarihi Azerbaycan toprakları oldu.

Bu anlamda, 30 yıllık Ermeni işgali bizim için hem de, kendisinden defalarca güçsüz bir “güc”e yenilmiş olmanın

ıstırabı, utancıydı.

44 günlük savaş sonucu Azerbaycan Ordusunun kazandığı zafer halkımız ve onun her vatandaşı üzerinden bu azabı, bu utancı silip attı. Bunları Ermeni sonuçlarını bizzat yaşayan birisi olarak söylüyorum.

Doğduğum, yaşadığım Kelbecer’i bırakıp gelmek zorunda kaldığımda 17 yaşındaydım. O günden bugüne, kendimi bizzat bir Ermeniye yenilmiş biliyorum. Bir Ermeni kendi evime sokulup, evimde oturmuş... İşgalin yüzbinlerce vatandaşımız üzerinde yarattığı darbeler, hasarlar o kadar çok ve o kadar farklıydı ki... Kendi ülkemizde, kendi halkımızın içerisinde böylesine *meceburen göçkün*, *göçkün* gibi yaşamak ayrı azap vermekteydi. Vatan toprağı üzerinde yürüsek bile, ayağımız toprağı sağlam basmıyordu ki... Bir de kıt düşünceli insanların sitemleri, kınamaları... Oysa hiçbir il, bir köy savaşın acı sorunlarından sorumlu değildi.

Bu açıdan, bugün topraklarımızın işgalden kurtarılması Azerbaycan göçkünlerinin üzerinden bir tek memleket hasreti değil, hem de yılların *göçkün* olmak, *göçkün* gibi yaşamak utancı da kalktı. Bu duygunun açıklaması belki de, zordur. Fakat bunu yaşayanlar daha iyi bilir.

Hazırda işgalden kurtarılmış topraklarımızda büyük altyapı çalışmaları gerçekleştirilmektedir, yurda hayat dönüyor. Güvenlik önlemlerine bağlı şimdilik insanlarımız kendi topraklarına, dağıtılmış evlerine gidemiyorlar. Fakat başkentte, isterse de bölgelerde yaşayan göçkünler şimdi ayaklarını toprağı daha sağlam basıyorlar, kendilerini daha güvende his ediyorlar. Ve onlara yönelen bakışlar da değişti...

Bu duygu ve inamla nesillerimiz o topraklara geri dönecek ve bir daha tarihin zulmet dolu sayfasını geri çevirmemek azmiyle yeniden yurt olacaklar, şehir, köy olacaklar. Bütün Azerbaycan olacaklar!

Akil Camal,
“Türkistan” Haber Ajansı Baş Editörü

KAYNAK LAR

1. Azərbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı resmi internet sayfası President.az
2. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in giriş nutku // Azərbaycan.- 2021. 8 Ocak.- S1-5
3. İlham Aliyev Karabağda Azərbaycan bayrağını öz eli ile ucaltı // Azərbaycan.- 2020.- 18 Kasım.- S.1-10.
4. Azərbaycan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı resmi sitesi mod.gov.az saytı
5. Sadıkov B. İlham Aliyev yeni tarih yazır //Azərbaycan.2020.- 31 Aralık.- S.1;4.
6. Azərbaycan Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı 18.02.2021 tarihinde resmi mct.gov.az sitesinde "Işğalden kurtarılmış bölgelerde tarih ve medeniyet obyektlərin vəziyyətinə dair" yayımladığı bilgi.
7. Azərbaycan. -2020.- 3 Aralık.- S.1.
8. Azərbaycan.- 2021.- 16 Şubat.- S. 1-8.
9. Azərbaycan .-2020.- 11 Kasım .-S.8
10. Azərbaycan.- 2020.-5 Aralık.-S.1.
11. Azərbaycan.-2020.-11 Kasım 16 Ekim. –S.1; 5. 4
12. Azərbaycan. -2020.- 11 Kasım. –S.1-4
13. Azərbaycan müəllimi, 23 Ekim 2020 sayı 35 (8899)
14. Azərbaycan müəllimi, 2 Ekim 2020 sayı 32 (8896)

**İradə Əlili, Vüqar Şahinoğlu
ZƏFƏR YOLU**

**İradə Əlili, Vüqar Şahinoğlu
ZAFER YOLU**

Nəşir: Natiq Paşayev

Yığılmağa verilib: 01.06.2023

Çapa imzalanıb: 15.08.2023

Ş.ç.v. 9, tija 200

“Ləman” Nəşriyyat-Poliqrafıya mətbəəsində çap olunub.